MONTHERLANT

Demonul binelui

RAO

Cuprins

NOTĂ
PARTEA ÎNTÂI
JURNALUL LUI COSTALS
PARTEA A DOUA
DIN JURNALUL LUI COSTALS

MONTHERLANT

Demonul binelui

Traducere din limba franceza
ANGELA CISMAȘ

rao internațional publishing company
octombrie 2005

Nescio; sed fieri sentio ei *excrucior.*

„Nu știu, dar simt că-i așa și-s ca pe cruce răpus.”

CATUL, LXXXV

NOTĂ

În numărul din 29 aprilie 1937 al revistei *Candide* a apărut, sub semnătura domnului Jean Fayard, o convorbire între domnul Jean Fayard și autorul romanului *Demonul Binelui,* din care reproducem pasajul următor:

.....
.....

— Cartea dumneavoastră se referă, aproape în întregimea ei, la căsătorie. Ați vrut să faceți o carte împotriva căsătoriei?

— Dacă aș fi voit să fac o carte îndreptată împotriva căsătoriei, n-aș fi pus atacurile împotriva căsătoriei în gura unui personaj atât de ieșit din comun și prea puțin simpatic, cum e Costals.

— N-am să vă pun întrebarea obișnuită: „Costals e una și-aceeași persoană cu Montherlant?" ci o alta: „Până la ce punct Costals este, în mintea dumneavoastră, tipul artistului?"

— Nu e câtuși de puțin. E doar „un artist".

— Dar cel puțin admiteți că Demonul Binelui e *un roman îndreptat împotriva căsătoriei artiștilor?*

— Câteva din motivele invocate de eroul meu împotriva căsătoriei artiștilor mi se par îndreptățite. Altele nu sunt. Se pare că în principiu căsătoria nu e pe placul artistului, dar fără îndoială că există numeroase cazuri în cate artiștii căsătoriți n-au avut nimic să-i reproșeze. E greu de aflat deoarece, în materie de căsătorie, toată lumea minte: cei căsătoriți rareori vor mărturisi că sunt nefericiți, căci ar însemna să admită că s-au înșelat; o complicitate generală contribuie la menținerea în viață a acestei instituții.

— Sunteți mult mai categoric împotrivă decât eroul dumneavoastră. Ceea ce înseamnă că încă o dată vă desolidarizați de Costals, așa cum ați

făcut-o și în Notele preliminare la Fetele *și* îndurare pentru femei.

— Personajul Costals e încă și mai diferit de mine în Demonul Binelui, *decât a fost în cele două volume anterioare. Ceea ce am pus din mine în el nu privește publicul. În cărțile mele, am vorbit destul de des în numele meu personal – am spus deseori* Eu! *– ca să nu fiu judecat decât în cele exprimate sub formă personală. Publicul nu trebuie să încerce a mă recunoaște în personajul Costals mai mult decât în personajul domnului de Coantré, de pildă, din* Celibatarii, *deși în acesta din urmă am pus destul de mult din mine. Pentru că și în* Celibatarii *sunt „conducătorul" gâștelor sălbatice; lumea nu s-a gândit la asta.*

— Multe persoane regretă că ați dat viață unui erou atât de dezagreabil…

— Și totuși, după știința mea, nu li se reproșează nimic numeroșilor romancieri-între alții, autorilor de romane polițiste – că prezintă personaje care sunt hoți, criminali etc., față de care Costals e un soi de sfânt.

— Asta pentru că ați pus cu prea multă ostentație trăsături din dumneavoastră înșivă în Costals. Nu vă miraţi, așadar, dacă publicul vă caută în el, în timp ce domnul Maurice Leblanc nu e căutat în Arsène Lupin.

— În general, publicul atribuie întotdeauna romancierilor ideile pe care aceștia le atribuie personajelor lor. Când în fața romanului îndurare pentru femei *am pus un citat din Tolstoi, pe care acesta îl atribuie unui țăran cazac, am fost atent și am specificat că Tolstoi atribuie acele cuvinte „unui țăran cecen". Ei bine, cuvintele acestui personaj au fost citate de vreo patru-cinci critici ai romanului* îndurare pentru femei, *care le atribuie cu toții lui Tolstoi însuși, în timp ce înțelesul lor e cum nu se poate mai opus spiritului lui Tolstoi. Așa că știam, în timp ce scriam seria* Fetele, *că publicul va fi înclinat să mă confunde cu Costals.*

Confuzie de care trebuie să-mi pese prea puțin: căci ține de „anecdotă”, de mucegaiul ce se formează pe toate cărțile și n-are nimic de-a face cu cartea propriu-zisă! Adaug că îmi este de-a dreptul indiferent să fiu confundat cu personajul Costals de către partea cea mai puțin luminată a publicului. Dacă publicul mă confundă cu personajul Costals, greșește; dar îmi este totuna dacă se înșală, nu mă privește. Iar dacă am insistat și insist asupra faptului că nu sunt Costals, e numai din grija de-a consemna faptele așa cum sunt *și nimic mai mult.*

— Confuzie care trebuie să vă fi adus pe ici, pe colo, câteva blamări severe, îmi închipui?

— Nu am fost blamat, din câte știu, de nimeni a cărui stimă să conteze pentru mine.

— Ați scris în cazul seriei Fetele *niște cărți pe un ton foarte diferit de operele dumneavoastră anterioare. Ați făcut-o cu plăcere?*

— Da, dar n-am să vă ascund că, după ce voi fi terminat seria Fetele, *la anul, odată cu volumul* Leproasele, *voi fi fericit să trec la alt „climat”. Purtam în mine – în parte ca o reacție față de personajul foarte moral care e eroul din* Roza de nisip *– personajul acesta al lui Costals, și n-am vrut să-l lipsesc de viață. Dar voi fi mulțumit să regăsesc, odată cu lucrarea următoare,* Băieții *(tot în mai multe volume), aceeaşi inspiraţie care mi-a dictat primele lucrări.* Băieții *nu e o carte la care să ricanezi; este, dacă îndrăznesc a spune așa, o carte religioasă, ceva care, în opera mea, ar semăna cu cel mai lung dintre valurile ce se sparg pe o plajă… Nu intra în planurile mele ca Fet*ele să f*ie o carte de felul acesta. Dimpotrivă, plănuiam ca de la un capăt la altul să fie o carte scrâșnită și penibilă. Și nu fără greutate mă voi fi abținut, pe durata celor patru volume, să mă las în voia „cântecului profund” altfel decât inspirând uneori din rărunchi, dar pentru scurt timp, și păstrându-mi energic un anume elan din mine*

*pentru subiecte mai demne de respect și de emoție decât cel din Fet*ele. Din *acest punct de vedere a trebuit, cum se spune în limbaj sportiv, să rămân „în interiorul acțiunii”. Trebuia însă să procedez așa, pentru ca Fet*ele să p*ăstreze în opera mea sensul pe care am voit să li-l dau.*

— Care este acest sens?

— Las pe seama cititorului grija de a-l descoperi. Dar nu vor putea-o face decât peste câțiva ani.

— Nu vă temeți că, în aceste condiții, s-ar putea ivi neînțelegeri între public și dumneavoastră? Publicul n-are timpul să caute sensul ascuns al unui roman pe care-l citește.

— Iar autorul nu are timp să i-l explice, câtă vreme opera are oarecare complexitate și oarecare profunzime. Sau, mai curând, are altceva mai bun de făcut. În timpul cât și-ar explica opera, ar putea lucra la o alta, și tocmai genul ăsta de activitate îl ispitește pe un creator; el poate, mai cu seamă, să trăiască *și* primum vivere. *Criticii îi revine sarcina să explice operele. Iar dacă n-o face sau o face aiurea, atâta pagubă, publicul s-o descurca el cum o putea.*

— Tocmai de aceea v-am pus câteva întrebări pentru folosul cititorilor revistei Candide. *Neînțelegerea arii, neîndoielnic, mai puțin gravă.*

— Important e că opera există. Cât privește restul, ne vom întoarce totdeauna la cuvintele lui Baudelaire:, Lumea nu merge decât din neînțelegere în neînțelegere. Tocmai datorita neînțelegerii, țoală lumea cade de acord. Căci dacă din nefericire ne-am înțelege, niciodată nu ne-am putea pune de acord.”

— S-ar spune, totuși, că uneori vă place să înveninați lipsa de înțelegere dintre dumneavoastră și cei care vă citesc, nu?

Henry de Montherlant a făcut un gest evaziv.

.....

.....

PARTEA ÎNTÂI

Scoronconcolo, dăruiește-mi o mantie amplă de lumină. Vreau să mă plimb într-o grădină a cărei umbră îmi mărește ochii. Dar mai cu seamă nu vreau să lucrez. Cu niciun preț.

În drum spre Bagatelle, ne vom opri la lacuri, să vedem păsările. Ne plac vietățile acestea pentru că nu mint. De asta omul le-a supus sclaviei: îi aminteau de adevăr.

Cât de fericita e viața care începe prin ambiție și sfârșește nemaiavând alte vise decât acela de a da pâine la rațe! Iată-le cum târăsc după ele prin apă triunghiuri lungi, geometria lor aparte, pe care o amestecă geometriei trasate de suratele lor, iar apa se bombează ușor sub apăsarea piepturilor lor rotunde. Unele dintre ele au o micuță lanternă verde în locul capului. Cât de drăgălașe sunt când le-apucă zbenguiala și veselia, când se înalță și, stând drept în coadă, dau din aripi pline de entuziasm: ai zice că sunt niște jurnaliști ce se prefac indignați. Dintr-odată se scufunda și nu mai lasă la vedere decât o târtiță bășcălioasă. Poziție un piculeț indecentă când e vorba de lebede. În cazul rațelor însă e fără urmări, ele fiind mai mititele.

Un cuvânt, în trecere, despre rățuștele din lacul Tunisului. Pentru că ele, ele fac o micuța piruetă înainte de-a se scufunda. Și sunt încântătoare când se lasă în voia hulei ușoare, care le leagănă. Simți cât de mult le distrează să i se lase în voie, și în același timp ghicești ce le trece prin cap, și-anume să semene cu rățuștele de celuloid, privilegiu al benioarelor de neam ales.

Dar n-am isprăvit cu rațele. Ce drăgălașe sunt când zboară! Cum se poate ivi la un om (Afară de cazul când ar fi lihnit de foame.), gestul de-a le lua în cătare? Vederea fericirii lor neîngrădite ne-ar vindeca de orice necaz, de cumva am fi necăjiți, dar din fericire nu suntem. Iată-le cum zboară

repede, străduindu-se să le ajungă pe cele care au avut inițiativa să se înalțe, au ales și au impus o direcție de zbor: sunt convins că se îndreaptă undeva anume, ca să ducă o veste bună. După ce le ajung din urmă, zboară toate în șir, în linie dreapta. Hotărât lucru, sunt mândre de alinierea lor impecabila. Sunt prea deștepte ca să încerce să se depășească unele pe altele. Lasă asta pe seama oamenilor.

…Bagatelle. Ceasurile astea lungi petrecute într-o grădină se numără poate printre lucrurile cele mai minunate din viața noastră; iată, cu siguranță, lucruri demne de-a ne încânta privirea. Și să nu mi se pomenească despre fel de fel de ființe încântătoare; feeria mea de moment e să fiu descotorosit de ele. Astăzi, mă las în voia florilor și a frunzelor care au gentilețea de-a nu mă iubi, și nectarul lor e în gura mea. E ceasul minunat în care sufletul, îndestulat, visează la vremea când iarăși va fi însetat.

Dispoziția asta fără îndoială că nu-i împărtășită și de scumpul meu confrate Pierre Costals, naiba să-l ia! Îl zăresc într-o alee, alături de o fată tare frumoasă, în mare doliu; pe cât se pare, fata trebuie să-și fi pierdut tatăl sau mama, curată pleașcă pentru un gigolo: ce femeie, în asemenea împrejurare, n-ar simți nevoia unei destinderi? Costals perorează, de parcă-ar ține o conferința. Fata în schimb merge (Ce mers frumos! prelung, firesc…) cu ochii ațintiți pe bombeuri. Iată-mă la trei metri îndărătul lor; ce plăcut ar fi să prind un cuvânt pe care să-l pot, într-o bună zi, îndrepta împotriva lui. Dar se opresc sub arcada unei stânci. Se sărută. Aud: „Țoc… țoc… țoc…” îmi vine în minte versul ăsta de tinerețe al lui Costals:

Săruturi de iubiți – sunt balegi care cad.

Asemănarea nu mă izbise niciodată. Ei bine, da! scumpul meu confrate. E întocmai cum zici.

Dar să-i lăsăm. Armele împotriva lui se află în opera pe care a scris-o. Recunosc ca are talent. Dar mă calcă pe nervi, niciun leac pentru asta. Una peste alta, ce sentimente nutresc față de el? Aștept să moară.

Ora două. Gradina se umple. Un organism sănătos, pe care dintr-odată l-ar năpădi microbii. Vreau să merg într-acolo; dar vad că e cineva. Fac cale-ntoarsă; și dincolo e lume. Sunt împresurat. Chiar și în partea unde nu zăresc pe nimeni, cineva dindărătul unui boschet fluiera de să-ți spargă urechile și, așa invizibil cum e, tot îmi opune prin zgomotul asta concepția lui despre univers, care-i vulgaritatea întruchipată. Dinspre toate colțurile grădinii sosesc oameni. Eu nu aparțin speciei lor. Dacă își vor da seama de lucrul asta, ce-mi vor face? Îmi vin în minte micile divinități ale pădurilor și-ale izvoarelor, care-au mai rămas pe pământ o vreme și după venirea creștinismului, veșnic aflate la pândă. Niciun mit nu m-a impresionat vreodată mai mult.

Înainte de-a pleca, pentru a păstră o amintire din gradina, iau de jos o pietricica, proaspăta ca pielea gâtului în tinerețe. Dar nu știu de ce-o iau, de vreme ce peste trei minute am s-o arunc. Poate că tocmai de asta, ca s-o pot azvârli.

În timp ce plec, văd o fată drăguța care stă jos pe-o alee, la marginea ierbii grase. Fumează și citește cotele la bursa. Fața mea, care se netezise, se încruntă din nou. Zbârcituri pe care lumina venind dinspre frunzișuri le șterse, se ivesc la loc. Trebuie să ne întoarcem printre oameni, trebuie să începem iarăși să urâm. Scoronconcolo, ia-ți înapoi mantia amplă de lumina.

*

După ce prânzise împreuna cu Solange într-un restaurant din Bois, Costals o dusese la Bagatelle.

Încă de la cea de-a doua lor întâlnire, în mai, îi mărturisise mirarea că o fata atât de drăguță ca ea nu se măritase până acum. Răspuns: fusese ceruta

de mai mult ori în căsătorie, dar n-avea de gând să se mărite decât cu un bărbat pe care l-ar fi iubit. Costals știa cât de imprudent e să aducă primul vorba despre căsătorie, și tocmai pentru că-i plăceau imprudențele o făcuse. Sunt cunoscute celebrele cuvinte ale lui Seneca despre femeie: *animal impudens.* Adăugați o literă și veți da de bărbat: *animal imprudens.* Pe urmă, nu mai fusese vorba de căsătorie.

Iar azi, tot el atacă pe neașteptate subiectul:

— Căsătoria fără divorț, căsătoria creștină este, pentru bărbat, o monstruozitate. Ceva împotriva firii prin excelență. Geniul bărbatului e să obosească de pe urma obișnuinței: lumea vrea ca el să-i rămână credincios unei singure femei care, cu fiecare lună, devine din ce în ce mai puțin atrăgătoare. Un soț de cincizeci și cinci de ani, dacă nu-i un nevolnic și se află în plină putere: cum să se poată mulțumi cu o femeie de cincizeci de ani, afara de faptul când n-ar fi un vicios? Dacă o face din îndatorință, natura cârtește: are necazuri cu sănătatea. Toți doctorii inteligenți pe care-i cunosc îl sfătuiesc pe bărbatul aflat la vârsta asta, dacă are temperament, să fie infidel. La temelia căsătoriei creștine se înmulțesc ofensele aduse rațiunii și naturii, ceea ce, de altminteri, constituie însuși spiritul creștinismului: *quia absurdum.* De-ai crede că zeul „pizmaș" a voit ca omul să fie nefericit și l-a plăsmuit prost, pentru ca prostia lui să-l facă să caute cu bună știința condițiile propriei nenorociri. În ceea ce mă privește, vă voi spune următoarele: limita de vârstă până la care o femeie poate fi dorită de sluga dumneavoastră este, în medie, douăzeci și șase de ani. Cât despre limita inferioară, mai bine să nu vorbim. Un naturalist arab de pe vremuri, pe care asemenea preocupări l-au făcut pe bună dreptate un clasic, scrie că iepurele își schimbă sexul din șase în șase luni. Pentru mine, la douăzeci și șase sau douăzeci și șapte de ani, o femeie își schimbă sexul, devine

altceva decât o femeie, devine ceva ce nu mai dorești. Și credeți că voi avea chef să vă sărut și cu atât mai mult *et caetera* când veți avea cincizeci de ani? Fără să mai vorbim despre schimbarea morală: o femeie, după căsătorie, se poate schimba din punct de vedere moral, așa cum și din punct de vedere fizic se schimba, poate deveni o altă ființă, așa după cum un băiat poate deveni la șaisprezece ani o alta ființă decât cel care era la paisprezece. Pornești în plin necunoscut.

O fetița sări de pe o bancă, repezit, așa cum o pasăre își ia zborul de pe o ramură.

Oricât de asiduu ar fi rumegat în mintea ei la ideea căsătoriei, Solange era cum nu se poate mai puțin pregătita să răspundă la aceste obiecții cu argumente chibzuite. Asculta, cu fața destul de încruntată, fără să spună nimic. Costals continuă:

— Un bărbat oarecare se poate căsători. Un bărbat cât de cât excepțional, dacă se însoară, vai de el! Căsătoria marilor oameni e partea lor de nemărturisit. O femeie pricinuiește griji, iar un bărbat excepțional trebuie să aibă mintea liberă. Un scriitor, de pildă, trebuie să poată doza ceea ce primește de la viață, să deschidă sau să închidă după bunul lui plac robinetul vieții și robinetul muncii. Unul dintre ei[1] spunea cam așa: „Ceea ce mi-ar trebui sunt niște zile netede, și într-atât de goale, într-atât de goale, încât nici măcar dragostea și prietenia n-ar putea pătrunde în ele fără să le deranjeze”. Zile cu totul libere pentru cugetare, concepere și creație. Și desigur că nu așa cum ar pretinde Flaubert, în mod excesiv, zile totdeauna goale. Ci zile goale *la timpul potrivit.* Pentru asta, nu trebuie să depinzi de nimeni, să nu coabitezi cu nimeni, să nu ai afaceri. Un creator ar trebui să poată ajunge, în căsătorie, *să uite* de nevasta și copiii lui. Lucru ce nu-i cu putință, și-apoi, dacă se însoară ca să uite că e însurat, la ce-ar mai face-o? Am coabitat de trei ori cu femei. Cu toate trei m-am certat repede, chiar din ziua când a început

coabitarea. E ceva ce se petrece la fel de automat ca atunci când te-ai certa cu prietenul căruia i-ai împrumutat bani. Și-apoi, nu pot să sufăr să mă știu legat. Să mă duc să locuiesc în străinătate, să particip la o expediție îndepărtată, să mă retrag într-un așezământ religios – aș putea să nu fac nimic din toate acestea: dar simt nevoia să știu că nimic nu mă împiedică să le fac. Ceea ce m-ar lega m-ar ucide; în cazul meu, numai opera mea e fixă. Aș îndura de-o mie de ori mai ușor un bastard nerecunoscător decât un copil legitim, o metresă decât o soție, și asta deoarece aspectul legal, obligatoriu al legăturii mă scoate din minți.

— Admit la rigoare ca un bărbat de felul dumitale se poate lipsi de căsătorie. Absența copilului însă mi se pare cu mult mai gravă, mai ales – cum se întâmplă în cazul dumitale – când persoana în cauză n-a avut nici frate, nici sora.

— De-ar fi să-ți vorbesc într-un limbaj ceva mai pretențios, ți-aș spune: viața e soția mea, iar cărțile pe care le scot de pe urma ei stat copiii mei. Într-un spirit identic, Barrés a spus despre Napoleon: „Fiicele lui au fost victoriile dobândite”. De-ar fi dat Domnul ca Napoleon să nu fi avut alta familie decât aceasta! Și încă ceva: unul dintre motivele pentru care astăzi n-aș vrea să am un băiat (Cât despre-o fată să nu mai vorbim: m-aș omorî.), e faptul ca, în lumea ta care trăim, n-aș fi putut avea un fiu așa cum l-aș fi voit. La un moment dat, vrând-nevrând, ticăloșia vremurilor s-ar fi răsfrânt asupra lui. Și ce m-aș fi făcut cu fiul acela pe care ar fi trebuit să-l disprețuiesc? L-aș fi unt, și cu ce ură tacă. Cine știe dacă nu mi-ar fi trecut prin minte să-l suprim? N-am vrut să risc toate astea.

E drept că la nouăsprezece ani, când îl avusese pe Philippe, nu avea niciun fel de opera și nici destul de multa experiență, și poate nici rigoare, ca să fie oprit de tot ceea ce risca. Întâmplarea făcuse ca Philippe să fie soi bun. Dar nu trebuie să te joci cu focul.

— Și totuși, interveni Solange, bărbații care se lauda cu căsătoria lor stat numeroși, chiar și printre oamenii celebri (Solange confunda bărbații celebri cu bărbații excepționali.)

— Cei slabi din fire și cei slabi de minte totdeauna se vor lăuda cu căsătoria lor. Și mai gândește-te la ceva: cei mai înfocați apărători ai căsătoriei, ta vorbe, stat deseori cei care suferă cel mai mult de pe urma ei. Se prefac a fi cum nu se poate mai fericiți, de teama să nu fie dibuiți și plânși.

— Acum ești tânăr. Dar nu te temi că va veni o vreme, mai târziu, când vei simți nevoia unei prezențe care să te îmbărbăteze ta ceasurile de descurajare?

— Îți faci o idee burgheză despre lume, după care e absolut indispensabil ca bărbații să aibă clipele lor de „descurajare”. Crede-mă, exista bărbați care nu numai că nu știu ce-i aceea „descurajarea”, dar nici măcar n-au vreun criteriu pentru a-și închipui ce-ar putea fi. Eu, de pilda, nu simt niciodată nici cea mai mică nevoie să fiu sprijinit. (în afară de cazul când e vorba de persoana mea fizica, bineînțeles.) Mă odihnesc în creația mea; creația este sănătatea mea; ea mă eliberează și mă destinde. Nu simt nevoia să fiu doi; mai exact spus, nu există decât o împrejurare, una singura, când simt nevoia unei alte ființe în afară de mine: plăcerea. Altminteri, când mă aflu lângă o altă ființă sau mă închipui în tovărășia ei, mă simt diminuat. Și, în sfârșit, presupunând totuși că voi avea de înfruntat ceasuri grele, îmi voi afla mângâierea fie în mine, fie în învățătura marilor înțelepți. Ori în actul sexual, cea mai puternică dintre consolări, numai că pentru asta nu-i nevoie de-o soție, din câte știu. Și chiar mă întreb, zău așa, cum altfel ar găsi puterea să mă consoleze o tânără femeie, decât prin trupul ei? Să fie, cumva, prin însușirile minții? Nu, vezi dumneata, nu pot nutri decât dispreț pentru niște bieți inși nevolnici,

neînstare niciunul dintre ei să se măsoare cu „dificultățile existenței”; niște incapacități tremurânde, care simt nevoia să se încălzească unul la celălalt… Dacă așa stau lucrurile, cu atât mai bine: să nu hulim nimic din ceea ce ne aduce ușurare. Dar atunci să punem punctul pe ceea ce-ți spuneam la început: căsătoria nu-i hărăzită decât inșilor mediocri. Celorlalți să nu li se mai împuie capul cu ea.

— Miriade și miriade de bărbați, de când lumea, și-au găsit mângâierea într-o femeie. Așa stau lucrurile, n-ai ce-i face.

— Am ce face, de vreme ce pot nega toate astea prin actele mele. Fiecare cu destinul lui; destinul meu nu stă-ntr-asta. Totdeauna l-am iubit ca pe un frate pe Sisara, a cărui poveste ne e relatată în Cartea a patra a Judecătorilor. E un general al Răilor, și, în timp ce e fugărit de evrei, se refugiază la Jael, soția unui rege aliat. Jael iese din cortul ei și-i spune: „Vivo, Preacinstite, intră în cortul meu, nu-ți fie teamă”. Sisara intră în cortul ei, se culcă, vlăguit, iar ea îl acoperă cu o mantie. El îi cere puțina apă, deoarece e mistuit de sete. Biblia spune întocmai: „puțina apă”, și când mă gândesc la cererea asta atât de neînsemnată, îmi dau lacrimile; iar dacă dumneata nu mă vezi plângând, înseamnă că o fac înlăuntrul meu. Sisara adoarme, iar Jael scoate unul dintre țărușii cortului, ia un ciocan mare, de lemn, și-i țintuiește capul de pământ, înfigându-i-l din tâmplă în tâmplă. Sisara mi-e aproape ca un frate pentru că e urât și pentru că e atât de însetat, sete ce pentru mine e întreită, precum propria sete, adică însetarea după cele trei cunoașteri, iar soarta lui ar fi și a mea, dacă aș căuta adăpost lângă o femeie: mi-ar face creierul terci, căci femeia urăște creierul bărbatului, totdeauna, și există o spusă a doamnei Tolstoi despre soțul ei, atât de revelatoare asupra speței femeiești, și-atât de adâncă în cei doi termeni pe care-i conține, încât ar merita la rândul ei să fie

pusă într-una din Cărțile sfinte: „Nu-l pot suferi pentru că *nu se chinuie* și pentru că *scrie”*. Învățații catolici, sau cel puțin cei janseniști, unde am citit întâmplarea, spun că Sisara este una dintre înfățișările Demonului. Ceea ce s-ar putea, ținând seama de setea lui; și, dimpotrivă, mă îndoiesc ca Diavolul să fi putut vreodată avea încredere în femeie, de vreme ce este chintesența inteligenței.

— Ai mărturisit totuși că, atunci când ești atins în ființa dumitale trupească, ai nevoie de-un ajutor. Când vei fi bătrân și infirm, vei fi cum nu se poate mai mulțumit să ai o soață care să-ți pună cataplasme!

— Aș vrea să fi spus lucrul ăsta papagalicindu-l, iar nu gândindu-te la cele ce spui. Căci de cumva ai spus-o judecând lucrurile, nu prea te-ai bucura de prețuirea mea. Frumoasă izbândă pentru o femeie, n-am ce zice, să i se simtă, în sfârșit, lipsa de către un neputincios! De-același calibru ca și victoria Bisericii atunci când necredinciosul, aflat în comă, primește să vadă preotul. Ei bine, da, când o să fiu bătrân și vlăguit poate că am să mă însor. Ei și? Căci nu va fi vorba să mă unesc trup și suflet cu cineva, după cum ni se cântă la cununie, ci să recunosc priceperea în materie a unei îngrijitoare devotate. Și nimic din ceea ce cred eu despre căsătorie nu va fi infirmat.

Se aflau în mijlocul straturilor cu trandafiri, cam vlăguiți și ei în acest sfârșit de iulie. Costals continua:

— Tot ce-i frumos, orice lucru izbutit, omul își da osteneala să-l strice, chiar și atunci când e opera lui; adineaori am auzit susurul unei ape îndepărtate și ne-am grăbit într-acolo: deasupra apei se afla o statuie, iar o statuie care nu-i frumoasă, poți ghici ușor cam ce poate să fie. Dacă zăresc o banca, n-are speteaza, iar când construiești o bancă fără speteaza înseamnă ca nu prea ai idee ce înseamnă odihna. Iar acum uită-te la trandafirii ăștia și o să-ți spun pe urma de ce îmi amintesc de căsătorie.

Fiecare dintre ei are o plăcuță de identitate, cu un număr matricol, numele pe franțuzește, numele pe latinește și referirea la un „soi”, deoarece continuam să ne aflam la școala. Observ ca niciun trandafir nu poarta numele vreunui poet. Exista, în schimb, trandafirul numit „Președintele Camot”, greoi ca o inimă îndurerata: te duce cu ghidul la acele sate algeriene care se chemau în araba „capătul apei” sau „odihna porumbeilor”, dar care au fost rebotezate, chemându-se acum „Ernest Renan” sau „Sarrien”. În oaza asta pe care ai socoti-o făcută pentru destindere și bucurie, etichetele văzute ne cufunda iar în plina chisăliță socială. Trandafirul „Onorabilul X…” ne invită la delicate probleme morale, precum ar fi aceea de-a ne întreba în ce consta la o adică onorabilitatea. Trandafirul „Antanta Cordiala” ne silește fără să vrem la gesturi supărătoare, precum acela de-a-l cerceta, ca să vedem de „nu cumva s-a ofilit” (trandafirul). Trandafirul „Doamna X…” (o actriță cunoscută) ne silește să facem o comparație între Doamna X… și un trandafir. Socot ca odată porniți pe făgașul ăsta, trebuie să mergem hotărât, și propun ca numele persoanelor care figurează pe tăblițe să fie însoțite pe viitor de titlurile lor onorifice, decorații franceze și străine etc., fără să uitam, la o adică, semnul unui automobil, așa cum se afla în dicționarele marilor personalități, nici mențiunea RP pentru o reședința particulara.

— Dar ce legătură e între trandafirii de-aici și căsătorie?

— Omul strica dragostea prin căsătorie, așa cum a stricat trandafirii, altoindu-i. Dragostea e stricata nu doar de căsătorie, ci chiar numai și de posibilitatea căsătoriei. Spectrul căsătoriei agitându-și lanțurile – ale căsătoriei, se înțelege! – otrăvește orice dragoste cu o fată. În clipa în care-mi spun ca aș putea… nu, nici măcar nu vreau să rostesc cuvintele astea… dragostea mea pentru dumneata se ofilește, ca sub efectul malefic al unei

vrăji. Iar dacă alung ideea asta funesta, numaidecât se înviorează și scapără foc. Nu, singurul mod de a face dintr-un lucru smintit, precum căsătoria, un lucru cât de cât chibzuit, ar fi să se îngăduie divorțul, în așa fel încât să se afle la bunul plac al unuia dintre cei doi, fără să se justifice în vreun fel. Un preot are dreptul să lepede sutana, după noviciat, dacă nu simte chemarea căsătoriei mistice. Și căsătoria lumeasca e o vocație, și trebuie mai întâi să treci prin ea, ca să știi dacă o ai ori ba. M-aș fi căsătorit cu dragă inima dacă ar fi fost sigur ca mă pot despărți fără să ofer vreo explicație, după o încercare de doi ani, de pilda.

— Un contract pe doi-patru-șase. Ori pe șase-patru-doi, mai curând!

Mingea unui puști care se juca făcu să se ridice, căzând, un mic nor de praf. „A explodat un obuz!” strigă puștiul de vreo șapte ani, poate. Unde văzuse el obuze? La cinema? Iată ce se află în închipuirea unui copil european din 1927.

— Mai exista o situație în care aș fi gata să mă însor. În caz de catastrofă, război sau revoluție sângeroasă. Atunci, cum totul s-ar duce de ripă, ce mai contează. Dacă treaba i-ar face atâta plăcere unei domnișoare, ne punem centironul, dar mai înainte să trecem pe la Primărie. Dacă mâine ar izbucni războiul, poate că te-aș lua de nevastă.

Pe jos se aflau coji de bambus (Cel puțin așa le spun eu.), albe, netede, șlefuite, făcute anume ca să scrii pe ele gânduri adânci. Și mai era și o pasăre… (Hai, păsărică dragă, fă-mi hatârul și procură-mi o comparație literara! A, da…) o pasăre în mijlocul unui arbore rotund, ca flacăra în mijlocul unei lanterne venețiene. Era un frunziș bătut de soare, un soare de frunziș, și au văzut cum un om îl ducea în brațe. Și mai erau și corbii, țanțoși, arțăgoși, care aveau ceva din obiceiurile omului. O vrabie se gargarisea pe marginea unui havuz, iar alte vrăbii stăteau culcate în praf ca niște boi. Un goeland își asculta strigătul. (Să fi fost

într-adevăr un goeland?) Niște broscuțe, care prin forma capului aminteau de niște atleți francezi selecționați pentru Jocurile Olimpice. Cum frunzele veștede acopereau suprafața havuzului, dedesubtul lor peștii nu prea vedeau limpede, săracii. Li se construise o falsă stâncă ce se-nălța deasupra apei, ca să stea la adăpostul ei când plouă.

SOLANGE DANDILLOT
Paris
lui
PIERRE COSTALS
Paris

28 iulie 1927

Dragă prietene,

Mă hotărăsc să-ți scriu, renunțând să-mi mai adun curajul ca să-ți vorbesc. Când ești de față, mă paralizezi, îmi dispare orice inițiativa, și totuși întâlnirile noastre atât de dese, faptul că suntem văzuți împreună, zvonurile indiscrete ce-ar putea rezulta de aici îmi dovedesc că nu mai trebuie să amânăm o explicație, că aceasta a devenit indispensabilă. Îți cer să fii îngăduitor pentru faptul că nu mă pricep să-mi exprim mai bine sentimentele în scris decât prin vorbe.

Oricât de surprinzător ți s-ar părea, sunt o fată adevărată. Fără îndoială că e ceva ridicol, perimat, dar așa e. Dacă vom continua să ne vedem, să ieșim împreună, lumea nu va întârzia să spună că suntem logodiți. (Nu vreau să-mi închipui o altă explicație.) Dacă ar fi vorba de sora dumitale, ce-ai sfătui-o…? (*sic!)* Ce-ai crede despre un bărbat care s-ar purta cu ea în felul ăsta?

Ce-ar fi de hotărât? Să încetăm să ne mai vedem? Ar fi tare greu de îndurat. N-am putea găsi o cale care să împace repulsia dumitale față de căsătorie cu scrupulele mele? De ce n-am încerca un fel de legătură legală, cu o simplă formalitate civilă, fără să spunem nimănui (cu excepția mamei, bineînțeles), o legătură provizorie, de vreme ce nu poți suporta ideea de durată, nu? Fără niciun fel de ceremonie religioasă; respect prea mult Biserica pentru a o amesteca într-o parodie de căsătorie. Și te asigur că în ziua când îți voi deveni o povară, voi ieși din viața dumitale la fel de tăcut

precum am și intrat. Contractul doi-patru-șase și nimic mai mult.

Asta-i! Nu mai știu ce să-ți spun și-ți voi aștepta răspunsul cu neliniște, deși știu că bărbatul corect care ești nu-l va întârzia prea mult. Te las, preascump prieten, încredințându-te de duioasa mea afecțiune.

SOLANGE

Încă de prima oară, când îl întâlnise pe Costals la familia Doigny, la 1 mai[2], domnișoara Dandillot se gândise la căsătorie. Niciodată nu-și închipuise căsătoria decât cu un bărbat care i-ar fi plăcut; altfel, o îngrozea. Niciun bărbat nu-i plăcuse până atunci, și-l aștepta liniștit pe trimisul cerului. De obicei, o femeie începe prin a iubi dragostea, universul, natura, pe Dumnezeu, prostii, ce mai; pe urmă își dă seama că numai de o singură ființa are nevoie. Solange nu iubise pe nimeni și nimic – în afară de mama ei. Fără ca inima și simțurile sale să dorească altceva, deplin fericită în starea asta, accepta cu dragă inimă că ar fi putut ține o veșnicie. Dar l-a întâlnit pe Costals și, simțind că el o place, și cum la rândul lui îi era simpatic (Oh! nimic din dragostea la prima vedere!), și-a spus: „De ce nu?”

Și-i mărturisise totul mamei ei: da, încă din prima zi! Într-atât de multă încredere aveau una în alta. Bucurie mare pe doamna Dandillot: „În sfârșit, i-a plăcut și ei un bărbat! Și, cum nu aștepta decât asta…” Așa că nepotrivirile meritau a fi trecute cu vederea: diferența de vârstă, faptul că el era scriitor; iar acest fapt ar fi putut-o introduce pe Solange într-un mediu în care fata nu s-ar fi aflat tocmai la locul ei nici datorită culturii mediocre, nici datorita gusturilor pe care le avea. Deși prea puțin vanitoasă, doamna Dandillot se simțise flatată totuși că un bărbat celebru… (După cum tot vanitatea contase și în primul impuls al fiicei ei, care curând avea să facă loc sentimentului contrar: regrete pentru faptul că era scriitor, regrete pentru că era celebru.) Departe foarte de treburile literare, și cum nu citise nimic de Costals, doamna Dandillot nu știa că acesta are oarecum faima unui ușuratic.

Pe când se întorceau împreuna de la familia Doigny, Costals o complimentase că e o fata atât de simplă: „Inelul asta de fetiță!” Solange era simpla, într-adevăr, dar nu dăduse nicio importanță

spuselor lui. Săptămâna următoare, invitata datorita lui la familia Pierard și îmbrăcându-se cu mai multa grijă decât pentru casa Doigny, deoarece era o recepție mult mai eleganta și la niște oameni pe care nu-i cunoștea, renunțase să-și mai pună o broșă frumoasa, moștenire de familie, care de obicei era purtata la toaleta aceea. Ba chiar mai mult, în timp ce pentru petrecerea din casa Doigny își dăduse cu puțin ruj, de data asta nu-și dăduse deloc; îi fusese de-ajuns să-și muște buzele, ca să le-nroșească, și să stea un minut cu capul aplecat pe palier (Prefăcându-se că-și aranjează un ciorap.), înainte de-a trece pragul locuinței. Și de-atunci, Solange își impusese totdeauna acest mimetism, fie în lucrurile mici, fie în cele importante. Avantajul acelei inconsistențe era că, dispunând de înclinări amestecate, îi venea ușor să exteriorizeze doar ceea ce era pe placul lui Costals, lăsând restul în surdina.

La Operetă, în benioar (11 mai), nu schițase niciun gest, era paralizata de timiditate. Dar dacă la rândul lui Costals ar fi îndrăznit să facă vreun gest de apropiere, e îndoielnic ca Solange ar fi stat ca de piatră. Din clipa aceea, trecuse peste impertinența primei lui scrisori, peste felul de-a se purta cu ea, ca și cu o fufa adică, și asta pentru că îl iubea îndeajuns ca să-i poată suporta obrăznicia, pentru că voia să-l prindă-n mrejele ei, dar și pentru că, întocmai ca mama ei, era prea puțin mândră. Nu-i arătase doamnei Dandillot scrisoarea lui de teama ca aceasta să nu-și facă o impresie proasta despre Costals, dar cu consimțământul ei îi telefonase acestuia, răspunzându-i că primește bucuros să-l vadă. Se prefăcea că nu pricepe ce voise să spună. Dar pricepea foarte bine, deși fără să se gândească la ceva precis: îi erau pe plac lucrurile nedeslușite, ca tuturor femeilor, care se cuibăresc la sânul a ceea ce e imprecis.

Așa stând lucrurile, mângâierile lui Costals la concert, deși simple, fuseseră pentru ea o surpriză.

O sărutase în public; îi sărutase coapsa prin rochie, apoi îi ridicase poalele și-i mângâiase coapsele goale. Fata aceasta, care până atunci nu fusese niciodată sărutată fără să-l pună la locul lui pe îndrăzneț, care nu îngăduise niciodată nimănui nici cea mai măruntă intimitate, fusese răscolită de cele întâmplate. La întoarcere, ne amintim, avusese ca un fel de criză nervoasă și vomase: din seara aceea, începuse să-l iubească (16 mai). Îi trebuiseră două săptămâni ca să-și vină în fire.

La Bois, în prima seară când se sărutaseră (22 mai), nu i-a aparținut mai mult decât până atunci, deși fusese oarecum șocată (Contrar a ceea ce avea să-i spună ea ceva mai târziu.) de o anume mângâiere de-a lui. Mamei ei îi mărturisi că o sărutase și trecu sub tăcere restul. Din ziua aceea renunță la politica pe care o ducea, ca să fie luată în căsătorie: să nu pomenească niciodată despre căsătorie, să aștepte ca el să vorbească cel dintâi, ca pe urmă să-i poată totdeauna spune: „Dar cine a adus cel dintâi vorba de căsătorie?” Solange avea destulă candoare pentru a nu se îndoi că el o va face într-o bună zi, zi pe care o credea mult mai aproape decât era ea în realitate, iar din fire se știa destul de răbdătoare pentru a-și spune că putea aștepta ziua aceea fără să se necăjească prea mult.

Așa cum se-ntâmplă de obicei în asemenea situații, cele două femei nu scoaseră o vorbă despre cele petrecute față de domnul Dandillot. Două săptămâni, numele lui Costals n-a fost rostit de față cu el; pe urmă, n-au avut încotro și i-au spus că Solange și Costals ies împreună, încât domnul Dandillot a ciulit urechea. Au făcut planuri. Costals a fost invitat la prânz.

Domnul Dandillot se înțelesese numaidecât cu Costals. Își dăduse consimțământul în privința planurilor de viitor. Nu-i suflase nimic scriitorului pe parcursul celor două convorbiri avute cu el din mai multe motive. Celibatarul acela din născare, care se însurase numai „pentru că toată lumea o

face”, și care nu se alesese decât cu necazuri de pe urma însurătorii, care pe deasupra era de departe cel mai inteligent dintre cei trei Dandillot, adulmeca el că scriitorul nu-i din plămada soților. În plus, nu ținea prea mult la fiica lui, pe care o avusese din nebăgare de seamă, într-o vreme când își jurase să nu mai aibă alți copii, căci fiul lui îl îngrijora peste măsură. Ca să spunem lucrurile pe șleau, o socotea proasta pe Solange, ceea ce nu era adevărat, sau măcar lipsită de însemnătate, ceea ce, de asemenea, nu era adevărat; căci nimeni nu e neînsemnat. Dacă ar fi abordat față de Costals chestiunea căsătoriei, i-ar fi spus: „În primul rând, dumneata nu ești făcut pentru căsătorie. În al doilea rând, presupunând că ai fi, fata mea nu-i ceea ce-ți trebuie. În al treilea rând, eu voi muri peste câteva săptămâni. Familia mea mi-a dat destulă bătaie de cap vreme de treizeci de ani: puțin îmi pasă de ce se va întâmpla după mine. Nevasta și fiica mea doresc ca această căsătorie să se facă. Dumneata însă ești la o vârstă la care poți cântări lucrurile. Descurcați-vă fără mine.” Acel *în al treilea rând* precumpănise asupra primelor două motive, așa că tăcuse.

Domnul Dandillot murise fără a rosti o vorba ceva mai gravă soției sau fiicei lui. Nicio recomandare spusă pe patul de moarte. Niciun sfat. Niciun gest de duioșie. Nicio scrisoare postumă. Zăvorât în aceeași singurătate și tăcere pe care le păstrase timp de douăzeci de ani, nelăsând nici măcar o indicație privitoare la afacerile sale, până într-acolo încât numai din întâmplare, în timp ce-i făcea ordine în hârtii, doamna Dandillot aflase despre existența unui depozit în aur, depus la bancă. Atunci când doamna Dandillot îl întrebase, cu două zile înainte de-a se sfârși: „Consimți, în continuare, ca Solange să se mărite cu Costals, dacă o s-o ceară?” el răspunsese doar atât: „Să facă așa cum o vrea”, în timp ce peste doua zile, când ea îl implorase: „Te rog, primește să vezi un

preot”, prea slăbit pentru a-i mai vorbi, se mulțumise să ridice puțin brațul, apoi să-l lase să cadă pe pat, într-un gest de resemnare.

Din ziua primei lor îmbrățișări, la Bois, și până în ziua aceea, la Bagatelle, unde l-am văzut pe Costals admițând pentru prima oară că în anume împrejurări ar putea-o lua în căsătorie – război sau revoluție – și trecând prin ziua când o lăsase pe jumătate virgină (25 mai), apoi prin ziua când o făcuse femeie (24 iunie), Solange își urmărise tactica ei, să nu-i pomenească niciodată despre căsătorie. Avusese șiretenia să-i dăruiască fără mofturi tot ce i-ar fi dăruit și o femeie ușoară, iar în rest să fie ceea ce era: o fetiță un pic cam de moda veche. În felul ăsta îl satisfăcuse pe Costals și în foamea lui carnală, și în „rigorismul” lui. I se înfățișase în ambele ipostaze, femeie ușoară și fată din lumea bună, căci nimeni nu-i putea stârni interesul decât în această dubla ipostază (Ceea ce nu era decât un minimum.); Solange îi apăruse ca o contradicție, ceea ce era cel mai nimerit fel de a-l ațâța: o crezuse din același aluat cu el.

Ceea ce simțea Solange pentru el pare a fi fost nu atât iubire, cât posibilitatea iubirii. Displăcându-i situațiile dubioase și ascunzișurile, aștepta, pentru a-și da frâu iubirii, să vadă deschizându-se în fața ei un făgaș pe care s-o apuce temeinic. În virtutea aceluiași sentiment nu se putuse hotărî să-i spună fu: nu voia să-l tutuiască pe un bărbat care, părăsind-o, poate, peste puțin timp, ar fi devenit pentru ea un străin; îl va tutui din ziua în care avea să-i pună pe deget inelul de logodnă. I se dăruise din afecțiune, dar și în speranța că în felul ăsta și-l va atașa. Ceea ce era bine calculat: dacă ar fi jucat cealaltă carte, și i s-ar fi refuzat ca să-l pună pe jar, el ar fi lăsat totul baltă: nu era el omul care să se lase dus de nas de către femei. De pe urma mângâierilor lui, Solange simțise la început o plăcere răvășitoare, atunci când acestea erau caste sau pe-aproape, apoi

plăcerea de pe urma lor s-a mai domolit în clipa când și-a dat seama că tandrețea aceea nu era de obicei decât preludiul și, cum s-ar spune, partea ornamentală a dorinței. De pe urma mângâierilor voluptății lui, Solange nu resimțise niciodată vreo plăcere: era rece din fire, de vreme ce era fată, și rece în chip ereditar, dacă vrem; tatăl și mama ei erau oameni reci. Astfel că, întru câtva, își ținea dragostea suspendată. Era oarecum și atitudinea lui Costals față de ea, în unele clipe, atunci când își spunea că avea să fie, după plac, mai pătimaș, pe măsura ce ea ar deveni mai pătimașă, sau mai indiferent, pe măsură ce ea ar alege să se depărteze de el.

Solange era încredințată că totuși căsătoria dintre ei va avea loc. Mama ei, persoană mai cu experiență, se îndoia, mai ales că între timp citise și cărțile lui Costals. Dar nu pe toate, într-atât de mare e ușurătatea oamenilor: femeia aceasta era gata să-și dea fiica unui bărbat, dar nici prin minte nu-i trecea să citească, să citească și să chibzuiască la întreaga operă a acestui bărbat, care se dezvăluia pe de-a-ntregul în tot ce scria.

— Dacă el nu pomenește nimic despre căsătorie, va trebui să aduci tu vorba. Situația asta nu mai poate dura. Într-o bună zi, o să se-audă bârfe.

— Nu-ți fie teamă, o să pomenească.

— Dacă săptămâna viitoare tot n-aduce vorba, am să-l chem și am să-l întreb ce are de gând.

— Nu, nu te amesteca. În cazul ăsta, am să-i scriu. Dar mai trebuie să aștept.

— Și dacă, la scrisoarea ta, îți răspunde cu un *nu* hotărât? N-o să ai încotro și-o să trebuiască să nu-l mai vezi.

— Bineînțeles… Dar te asigur că, chiar dacă răspunde nu, *nu* va fi un *nu* categoric. Totul e să nu fie bruscat. Dacă-l sâcâi, se înverșunează, ș-atunci… îi place să exaspereze oamenii. Îmi amintește de Gaston (fratele ei) când avea cincisprezece ani. Crezi că e serios pentru că scrie

cărți și toate astea? E un puști. Are gesturi pe care nu le fac decât puștii: să-și lase mâna să-i scapete printre barele unui grilaj metalic, atunci când trece pe stradă sau pe lângă o vitrină… E un obicei pe care nu-l au decât ucenicii sau comisionarii; niciodată un bărbat în toată firea. Ba uneori se poartă ca un copil rău crescut, lucru care e departe de a-mi displăcea…

Acel „bineînțeles” rostit de Solange îi lua doamnei Dandillot o mare piatră de pe inimă. În ciuda a tot și toate, cât de înțeleaptă rămânea fetița ei!

Doamna Dandillot n-o întreba prea multe pe Solange. „Ai fost la el acasă?

— Da.” Bănuia ea că dacă ar fi adăugat: „Te-ai culcat cu el?” privind-o drept în ochi, Solange nu era copil să spună nu, dacă ar fi fost adevărat, nici de mințit nu putea să mintă. Iar ea o iubea și o respecta prea mult, ca să vrea s-o facă să mintă. Și totuși nu se putuse abține să n-o întrebe: „Știi că trebuie să iei niște măsuri de precauție?” Iar Solange spusese: „Știu”, fără să-și ridice privirea. Cum nu avea prietene, iar doamna Dandillot nu și-o putea imagina nicio clipă încercând să se dumirească asupra acestor lucruri citind din cărți, numai Costals va fi putut s-o instruiască. Pentru viitor? Pentru prezent? Își închipuia ea, doamna Dandillot, că fiica ei e metresa scriitorului, lucru ce n-o tulbura prea mult, căci aparținea vremii și țării ei, fără să mai vorbim de condiția sa socială, prea puțin elevată. Dimpotrivă, își spunea: „Dacă îi face un copil, o s-o ia de nevastă”. Să spunem cinstit că niciun fel de amenințare nu se contura în mintea ei.

Așa erau cele două femei, mai curând șterse și impersonale, cum totdeauna este femela, prin comparație cu masculul, la toate speciile; mai puțin complexe decât oricare dintre personajele masculine ale acestei povestiri: Costals, domnul Dandillot și chiar Brunet erau mult mai complecși,

mai profunzi și mai extravaganți decât ele. Ceea ce nu era decât un caz particular al unei reguli generale: bărbatul e aproape întotdeauna mai stricat decât femeia; poate și din cauză că e mai evoluat. Considerând că în amestec stă, în ultimă instanță, orice explicație psihologică, Costals intuise numaidecât că în cazul lor onestitatea se amesteca și cu puțin calcul. Deși vedea corect în ansamblu, de nenumărate ori a șovăit dacă în cutare sau cutare împrejurare mama și fiica erau sincere sau prefăcute, și s-a înșelat de mai multe ori. Iar nesiguranța aceasta avea să fie unul dintre elementele neîncrederii pe care a nutrit-o neîncetat față de proiectul familiei Dandillot.

— Am primit scrisoarea dumitale. M-a mirat cumva. Dar, înainte de-a aborda fondul, cum se spune la Palatul de Justiție, aș vrea să fac o remarcă. Îmi scrii că ești „o fată adevărată”. Orice-ar fi, cuvintele trebuie să-și păstreze înțelesul lor adevărat. Dacă eu îți spun în continuare „fată”, o fac pentru că-mi este îngăduit, datorită însușirilor mele de scriitor, să folosesc stilul poetic. Dar dumneata când îmi spui mie că ești o fată adevărată… în fine, nu știu de ce ai pune asta într-o scrisoare serioasa Și-acum, să trecem la obiecțiile de fond.

Prima dintre ele e că pui dilema mult prea devreme. Abia dacă te cunosc, nu te-am pus la nicio încercare. Și dumneata, cum de-ai primi să te măriți cu un bărbat pe care nu-l cunoști decât de trei luni? De trei ani ar fi bine să-l cunoști.

Să admitem că exista o șansă la o sută de mii că te-aș putea lua în căsătorie. Dacă rupi acum cu mine, sub pretext că nu mă hotărăsc pe loc, pierzi șansa asta. Iar șansa asta, oricât de neînsemnată ar fi, exista totuși. Vorbești de încetarea legăturii noastre, în timp ce, dimpotrivă, cu cât ne vom vedea mai mult, cu atât îmi voi face despre dumneata o ideea corecta, cu alte cuvinte voi putea lua hotărârea cea mai potrivită.

Ca și dumneata, și eu aș vrea să împac „repulsia mea cu scrupulele dumitale”. Numai că mijlocul pe care mi-l propui nu-i câtuși de puțin, orice-ai spune, „o parodie de căsătorie”. Că Biserica intervine sau nu, știi foarte bine că asta nu schimba cu nimic lucrurile. Actul civil consfințește căsătoria, iar dintr-o căsătorie nu se iese decât prin divorț. Dacă eu vreau să divorțez, dacă dumneata nu ai nicio vina fața de mine, din punct de vedere juridic vorbind, iar dacă, pe de alta parte, dumneata nu accepți divorțul, nu-i nimic de făcut, sunt încolțit.

Și-acum un cuvânt despre „respectul dumitale față de Biserica. „Respecți prea mult” Biserica,

pentru a voi s-o amesteci în ceea ce dumneata numești o „parodie de căsătorie”. Părerea mea e că acest „prea mult” e tare puțin, și ca nu respecți deloc Biserica, de vreme ce ești de acord să te lipsești de ea când te căsătorești.

Pe scurt, îți propun să continuăm relațiile dintre noi, având însă grija să fie mult mai tăinuite decât până acum. O taina absolută. (Iar dacă până acum n-am ținut ca totul să se petreacă în cea mai mare taină, e pentru ca mă gândeam că, în vanitatea dumitale, ai fi intenționat să te afișezi un pic cu mine.) Lasă-mă să-ți dăruiesc fericirea, dar într-o atmosfera de libertate, de spontaneitate și de forța, căci asta e atmosfera mea firească atunci când nu sunt stingherit, iar nu atmosfera cărții de bucate. După o vreme, când îți voi fi pus la încercare sentimentele, la fel și propriile sentimente, voi consulta un om al legii ca să-mi spună cu precizie în ce fel unul dintre consorți se poate lepăda de căsătorie fără consimțământul celuilalt.

Toate astea, care sunt scrise în cuprinsul a doua pagini de carte, au fost prefirate timp de doua ore și zece minute, cu o sinceritate și o seriozitate pline de ardoare. După cum i-a mai adus la cunoștința și toate condițiile *sine qua non* pe care le-ar pune unei căsătorii cu oricine ar fi: regimul separației bunurilor; ceremonie undeva departe, fără alta prezență decât cea a martorilor; fără căsătorie religioasă, ca să fie scutiți de formalitățile grotești a anularii la Roma; fără copii; și trei luni de vacanță conjugala pe an, în care timp el ar pleca unde-ar pofti, iar soții ar fi ca doi străini unul pentru altul, căci, spunea el, „un cămin nu trebuie să fie locul în care trăiești, ci locul la care te-ntorci”. Lipsa de acord asupra oricărei condiții dintre cele enumerate ar atrage renunțarea imediată la proiectul în sine.

Solange părea cam abătută. A spus că se va gândi, ca poale va fi de acord. Și a rostit acel „poate” cu o voce de păsărică, slabă și pițigăiată,

așa cum fac persoanele care consimt. Și-și va consulta mama.

— La urma urmei, de ce te temi?

— Că o să mă atașez prea mult de dumneata.

— Și pe urmă, că o să te părăsesc?

— Da.

— Ei bine, o să suferi! La punctul asta, zău așa, nu prea te găsesc curajoasa. Și-apoi, în ce măsură căsătoria ți-ar oferi o siguranță, de vreme ce nu m-aș însura niciodată, indiferent cu cine, fără să dispun de mijlocul de a desface această căsătorie, după bunul meu plac? Un bărbat spiritual, care pleacă la război, meditează asupra felului în care, la sorocul cuvenit, va fi scos din scenă. Și în căsătorie trebuie să prevezi felul în care vei ieși din scenă.

— Nu prea ai simțul riscului…

— Mie să mi se spună asta! Amuzant, n-am ce zice! Risc atunci când e vorba să obțin ceva la care râvnesc. Dar să risc ca să obțin ceva de care n-am chef…

Solange se uita în jos. La aceste cuvinte, își îndrepta fața spre el. (Ca pentru un reproș?) Atingându-i fața cu vârful mânușilor, pe care le ținea în mână, Costals o făcu să-și îndrepte privirea în alta parte, de parcă n-ar fi vrut să fie privit în clipa aceea.

— Am să-ți împrumut mai multe cărți: jurnalul lui Tolstoi și al soției lui. Ai să vezi ce-o să ni se întâmple, dacă vom comite insanitatea asta.

— E plin de însemnări pe margine!

— Sunt însemnările diferitelor fete cărora le-am împrumutat volumele. O să dai pe puțin peste vreo cinci-șase scrisuri diferite. Căci volumele astea sunt adevărata Biblie a oricărei domnișoare care dorește să se mărite cu mine.

A răsfoit unul dintre tomuri, a citit vreo două-trei observații scrise de mână.

— Da, uite niște însemnări inteligente. Scrise cu creionul, scrisul nu poate fi recunoscut. Destul de

emoționant mesajul asta al cuiva pe care nu-l pot identifica, și care mă iubea, și-ale cărui însemnări mă pun pe gânduri: „Poate că, la urma urmei, m-aș fi putut mărita cu el, fără să se lase cu prea mare tărăboi”.

Solange nu-și putea desprinde ochii de marginile cărții, iar Costals a fost izbit de expresia lor aspră. Era geloasă! Ce caraghios!

— Ești mulțumită de tot ce-am discutat?

O tăcere, apoi:

— Da…

— Prin urmare, ești de acord ca pentru o vreme să ne continuam relațiile, ca și până acum?

O tăcere, apoi:

— Da…

— Și-o să vii la mine-acasă poimâine la ora șase?

O tăcere, apoi:

— Da…

— Drăguța de tine, ești supărată? Chiar de pe-acum, trebuie să te obișnuiești cu supărarea asta, iar eu, de vreme ce sunt pricina supărării, trebuie să te legăn și, puțin câte puțin, să te fac să-ți treacă.

Când li sărută mâna, la despărțire, simți că e rece ca gheața.

DIN JURNALUL LUI COSTALS

3 august

Judecând la rece, căsătoria asta mi se pare absurdă și imposibilă, ceea ce și este în realitate. În clipele de exaltare, o văd ca pe:

1. O încercare demnă de mine. Important lucru să reușești în ceea ce disprețuiești, deoarece trebuie să învingi nu numai obstacolul, ci și pe sine. Voi face acest lucru, plin de curaj. Dar să provoci viața totdeauna cere curaj. Nu-i vorba de nicio „teamă de viața", ce naiba! Am învins expedițiile îndepărtate, am învins singurătatea, plăcerea, succesul, ca și diferitele pericole ce pândesc viața privata a unui bărbat care pune totul în joc pentru a reuși. Nu exista decât o fiară în fața căreia am șovăit: căsătoria. Și iată că acum trebuie să dobor Hipogriful! Ori mai curând să fac din el un cal de călărie. Aș vrea să mă uimesc pe mine însumi. Să-mi dovedesc ca pot păstra aceeași îndrăzneală și aceeași libertate de comportare în căsătorie ca și în celibat. Într-un cuvânt, s-ar cădea s-o fac ca un luptător de bâlci care se grozăvește, arătându-mi mușchii: „O să vedeți ce n-ați mai văzut!" Și un răpăit de tobă. Atitudine care-i bufonerie curata privita din afară. Dar e oare vina mea dacă sunt obligat să mă înfierbânt, să mă amestec, ca să pot înfrunta ceva ce mă înspăimântă într-atât? Într-atât încât să chem în ajutor, de pilda, pe cavalerii romani, al căror ordin, sub Augustus, număra mai mulți celibatari decât soți. Cei care se comportau atât de curajos pe câmpul de lupta se temeau să rămână singuri cu soața lor legitima. Așa că nu sunt un „caz".

2. O experiență ce-mi este necesară pentru cunoașterea vieții, prin urmare necesara operei mele. Să reînnoiesc materialul uman al artei mele. Să fecundez o nouă parcela de teren. Să dau drumul unui nou izvor necunoscut ce trebuie

anexat, sau cel puțin survolat glorios. Întocmai așa, de survolat, așa cum am survolat războiul, cum am survolat paternitatea: adică să nu-mi vâr decât vârful degetelor. Să trec prin căsătorie așa cum treci prin focurile de Sfântul Ioan din vară. Voi avea de-a face cu o criză? Cu atât mai bine. O criza, indiferent de ce natură, un scriitor ar plăți-o cu bani peșin.

Și-apoi, ar fi amuzant să cunosc și datoria.

4 August

Solange a venit. Mi-a înapoiat jurnalul lui Tolstoi și pe cel al doamnei Tolstoi, fără o vorba. Cuvintele lui Aurel: „Există femei cărora le dai să citească o carte minunată, și care ți-o înapoiază fără o vorba, așa cum îți întind cleștișorul de zahăr". Dacă Dante s-ar ivi dintr-o dată și ar citi de fața cu toți un cânt inedit din *Divina Comedie,* s-ar găsi femei și intelectuali care n-ar avea altceva de zis decât că n-are pantalonii călcați. La toate întrebările mele, n-aș primi din partea lor decât biete variante ale următorului răspuns:

— De ce crezi ca ceea ce i s-a întâmplat lui Tolstoi ți s-ar întâmpla și dumitale? Nimic nu dovedește că lucrurile n-ar merge bine…

Totul devine cu atât mai dificil cu cât oamenii ăștia nu sunt oameni de duh.

În câteva zile, a murdărit volumul Tolstoi, l-a lipit cu hârtie încleiata. Se vede că e neîngrijită.

Pentru nimic în lume n-aș putea avea nevoie de prezența ei.

Nu există absolut niciun motiv ca s-o iau în căsătorie.

N-o iubesc. Aș vrea să găsesc mai multe motive pentru care să o iubesc, dar nu găsesc. N-o iubesc, și totuși sunt gata să fac nebunia asta pentru ea.

Teama ce mă cuprindea în copilărie când eram dus pe apa. Senzația cuiva care se îmbarcă.

Sunt aspirat de povestea căsătoriei lui Tolstoi ca de-un abis. Povestea asta mă obseda într-o vreme când n-aveam nici cea mai mică intenție să mă însor. *Deteriora sequor.* Vad încotro e râul și mă îndrept către el.

Te iau în căsătorie nu ca să mă simt eu fericit, ci ca să te fac fericită pe tine.

Tot vorbind despre asta, o să se și întâmple. Senzația că a pornit o mașina și că din clipa asta nimic nu mai poate fi oprit.

5 August

Intru în aventura asta așa cum am intrat în război și, poate, așa cum intru în orice lucru: preocupându-mă, în clipa când intru, de felul în care voi putea să ies.

Ba mai mult, gândindu-mă la zvâcnetul de biruința pe care-l voi avea la ieșire. Concepând-o ca pe o pregătire pentru zvâcnetul acesta.

Și, pentru totdeauna, vina pe care-o voi avea față de Solange, nu numai fiindcă am intrat în această căsătorie cu gândul s-o părăsesc, ci pentru a o fi socotit ca pe un fel de perioadă respingătoare, destinata să-mi facă viața de după ea cu atât mai intens fericită.

6 august

Vine, dar mă anunța că e indispusă. Femei, veșnic bolnave, veșnic vătămate, niciodată îndeajuns de curate. Întreb când o să-i treacă indispoziția: mâine. Dar când o întreb dacă ne-am putea întâlni poimâine, spune că nu poate. Nici în ziua următoare nu poate. Trei zile! Cât de puțin îndrăgostită e! Un „la revedere“ scurt. Nici o strângere de mână. Răceala ei mă sperie. Ce s-a întâmplat? Am rânit-o pe plan moral cu ceva? Sau fizic?

S-a întâmplat așa. Când ea cea dintâi a adus vorba despre căsătorie (în scrisoare), eu mă zbăteam. Acum, când e rece, ideea asta îmi umblă tot mai mult prin minte, și mă văd acceptând căsătoria asta pe care cu patru zile în urmă o respingeam. Eu, care mă vedeam impunându-mi voința, acum mă aflu în postura de a accepta totul din cauza ei. În clipa asta, când scriu, nu sunt dispus s-o pierd. Și totuși, atât de rece, atât de în stare să fugă (întocmai ca o micuță gazelă), ghicesc cât o să mă facă să sufăr, cu siguranță.

Mi-ai dăruit totul, fericirea și suferința. Ai fost amestecată în tot ceea ce mi s-a întâmplat în vara asta, așa cum ploaia se amestecă în rămurișul unui arbore.

Pentru mine singurătatea nu va mai avea farmec. Abia dacă mai cred în ea acum.

Baudelaire: „Înțeleg să părăsești o cauză ca să știi ce vei simți slujind o alta. Poate că ar fi plăcut să fii, pe rând, victimă și călău.” După ce ai fost de-atâtea ori călău, poate fi plăcut să fii victimă.

Totdeauna tânjesc după situația contrară celei în care mă aflu.

10 august

Îi spun răspicat că eu m-am apropiat de ideea căsătoriei și, că, în acest timp, ea, ea s-a îndepărtat de mine. „Nu, nu m-am îndepărtat. Dimpotrivă, cred că mă atașez tot mai mult de dumneata.

— De ce-ai fost atât de rece mai deunăzi?

— Dar n-am fost rece!” Și cum insist, ea protestează din nou, având în privire un nu știu ce dureros, un fel de implorare, ceea ce are ca efect s-o cred pe loc și să-mi cer scuze.

La despărțire, convins de sinceritatea ei. Convins că totul se-ndreaptă spre *asta.* Dar, o clipă după ce ne-am despărțit, întrebându-mă: „De ce ea mai curând decât alta? De ce ea, când există atâtea altele mai așa și mai pe dincolo decât ea?”

Chiar dacă mi s-ar oferi pe o tavă de aur fiica reginei din Saba, în vârstă de paisprezece ani și trei zile, m-aș ghidi la suferința pe care ai încerca-o tu, și n-aș putea.

11 august

Iată o fată pentru care nutresc afecțiune, stimă și atracție fizică. Iar perspectiva s-o iau de nevasta e un coșmar în clipa când mă trezesc din somn, ca și cum ar fi vorba de-o declarație de război.

O să se înțeleagă cu Brunet? Nu-i plac copiii. Nu-i plac băietanii („Cu moaca lor nesuferită…"). Nu-i plac tinerii („Sunt de-o prostiiie!…"). N-o să-i placă. Fără să mai punem la socoteala reproșurile pe tăcute: „Cum de l-ai putut crește așa?" (Să ți se facă reproșuri de către domnișoara Dandillot!…) Poate că o să vrea să fie autoritară cu el. Asta n-am s-o îngădui niciodată. Am făcut tot ce-a trebuit, numai Dumnezeu știe cu ce preț, ca băiatul să scape de influența mamei, și-acum să aibă de-a face cu mama vitregă! Să se vâre cineva între el și mine! Opera mea de șaisprezece ani, distrusă!

Pe el, îl cunosc, o să-mi spună numaidecât (Fără să știe ce am de gând.): „Nu poți să-mi faci trampa cu ea? Vezi ce-al dracu' ești!" Dacă ar fi fost vorba de altă femeie, da, era bine să-l fac să sară hopul cu maică-sa vitregă. Dar S… e exact contrariul a ceea ce-ar trebui într-o atare situație: mult prea proastă. Tot timpul s-ar învârti în jurul ei. Ar ști că mă culc cu ea. Ea ar fi obiectul refulărilor lui, limanul navigărilor lui solitare. Ar fi repezit și-ar suferi din cauza ei. Iar eu vreau ca nimeni să nu-l facă să sufere – vai de cine l-ar atinge! – și mai cu seamă, mai cu seamă – nu ea.

Ar trebui încă de pe-acum să le aranjez o întâlnire. Dar știu prea bine care-ar fi rezultatul: un motiv în plus ca să n-o iau de nevastă. Iar ceea ce caut eu e un motiv ca s-o iau de nevastă.

Și încă ceva: să spunem că-i fac un copil. Când mă gândesc la asta, îmi pierd mințile. Dacă-i fată, cu siguranță că într-o zi aș dori-o[3]: ce tulburare, ce responsabilitate, în ciuda educației pe care-am primit-o; întreaga mașinărie de făcut rău se pune-n mișcare, ca de fiecare dată când bărbatul se atinge de femeie. Și-apoi, dorită sau nu, o fată te solicită și te leagă mai mult decât un băiat; n-o poți lăsa să se descurce singură: bătaie de cap și timp pierdut. Dacă-i băiat, l-aș iubi, iar eu nu vreau să-i dăruiesc și altui băiat ceea ce i-am dăruit celui pe care-l am. Sunt cuvinte pe care nu le rostești de doua ori, fie și în sinea ta. La rigoare, pot spune la o suta sau la o suta cincizeci de femei aceleași cuvinte, fiind sincer de fiecare dată, pentru ca femeia rămâne în zona superficiala a vieții mele; și chiar și așa, am suferit de-atâtea ori de pe urma vorbelor astea dulci. Dar să-i dăruiesc unui al doilea Brunet… Nu, asta nu. „Fiecare cu partea lui și toți o au (dragostea) pe de-a-ntregul.” Poate că mamele sunt în stare cu-adevărat să-și fărâmițeze dragostea materna fără a o slăbi; eu însă nu sunt mama. Și-apoi, „toți o au pe de-a-ntregul”, sunt încredințat că-i o glumă. Femeile se lauda și de data asta, ca totdeauna.

În afara de asta, mi-am asumat riscul nechibzuit de-a da viața unei ființe, și ființa asta – după placul meu – e izbutită; o iubesc, cred ca la rândul ei mă iubește, n-am niciodată nimic să-i reproșez, se amuza în tovărășia mea, iar eu mă amuz în tovărășia ei; o asemenea minune nu se poate repeta de doua ori.

Exista motive puternice ca o femeie să se mărite. Pentru ca bărbatul să se însoare, nu exista niciun motiv: face acest lucru din spirit de turmă. (Prin urmare, e firesc ca legea să-l acorde bărbatului, în căsătorie, o situație mai frumoasa decât femeii.) „Dar atunci de ce se căsătoresc bărbații?” l-am întrebat odată pe abatele Mugnier. Și mi-a răspuns așa: „Pentru că le plac

catastrofele”. Da, chiar așa, pentru ca le e pe plac riscul, pericolul, întunecata și vătămătoarea atracție a necazurilor – iată ce-i face pe bărbați să se vâre într-un asemenea viespar. Dacă se arata un pic mai nărăvași, lumea vorbește despre „lașitatea” lor. Se numește lașitate, în cazul de fața, acea formă de inteligența care e instinctul de conservare.

Și tocmai pentru ca-mi place tragicul, mă atrage perspectiva s-o iau în căsătorie.

…Ba nu! Caut pretexte ca să-mi ascund mie însumi singurul motiv care mă pune în mișcare și care e mila.

13 August

Când aștepți o femeie pe care o dorești mult, când ea întârzie o oră și jumătate iar tu nu mai contezi pe ea, și ea sună la ușă, prima senzație nu e aceea de bucurie, ci de plictis. Imaginația îți pornise într-altă parte, se obișnuise pe-acolo, zău așa, iar răsucirea aceea brusca o descumpănește, mai întâi.

Nu știu dacă o așteptam pe S… cu multa înflăcărare, dar când trece o jumătate de oră și ea tot nu-i aici, doresc să i se fi întâmplat ceva – vreo împotrivire de-a maică-sii? – care s-o împiedice să mai vină vreodată.

Iat-o. Îi prefir veșnicele mele argumente:

— Neluându-te în căsătorie, salvez dragostea dintre noi. Căsătoria înseamnă sfârșitul dragostei, e lucru știut încă de pe vremea lui Ieroboam. M-aș sătura de dumneata. M-ai stingheri. M-ai vedea cu părțile mele urâte. Finish extazul. În timp ce o legătură ne ferește de toate astea sau ni le dezvăluie prea puțin. Ce deosebire e pentru dumneata între legătură și căsătorie? Copiii? Știi doar că oricum ar fi, tot nu ți-aș face. Vreun interes material comun? O, Doamne, dar chiar ai nevoie de asta? Prezența mea permanentă? Dar tocmai

asta ar ucide dragostea. Într-o legătură, fiecare dintre noi își păstrează libertatea. Dragostea nu mai e supusă rigorii legii. A te iubi nu mai înseamnă pentru mine „datoria” conjugală. A te vedea nu mai e o obligație, ci o plăcere. Iar secretul în care se desfășoară legătura noastră o face mai caldă, și asta de pe vremea lui Ieroboam…

Îi spun toate astea, dar la ce bun? Părerea ei e gata făcută.

Fetele, cum te mai îmbobinează ele cu pânza de păianjen a căsătoriei, cu păianjenul lor cu tot. Curvele, te seacă cu veșnicele lor cereri de bani. Iar femeile cinstite, te căptușesc cu sifilis.

14 August

În dimineața asta, mi se pare ca toate argumentele „contra” s-au dat la fund, ca un lichid care sedimentează: nu mai găsesc în mine decât argumente „pentru”. Hotărât s-o iau de nevasta. Apoi, în mijlocul zilei (ora patru), hotărâre bruscă de-a n-o face. Să fie începutul unei atitudini stabile? Aștept cu plictis să sosească.

(Scris seara) Mirosul pleoapelor ei. Pielea ei neteda ca faina, în mângâieri, succesiunea aceea de morți și de vieți, ca o coarda pe care ai pișca-o, apoi pe care ai lăsa-o să se destindă. Îndelung întins lângă ea, și înduioșat, și iubind-o. Părul ei care se desface totdeauna la aceeași ora – douăsprezece noaptea și zece minute – ca și cum ne-ar spune că în curând va fi ora plecării. Pe urma, când se duce în baie, îmi vine să-i spun să nu se spele cu antiseptic. Îmi zic ca, dacă-i fac un copil, ei bine, lucrurile se vor tranșa de la sine.

Când pleacă, privirea ei de neuitat. Dreapta în fața mea, ca un soldățel.

— E cu neputință să minți când ai o privire ca asta.

— Nu mint.

Am întrebat-o ce-ar face dacă i-aș da de înțeles în modul cel mai hotărât cu putința că n-o iau în căsătorie. Mai întâi, n-a răspuns. Pe urma, după poticneli, ceva al cărui înțeles era, pe cât mi s-a părut: „Nu m-am gândit la eventualitatea asta”. Siguranța ei mă cam sâcâie. Orice-ar fi, sunt hotărât să mă însor cu ea.

În fiecare zi, Costals se gândea numai câteva clipe la căsătorie, atunci când se trezea, apoi ideea îl părăsea, așa cum te descotorosești de-o greutate prea mare, amânând să ia o hotărâre, oricare-ar fi fost ea. Nutrind o groază filosofică față de acțiune, nu acționa decât atunci când nu mai avea încotro. Adoptase chiar drept principiu să amine totdeauna pe mai târziu hotărârile neplăcute, și asta nu dintr-o slăbiciune a firii, ci fiindcă dorea să acorde o șansă ipotezei în care, împrejurările schimbându-se, l-ar fi scutit să mai ia o hotărâre; în afară de asta, știa că teama te face vulnerabil față de ceea ce te temi. Tactica asta îi reușise totdeauna.

Două zile după ce notase în jurnal: „Orice-ar fi, sunt hotărât să mă însor cu ea”, îi veni ideea să-i scrie o scrisoare lungă doamnei Dandillot, unde să argumenteze din ce motive n-avea s-o ia în căsătorie pe fiica ei. Inițiativa asta de punere a lucrurilor la punct i se părea nimerita; ajunsese s-o simpatizeze pe femeia aceasta, în situația nemiloasă în care se afla din vina lui. Și-apoi, se întreba de nu cumva avea să-l creadă. Cu ce nerăbdare i-ar aștepta răspunsul în care ea ar recunoaște că „așa stând lucrurile, într-adevăr!…” Ori măcar un răspuns în care s-ar arăta ceva mai insolentă, ceea ce i-ar îngădui să reteze totul din scurt.

Costals a scris scrisoarea cât se poate de serios, și chiar cu o undă de complezență. Minunată ocupație pentru Ziua de Adormirea Maicii Domnului.

PIERRE COSTALS
Paris
către
D-NA CH. DANDILLOT
Paris

15 august 1927

Stimată Doamnă,

Vă scriu într-o locuință în care nu se mai află nimeni, dintr-un imobil din care toți locatarii sunt plecați, având în fața ochilor un bulevard pe care nu se afla nicio mașină, niciun trecător, și dinspre care nu răzbate niciun zgomot; nu îndrăznesc a spune: nici măcar o pisică, deoarece chiar se află o pisica, și încă tare drăgălașă, cu coada îndreptată-n sus ca o lumânare. Mă gândesc că dacă astăzi vă aflați la Paris, și Solange la fel – în clipa când încercarea prin care ați trecut v-ar îndreptăți mai mult ca oricând, pe amândouă, să schimbați aerul și să vă odihniți-, e în parte și din vina mea. Și multe alte lucruri s-au întâmplat din vina mea. Lata, așadar, că simt îndemnul să vă vorbesc pe îndelete și cu o simpatie sporita; să mă explic față de dumneavoastră; și în același timp să vă cer să mă înțelegeți și să mă scuzați.

Iar dacă recurg la scrisoarea de fața în loc să vin să va vad, o fac nu doar pentru că, scriitor fiind, forma de expresie ce mă trădează cel mai puțin e scrisul, în așa fel încât citind scrisoarea veți avea o mărturie foarte precisa a sentimentelor mele. Ci și pentru că mă simt răspunzător în conștiința mea și doresc să aveți din parte-mi, indiferent în ce scop, acest document-autograf.

Să nu vă mire faptul dacă sentimentele pe care vi le voi înfățișa vi se vor părea ciudate. Ciudat sunt eu însumi. Departe de-a mă mândri cu asta, totdeauna am încercat să netezesc asperitățile, să pun accentul pe ceea ce mă apropie de semenii

mei; iar nu pe ceea ce mă deosebește, după cum doresc să nu atrag atenția asupra vieții mele private; în calitate de romancier, numai Dumnezeu știe ce eforturi trebuie să fac uneori ca să-mi imaginez sentimentele celor obișnuiți, pe care nu le resimt în mod spontan. Dar, în sfârșit, niciodată până acum n-am suferit de pe urma acestei ciudățenii, e pentru prima oară când se întâmpla.

…Căsătoria aceasta nu trebuie să aibă loc.

*

Văd ceea ce s-ar întâmpla de parcă lucrurile s-au și petrecut, de parcă mi-aș aminti. Și asta pentru că mă cunosc, pentru ca am o experiența îndelungata și subtila a mea însumi și a relațiilor mele cu ceilalți, pentru că întotdeauna am presimțit cum anume voi reacționa într-o împrejurare data, și cum, de pilda, dacă aș voi să-mi forțez natura, n-ar rezulta decât nenorociri. S-ar spune ca nu sufletul, ci organismul meu respinge anumite lucruri cu care nu s-a obișnuit. (Când am plecat în Indochina, am știut dinainte că am să mă îmbolnăvesc acolo, după repulsia pe care mi-o provoca gândul plecării, și, într-adevăr, m-am îmbolnăvit. Și multe alte exemple de felul asta…) Satisfacția datoriei îndeplinite? În ceea ce mă privește, să spunem mai curând că-i vorba de satisfacția datoriei neîndeplinite.

Iată ce s-ar întâmpla dacă aș lua-o în căsătorie pe Solange: încă din primele zile, obligațiile morale pe care mi le-ar provoca iubirea și devotamentul ei ar nimici plăcerea pe care aș avea-o de pe urma acestei iubiri și a ajutorului pe care mi l-ar aduce devotamentul ei. M-ar îngrijora ceea ce gândește și simte Solange. Totdeauna m-aș teme ca nu o răsplătesc îndeajuns de mult. Totdeauna m-aș teme de râul pe care i l-aș putea face și pe care mi l-ar putea face, m-aș simți obligat să țin seamă de existența ei. Iar un artist nu trebuie să țină seamă decât de opera lui. Mi-ar devia o parte din forță, n-aș mai putea să mă concentrez. Nu m-aș

simți în stare să-i port pică pentru asta, și totuși m-ar stingheri, mi-ar slăbi valoarea. Aș simți că ea mi se dăruiește pe de-a-ntregul, în timp ce eu nu m-aș putea dărui ei pe de-a-ntregul. Aș fi nefericit, în vreme ce în singurătate totdeauna am fost fericit. Dar ea, aflată lângă bărbatul acesta care se consuma, cine ar putea crede că ar fi fericită?

Care-ar fi ieșirea? Divorțul. Dar cum să divorțezi de cineva căruia nu ai nimic să-i reproșezi? Cum să părăsești o ființă micuță, care nu-i decât blândețe, afecțiune, bunăvoință? „Pleacă! N-ai nicio vină. Nu ai decât vina că exiști și că mă iubești. Căci prezența ta mă împovărează, iar dragostea ta mă încarcerează. Ia-ți lucrurile, te plătesc pe-o săptămână înainte. Descurcă-te cu mămica ta.” Ei bine, niciodată n-am să-i pot spune așa. De ce să ne prefacem că lucrurile nu s-ar petrece întocmai cum am spus-o și că ea nu le-ar putea tolera? Ar însemna să clădim în gol procedând astfel, să clădim în gol știind dinainte acest lucru.

Și-atunci? Am rămâne agățați unul de altul, măcinându-ne unul pe altul, întocmai cum fac cei doi osândiți ai lui Dante, ceea ce înseamnă o intimitate de iad, până la capăt.

Și încă un motiv, secundar pentru lume, dar nu și pentru mine. Sunt un om nestatornic: îmi plac femeile, îmi place să le am, am treaba asta în sânge. E inevitabil ca la un moment dat să doresc alte femei decât pe soția mea. Cum să rezolv? Cu ascunzișurile, minciuna zilnica, jalnicele vicleșuguri față de ceea ce iubești și care te iubește? Închid ochii, o văd pe fata aceea și mă închipui *posedând-o.* Nu, nici așa, niciodată Ce mai rămâne? Complicitatea? Cu anumite femei, poate: dar nu cu Solange. Eu însă o spun încă o dată, eu voi dori și altele. Nu după luni și săptămâni de căsnicie. Nu după câteva zile. Ci chiar de-a doua zi. Chiar din aceeași zi. „Dar e de-

ajuns să lupți…” Nu lupt împotriva a ceea ce doresc.

Căsătoria asta nu trebuie să aibă loc.

De asemenea, trebuie ca viitorul să ne rămână deschis.

*

Două soluții.

Soluția cea mai banală, cea mai comoda: să nu ne mai vedem. Dacă o alegeți, eu plec în Maroc și o să va descotorosiți de mine pentru totdeauna.

Dar atunci Solange ar trebui să știe ce afecțiune plina de duioșie nutresc fața de ea, să știe ca pentru mine va rămâne o amintire fără alți nori decât cei pe care-i voi sufla eu însumi spre ea, să știe ca niciodată n-am mai simțit atâta duioșie ca în clipa în care mă gândesc să mă despart de ea, și că tocmai permanența și soliditatea acestei duioșii mă silesc la o asemenea ruptura, de vreme ce, dacă n-ar fi așa, n-aș avea niciun scrupul să-i dăruiesc mai puțin decât îmi dăruiește ea mie, nici s-o mint, nici să divorțez.

Cealaltă soluție e mai puțin convențională. Dumneavoastră înșivă, doamna, mi-ați demonstrat, fiind gata să acceptați o căsătorie atât de bizara precum cea de care vorbim aici, că nu șovăiți să ieșiți din cărările bătute, dacă acest lucru vi s-ar părea folositor pentru fericirea fiicei dumneavoastră. Soluția aceasta ar fi ca Solange și cu mine să ne continuam pur și simplu relațiile ca și până acum, dar fără să ne bântuie nici cel mai mic gând ascuns privitor la căsătorie.

Să nu pomenim despre „convenințele sociale”. Despre ce-i vorba? Încă o dată, despre fericirea fiicei dumneavoastră. Nu pomenești despre convenințele sociale când e vorba despre fericirea propriei fiice. Să privim realitatea în față. Fiica dumneavoastră se simte bine în legătura pe care o are cu mine, iar eu mă simt, de asemenea, bine. Și ar trebui să ne lipsim de plăcerea asta, sub pretext că nu ne căsătorim’? Eu unul socot motivul ăsta

vrednic de vârsta cavernelor. Oare să nu mai existe nimic între despărțire și căsătorie, soluții cu deosebire prostești? Există ceea ce e omenesc, ceea ce e alcătuit din lucruri gingașe și nuanțate. Așadar *statu* quo-ul, având ca antidot împotriva bârfelor o dispoziție practica nouă: Solange vine la mine, dar nu ne mai vedem în afara, cel puțin nu în Paris; și niciodată nu-i voi mai rosti numele de față cu altcineva. Din punct de vedere moral și material, îi voi dărui totul, ca într-o căsătorie; numai că în afara căsătoriei. Dar ce spun, îi voi dărui mult mai mult decât într-o căsătorie. Deoarece sentimentele mele pentru ea, din clipa când perspectiva căsătoriei dispare, nemaiavând niciun obstacol, își iau întregul lor avânt și sporesc în toată libertatea, pe când altminteri, dacă zăresc în fața mea căsătoria, se poticnesc în suferința, de vreme ce se îndreaptă spre catastrofă, știind, dimpotrivă, că vor trebui să se tulbure, și, în cele din urmă, să se frângă.

Primiți, vă rog etc.

COSTALS

16 august

A doua zi, la unsprezece și un sfert, suna telefonul, iar în aparat, vocea un pic cam răgușită a doamnei Dandillot întreabă dacă Costals se află acolo. „Nu sunt aici”, s-a simțit Costals ispitit să spună: cuvinte simbolice, deoarece, cu-adevărat, nu se afla niciodată (moralmente și intelectualicește vorbind) acolo unde îl căutai. „Eu sunt”, spuse el cu o voce slabă, în timp ce în sinea lui un strigăt țâșni: „Strașnic! O să mă bălăcărească!” – „Dragă domnule, am fost cum nu se poate mai impresionata de scrisoarea dumitale atât de limpede și de loială. Numai că e vorba de un lucru prea important ca să-l dezbatem prin corespondența. N-ai vrea să vii aici, să luăm ceaiul, la ora cinci după-amiază? Vom fi singuri.

— Hm, ora cinci, nu sunt liber la ora asta”, zise Costals: prima lui mișcare era, întotdeauna, să se derobeze, era ca o a doua natură a lui. Apoi s-a răzgândit și a fost de acord: încercarea avea să se termine cu atât mai repede. A pus receptorul în furca și în același timp și-a luat de pe suflet ideea însurătorii, așa cum ai pune într-un cuier o haină pe care-o scoți. De vreme ce în după-amiaza aceea aveau să întoarcă chestiunea pe toate fețele, putea foarte bine să nu se mai gândească la asta până atunci.

Totdeauna moartea e prilej de reînnoire: din cadavru răsar flori în culori vii. Cum moartea domnului Dandillot coincidea cu planurile de măritiș ale lui Solange, totul în familia Dandillot, de trei săptămâni, se îndrepta spre viitor. Camera mortuară fusese dezinfectată, de prin odăi fuseseră strânse ustensilele legate de boală, ca și cum nimeni de-acum înainte n-avea să mai fie bolnav între acești pereți, ferestrele fuseseră larg deschise peste tot, căci săptămâni întregi stătuseră ferecate, să nu lase să pătrundă zgomotele. Ba chiar, cum Solange relatase câteva din părerile lui Costals despre gustul maniac al francezilor pentru tot felul de obiecte cu care-și ticsesc casa, și cum își bat joc despre asta străinii, fuseseră vândute o groază de vechituri.

Aerisirea pătrunsese și sufletul doamnei Dandillot: dorința de-a o lua de la capăt. Iar dacă ea împovărase viața soțului ei, la rândul lui, soțul îi apăsase greu viața. Gândul că fiica ei era îndrăgostita, iar curând certitudinea că scumpa ei fată avea să se odihnească din doua în două seri în brațele unui bărbat, o întineriseră și o înviioraseră pe doamna Dandillot, care se apropia pe atunci de cincizeci de ani, vârstă tulbure la femei. Senzația de neîmplinire sufletească pe care o resimțea n-o îndrepta câtuși de puțin spre bărbați; o bucura doar gândul că de îndată ce doliul se va sfârși, „va ieși în lume”, ceea ce era departe de a-i sta în obicei, că va călători, iii sfârșit, ceea ce lumea numește „a se emancipa”, ceea ce înseamnă să te ocupi un pic de tine însuți și să fii fericit la rându-ți.

Până una-alta, cele doua femei se aflau la Paris în toiul lui august. Doamna Dandillot poate că oricum ar fi trebuit să rămână, din cauza oamenilor de afaceri pe care era nevoită să-i vadă ca să pună la punct succesiunea. Solange însă ar fi putut pleca în vilegiatură, la niște prieteni din Etretat. Dar, în afara faptului că ar fi fost greu pentru Costals, dacă nu chiar imposibil s-o vadă acolo, fără să dea prilej

de bârfe, scriitorul nu voise să plece din Paris. „E singura perioadă când prietenii și relațiile mele nu se află aici și când pot fi liniștit.” Nu simțea deloc lipsa naturii. Cu cât înainta în vârstă, cu atât era mai puțin sensibil la frumusețile ei și mai mult sensibil față de ceilalți sau față de el însuși. „Nu zic că mi-ar displăcea câte un copac pe ici, pe colo, dar nu simt nevoia să îmbrățișez un mare număr din priviri. Cât despre mare și suprafața ei caraghioasă, încrețită ca un fund de elefant, să nu mi se vorbească despre ea cu niciun preț. Port în mine lucruri cu mult mai interesante.”

În dispoziția în care se afla, doamna Dandillot fusese impresionată de misiva scriitorului. Franchețea oarecum cam brutală a scrisorii o cam zgâlțâise, dar fără s-o irite, dimpotrivă. Cuvintele: „o simpatie oarecum sporită”, nu-i scăpaseră. Oricât de ciudat ar putea părea, argumentele lui Costals lunecaseră peste ea fără a-i știrbi convingerile. Și aștepta convorbirea dintre ei cu un sentiment de mare siguranță.

Costals sună la ușa ei cu o înfățișare de câine bătut. Zadarnic se îmbăta el la gândul că nu face lucruri plicticoase (Neîntreprinzând aproape niciodată ceva ce l-ar fi deranjat.), cel mai mărunt dintre ele, atunci când era silit să-l facă, îl dădea gata, căpătând proporțiile unei catastrofe.

Mai întâi, s-au învârtit în jurul cozii, stingheriți și unul, și altul. În dorința nespusă pe care o aveau cele două femei de a-i fi pe plac, doamna Dandillot, înțelegând dintr-o spusă de-a lui Solange că scriitorul se prăpădește după Italia, aruncă așa, în treacăt, că „aducea un pic a italian”, ceea ce era aiuristic la culme. În sfârșit, tonul luă o altă întorsătură, și într-o clipă totul s-a înviorat, atunci când bravul nostru, fără a se uita îndărăt, ieși din tranșee.

Puse iarăși pe tapet toate motivele pe care i le tot prefira lui Solange din ziua când se plimbaseră la Bagatelle. Doamna Dandillot îl asculta cu

bunăvoință, amuzându-se aproape. A, nu, nu, voi, cei din public! Liniștiți-vă: doamna Dandillot n-o să se amorezeze de Costals! Dar după ce săptămâni și săptămâni de zile îngrijise un muribund, apoi vizitase oameni de afaceri, încerca o senzație agreabilă să vadă, în sfârșit, în locuința ei de curând renovată un băiat isteț; în salonul acela unde de-atâtea ori fusese repezită de fiul ei, unde de-atâtea ori fusese disprețuită de-un soț care din punct de vedere social și intelectual îi era superior (Chiar și în interiorul familiilor, clasele subzista.), îi făcea plăcere că un bărbat celebru și sărbătorit îi vorbea cu acea lipsa de experiența respectuoasa, că, în fine, îi spunea atâtea prostii drăgălașe despre un subiect pe care se măgulea ca-l cunoaște atât de bine.

Și-l cunoștea bine, într-adevăr. Știa prea bine ce înseamnă o căsătorie obișnuita (Căci există și excepții minunate.): clasicii duetiști burlești Nénette și Rintintin. „Ce-am simțit când m-am căsătorit? i-a răspuns într-o buna zi domnul Dandillot unei terțe persoane, care nici măcar nu era un prieten. Nimic. Numai că pe-o femeie care-ți aduce o zestre de patru sute de mii de franci (aur), e bine s-o iei de nevasta. N-o iubeam, dar îmi spuneam că poate va veni și asta, tot folosind-o.” Dar nu venise. Rintintin n-o mai sărutase niciodată pe gură pe Nénette, după ce trecuseră primele trei săptămâni de la nunta. Numaidecât a făcut-o să simtă ca-i e superior. „Mă iubește!” se gândea ea la început de tot, când el o făcea idioată. Curând a trebuit să ia de bune expresiile precum: „O iei razna.

— Asta-i buna, nu vezi ca ești sărită?

— Ești ucigător de plicticoasa!” A sperat ca nașterea lui Gaston îi va apropia. Nici pomeneala! Rintintin nici n-a vrut la început să sărute țâncul abia venit pe lume. (Firea uricioasă pe care a avut-o mai târziu acesta, în copilărie și în tinerețe, nu se trăgea oare din soiul asta de blestem? Doamna

Dandillot așa credea, nu l-a sărutat decât după o săptămână, în silă și cu groază, înroșindu-se tare.) Nu și-a iubit fiul, în vreme ce se dăruia mult tinerilor din societățile sportive: poate și pentru că, față de fiul ei, acest egoist formidabil simțea ce responsabilități și îndatoriri are, în timp ce fața de ceilalți băieți… Și-apoi nu pe ei îi iubea, ci teoriile lui, pe care ei le ilustrau. Nénette s-a retras cu umilință în treburile mărunte, gospodărești, și în cele de plăcere, ca și în grijile acaparatoare pretinse de o casă mare, cu gradină, în provincie. La drept vorbind, n-avea deloc nevoie de dragostea soțului ei. (Și încă și mai puțin, slavă Domnului, de corvoada sexuală, care din fericire devenea din ce în ce mai rara. Se simțea întru câtva atrasă de el doar atunci când îi spunea de cutare femeie pe care o întâlnise că era încântătoare, ori că fusese acostat de una care făcea trotuarul pe strada Saint-Lazare.) Atâta doar că ar fi vrut să fie „înțeleasă”. De obicei, când o femeie se plânge că nu e „înțeleasă”, e totdeauna din aceleași motive: ori pentru că nu-i iubită deloc, ori pentru că bărbatul iubit de ea n-o răsplătește în aceeași măsură. Pentru doamna Dandillot, a fi „înțeleasă” însemna ceva mult mai modest: ca domnul Dandillot să n-o nedreptățească într-atât, să nu mai lase toate îndatoririle și responsabilitățile pe seama ei (copil, casa), el având doar dreptul să strige (Toate necazurile care se-ntâmplau, toate erau numai din vina Nénettei; se purta cu ea mai urât decât cu servitoarea, ceea ce era logic, de vreme ce pe ea n-o putea da afară.), să-și ridice nasul din ziar când ea îi vorbea și să se mai ocupe, în sfârșit, de altceva decât de pentatlon, de omul natural, și să știe dacă avea să plouă duminică, în care caz *cross-country*-ul lui se ducea naibii.

Când s-a născut Solange – care nu fusese dorită, Rintintin, de data asta, nu s-a dus s-o vadă pe Nénette două zile întregi, iar Nénette plângea acolo, în pat: o pedepsea pentru propria lui

imprudență. Nici n-a mai putut fi vorba ca acest din urmă copil să-i apropie. „În sfârșit, și-a spus Nénette, n-o să mai fiu singură. Dacă lighioanele astea spurcate (soțul și băiatul ei) mă chinuie, măcar o să am și eu o mângâiere.” Solange a fost într-adevăr, în toate privințele, aceasta mângâiere. Și unde mai pui că, pe la cincizeci de ani, când Rintintin a început să-și dea seama că-și ratase viața și s-a acrit, nevasta lui, dibuindu-l, a început să răsucească fierul în rană. A fost rândul ei să facă aluzii jignitoare și scene care aveau toate același final: le reteza brusc, ducându-se să se culce (la ora două după-amiază) și nu mai apărea; își scotea pârleala pentru cei douăzeci și cinci de ani de constrângere ori de câte ori era răutăcioasă cu el. Uneori, în timpul crizelor, mergea până acolo incit ardea un ziar pe care-l ținuse domnul Dandillot, se săpunea pe mâini dacă el îi luase mâna sau șovăia să-l sărute pe Gaston, pentru că acesta își sărutase tatăl. Când a murit, ar fi vrut să plângă, fie numai și-un pic: dar n-a putut.

Asta era experiența personala a doamnei Dandillot de pe urma căsătoriei, pe vremea când voia atât de mult ca fiica ei să se mărite cu Costals, încât ar fi fost gata să săvârșească toate umilințele, numai să i se îndeplinească voia. Superioritatea intelectuala a lui Costals asupra lui Solange, egoismul, ciudățeniile lui, diferența de vârstă dintre ei, felul lor atât de diferit de-a înțelege viața, semifrigiditatea lui Solange: cam aceleași împrejurări întunecaseră propria căsătorie. Dar nici prin minte nu-i trecea ca toate astea s-ar putea lașa cu altceva decât cu fericire. Era sincera în elogiul căsătoriei pe care avea să-l facă lui Costals, așa cum sinceri sunt și acei tați minunați care spun despre puștiul lor, când directorul pensiunii le dezvăluie un anume fapt cam „penibil”: „Aș vrea mai curând să-l știu mort decât să aibă apucăturile astea!…”, în vreme ce ei înșiși, când se aflau la colegii, erau niște spânzurați dați naibii.

Inconștiența tinerilor care se căsătoresc e scuzabila. Dar ce să credem despre inconștiența celor care îi căsătoresc și care știu sau ar trebui să știe? De-ai crede că într-adevăr morbul căsătoriei e transmis oamenilor de către geniul speciei, așa cum le inoculează și morbul împerecherii.

La argumentele lui Costals, din timp în timp doamna Dandillot răspundea. Plină de argumente care nu-și atingeau ținta, neputându-și-le măcar imagina pe cele – destul de numeroase totuși – care l-ar fi putut zdruncina pe Costals. Costals vorbi despre tot ceea ce pretindea opera lui, fără nicio falsa pudoare, ca unul care știe prea bine că dreptatea e de partea lui.

— Cea mai pura opera de arta – n-ar fi oare o simpla bătaie de inima? zise doamna Dandillot. Și-apoi, ce viață-i asta, trăită numai în singurătate. Însoară-te și vei avea, barem, un foc bun, bucate gătite așa cum trebuie, lumina, zgomot, niscai necazuri, bineînțeles, viața-i de neconceput fără toate astea, dar va fi, totuși, viața!

„Zgomot!” lata ce le trebuie lor! Groaznica lor sărăcie lăuntrica pretinde „zgomot”, iar nu singurătate: altminteri, ar deveni conștienți de propria nimicnicie. Mă cred nefericit pentru că sunt singur. „Bucate gătite așa cum trebuie!” Ele își închipuie ca fericirea lor abjecta ar putea fi și a mea și cred ca viața mea nu e viață!

Doamna Dandillot credea, într-adevăr, că viața lui Costals nu e viața, de vreme ce insista, zeflemisindu-i pe burlaci. Exista, totuși, celibatari și celibatari, și e amuzant s-auzim vorbindu-se despre „singurătatea” unora dintre ei, când „singurătatea” asta e însuflețită de făpturi de vis, cum nicicând căsătoria n-ar putea oferi; exista un fel de a fi căsătorit în celibat, cum și un fel de a fi celibatar în căsătorie. Cât despre starea de spirit care vede sub aspectul de „holtei” bătrânețea unui Flaubert, Baudelaire sau Nietzsche, mai bine să nu mai vorbim.

A fost invocat, bineînțeles, și clișeul „colaboratoare”. Și clișeul „să te îngrijească atunci când vei fi bătrân”. Pe urmă clișeul încă și mai clasic: „N-ai încotro și trebuie să faci ca toată lumea!”

— Chiar să te sperie un pic de disciplina, acolo? Totdeauna ai fost propriul dumitale stăpân, ți-ai ascultat capriciile, trebuie, totuși, ca într-o buna zi să urmezi calea bătută. Dacă nu te însori, o să ajungi să tânjești după un cămin! Văzând într-o seara cum se întoarce la el acasă un mărunt funcționar de treaba, la nevasta și copii, și la o supa caldă, ai să oftezi: „Ah! Numai atâta de-aș avea și eu!”

Costals se gândea la spusele lui Schiller (în *Ioana d’ Arc):* „Până și zeii, zadarnic se lupta cu prostia”. Odată citase spusa asta într-un articol trimis unui cotidian de seara. Articolul trecuse *in extenso,* în afara de propoziția incriminata, care fusese scoasă. Nu trebuie să vorbești de rău prostia într-un ziar francez.

Pe urmă, această femeie care aparține marii burghezii își lauda plină de convingere fiica, așa cum ar fi făcut un negustor de sclavi cu o negresă ori un geambaș cu o iapă.

— Solange e pe deplin sinceră. (Costals șovăi dacă îi plăcea sau îi displăcea ca ea să fi fost pe deplin sincera.) E foarte ordonată: o să-ți aranjeze lucrurile. („Și servitorii la ce mai folosesc?”) Nu-i place luxul. Nu-i în niciun caz genul care să te ruineze cu toaletele! Mașină? Mi-a spus: „Nu vreau să am mașină”. Mi-a spus de nu știu câte ori că vocația ei e să fie supusă bărbatului, să fie o soție orientală. („Las’ că mai vorbim noi, după ce s-o vedea cu sacii-n căruță!”) O să te ajute. Știi, nu e proastă! O să-ți bată manuscrisele la mașină.

„O să se ducă în locul dumitale pe la editori și, drăguță cum e, he! he! o să-ți obțină contracte avantajoase” – asta l-a dat gata pe Costals, care era plin de acreală. Simpatia pe care-o resimțea ieri

față de femeia aceasta, se topea ca zăpada la soare. Iar faptul că Solange era în relații intime cu ea o azvârlea pe fată într-o zonă foarte îndepărtată. Iar mâine, doamna Dandillot ar avea drepturi asupra lui, dreptul de a-i cere socoteală, dreptul de a ști totul despre viața lui, dreptul de a intra în casa lui la orice oră și de a-i scotoci prin lucruri. (îi urmărea din priviri mâinile prea puțin feminine, cu vinele ieșite în afară, mâini noduroase, ca niște gheare de răpitoare.) Se gândi la titlul unui roman apărut de curând: *Necunoscuți la mine-acasă.* „Sunt și-așa sătul de familia mea, asta mi-ar mai trebui, să am două acum! Să te însori cu o însă, treacă-meargă. Dar să te însori cu o turmă de necunoscuți, cu tribul obscen al taților și-al mamelor, fraților și surorilor, unchilor, mătușilor și verilor, care și ei capătă drepturi asupra ta, ar însemna, în cel mai bun caz, să te facă să-ți pierzi timpul. – Nu, societatea e smintită. Toate astea sunt monstruoase. Dacă aș fi forțat să mă însor (Dacă m-ar obliga legea.), aș cere o fată crescută la o casă de orfani. Fără glumă."

Costals vorbi despre „povara" femeilor. Pomeni de-o amintire ce părea să-l fi impresionat: într-o zi, singur în caiac, nu departe de țărm, fragila ambarcațiune devenise dintr-odată grea, trebuise să se opintească-n vâsle, ai fi zis că o vrăjitoare paraliza barca; și-atunci a auzit un râs: o înotătoare i se agățase de pupă, lăsându-se trasă, iar înotătoarea aceasta era o femeie pe care-o iubea… Alta dată văzuse o broască cum călărea un pește, îl ținea strâns între labele ei, și-a rămas așa o zi întreagă, până ce peștele a murit sufocat…

Costals era atât de caraghios și de îngrozit – în timp ce povestea întâmplările astea, încât doamna Dandillot găsi ca e „un amor": terminologia de dugheană i se potrivea de minune.

— Prin urmare, ți-e chiar atât de teamă de femeie? întreba ea cu o expresie oarecum triumfătoare. Costals ar fi voit să răspundă că până

și cel mai puternic dintre oameni poate rata biruința din cauza unui gunoi în ochi, că leul se teme cu îndreptățire de țânțar, iar că „musca ce piere într-un vas cu parfum îi strica întreg mirosul plăcut”, cum spune Scriptura. Numai ca astea sunt lucruri pe care nu-i ușor să le rostești într-un salon, fie el și un salon cu Faun din Pompei, imitație de bronz, șlițuit în bună regulă, și palmier împodobit cu panglică roz, ca un cățel; pe scurt, într-un salon gen sala de așteptare la dentist, singura deosebire fiind aceea că aici aștepți să te însoare, în loc să aștepți să ți se scoată un dinte. Iar deosebirea, se gândea eroul nostru, prea puțin contează.

— Să vorbim despre partea practica a lucrurilor, zise în cele din urma doamna Dandillot.

Și spuse că accepta. Ce anume accepta? Totul. Accepta așa: căsătoria să aibă loc în provincie, într-o „intimitate” redusa la cei patru martori; să fie prevăzuta separarea averilor: ea îi va face lui Solange o pensie de atâta pe an, iar dota îi va da numai după trecerea câtorva ani, în ziua când unirea dintre ei va părea solida. („Cu mult înainte, va fi încetat să mai plătească pensia, și totul se va încheia printr-un act oficial. Știu eu de ce-i în stare marea burghezie”, se gândea Costals.) Accepta să aibă loc doar ceremonia civila; vom trece mai târziu pe la biserica, după ce căsătoria va da chezășii de durata. „Inutil să amestecam Biserica la o parodie de căsătorie.” La cuvintele astea, Costals tresări: era aceeași fraza pe care o scrisese Solange. Să-i fi inspirat doamna Dandillot scrisoarea, sau chiar să i-o fi dictat? (Și-atunci Solange mințise, pretinzând contrariul.) Sau poate, așa cum fac copiii, fetița nu făcuse decât să repete niște cuvinte care o frapaseră la ea acasă? Și din nou, Costals se simțea dezgustat de concepția aceea atât de lașă a catolicismului. „În materie de religie, europenii stau mai rău decât dacă n-ar avea deloc.” Nu se putu împiedica să nu rida la gândul asta.

— Dragă domnule, n-aș fi crezut, citindu-ți cărțile, că tocmai dumneata o să-mi dai lecții de religie! zise doamna Dandillot strângându-și buzele ei de țărancă din centrul Franței, buzele ei ca un cur de găină constipată. Era dintre femeile care te fac să râzi atunci când își iau un aer înțepat și te îngheață cu râsul lor. Nu se simțea deloc jignită, dar socotea că, de vreme ce era vorba de religie, ar fi fost de *bon ton* să pară jignită. Biserica e un pretext pentru persoanele mondene, așa cum Isus Hristos e un pretext pentru Biserică.

Costals, la rândul lui, zvârli un pic din copite, el însă era sincer:

— Dacă mi-aș pune-n cap să fiu catolic, aș fi un catolic desăvârșit. Iar dacă papa mi-ar propune să fiu cardinal, așa cum l-a făcut pe domnul de Turenne, cu tot atât de puțina îndreptățire ca și dacă ar fi vorba de mine, aș primi cu draga inima. O spun fără lăudăroșenie: sunt sigur ca aș fi un cardinal de toată isprava.

S-a auzit o găină cotcodăcind, ca atunci când se oua: ciudat lucru pe bulevardul Villiers. Era doamna Dandillot, râdea. Își ducea mâna la gură când râdea, ca puștoaicele. Nu înțelegea cât de serios vorbea Costals și că, dacă ar fi intrat în Biserica, ar fi fost la fel de neînduplecat ca papa Alexandru Borgia al VI-lea, un pic cam original, în privința moravurilor, dar în materie de doctrina – drept ca lumânarea.

Mama cea de treaba își dădu cu părerea că, odată căsătoriți civil, ar fi putut mai pe urma, în cine știe ce sat uitat de lume, să fie binecuvântați așa și de preot; i-ar da de înțeles că primiseră binecuvântarea Bisericii, dar că o slujba în plus n-avea ce să le strice. În felul asta, ar putea da anunț în *Le Figaro* că „perechea a primit binecuvântarea etc.”, fără să mintă. Costals recunoscu în aceasta sugestie însuși geniul marii burghezii.

Mai ceru un oarecare timp de gândire. Doamna Dandillot se grăbi să consimtă. Dacă Costals se

simțea lunecând pe o panta, la nudul ei, doamna Dandillot se afla și ea tot pe o pantă: aceea a complezenței nemărginite. „Ce lipsa de rușine!” își spunea Costals. Dar, la urma urmei, nu e nicio deosebire între oamenii mândri și cei care nu sunt mândri, de vreme ce primii primesc exact același număr de bobârnace ca și ceilalți. Nu exista oameni mândri; ci doar oameni care vorbesc despre mândria lor, și ceilalți.

Spunea că vrea să se mai gândească. Dar de fapt voia să-și consulte avocatul asupra acestui punct pe care nu îndrăznise să-l abordeze în casa doamnei Dandillot: cum poate un bărbat să divorțeze dacă soția lui refuza divorțul și nu are nicio vină? Căci Solange ieșise basma curata în urma acestei conversații. Rezistase chiar și în fața ajutorului matern. Rezista în el.

Iar când s-a pomenit afară: „Ei bine, prin ce trec eu acum nu e lucru obișnuit. Visez oare? Ce aventură!” Se simțea ca într-un tren în care ar fi urcat să-și ia rămas-bun de la un prieten, tren ce-ar fi pornit fără ca el să fi avut vreme să coboare, ducându-l nici el nu știa unde.

Femeile spuneau despre maestrul Dubouchet că are o mutra nesuferita. Așa spun ele despre un bărbat cu înfățișare gravă sau demna, sau numai serioasa. Maestrul Dubouchet era adept al filosofului Piron, care se străduia mult să para serios; o asemenea străданie e absolut trebuincioasa la Palatul de Justiție: altminteri, toată lumea ar izbucni în râs. Dubouchet își scotea pârleala de pe urma acestei străданii prin voluptățile speciale ale tribunalului. Să poată roși, boncălui ca cerbii, să se sufoce, să-și șteargă sudoarea cu batista, să insulte, să plângă, să tremure ca un epileptic – toate astea ca să dovedească nevinovăția unui ins care-i mărturisise vinovăția, să demonstreze faptele, să răstălmăcească legile, să-și bată joc de victima, să glumească pe seama martorilor susținut întru totul de aprobarea, dar ce spun! (mișcarea din mâneci) dar ce spun! de entuziasmul societății, toate astea merită oarecare sacrificii din partea unuia a cărui unică filosofie sta în batjocura. Chel, spân, cu obrajii nobili, ochelari cu rame de aur, Dubouchet avea aerul unui gânditor care nu gândește, trădare mare fața de doctrina piromană, care merită ceva mai mult. Ceea ce înseamnă totuși ca înfățișarea lui era dintre cele mai respectabile, în afară de clipele, bineînțeles, când se plimba pe bulevardul Palatului, printre tramvaie, într-un peplum negru, plastron la gât, fără să mai vorbim de decorații. Dubouchet nu era iubit deoarece avea cam prea mulți bani și arata acest lucru. Iar cine are bani e un monstru pentru cine n-are.

— Eroul romanului meu, îi spunea Costals avocatului, e un fel de idiot care se lasă împins spre însurătoare din milă față de juna făptură. După o vreme, îi sare în ochi faptul că însurătoarea dăunează la ceea ce el numește opera lui; am uitat să-ți spun că idiotul meu e un idiot literar. Așa că vrea să divorțeze. Numai că a luat o fată neroadă

rău, care n-are niciun chef să-l înșele, care n-are nicio vină față de el și care refuză să divorțeze.

— Nimic de făcut pentru idiotul dumitale literar, dacă nevasta nu-i vinovată cu nimic și nu vrea să divorțeze. În aceste condiții, divorțul e imposibil. Chiar de-ar trăi despărțiți unul de altul și tot soți rămân.

— Cum așa, maestre Dubouchet! Doar n-o să mă faci să cred că există o interdicție care să nu poată fi încălcată! Și tocmai în Franța! Zău așa, căci n-ar mai fi totul o joacă. Fi… nu, un vâr de-al meu mai mic mi-a reprodus într-o zi răspunsul unui puști, coleg cu el, în fața căruia făcuse observația asta; „Mă întreb la ce sunt buni părinții", la care colegul i-a răspuns fără nicio șovăială: „La a fi mințiți". Așa că vă întreb și eu: la ce-ar sluji legile, dacă nu să pună la încercare istețimea oamenilor de duh?

— Firește, ar fi un mijloc… destul de romanesc, dar dacă tot e vorba de-un roman… Divorțul se poate pronunța dacă soțul prezintă la tribunal un act doveditor ce-ar lăsa să se presupună infidelitatea soției; de pildă, o scrisoare în care soața i-ar spune soțului că s-a săturat de viața asta, că nu mai poate continua așa, sugerând că ar avea o afecțiune altundeva. Idiotul dumitale i-ar putea cere fetei, cât timp sunt logodiți, să scrie o asemenea scrisoare, pe care-ar ține-o la el, nerămânându-i decât s-o pună la poștă în ziua-n care se va fi săturat. Dar e oare cu putința ca o logodnică să scrie o asemenea misivă? Ar trebui, în cazul ăsta, să țină al naibii de mult la măritiș, iar în ce mă privește, m-ar îngrijora firea unei fete care-ar face una ca asta. Dar poate că eroina dumitale chiar așa și este?

„Oricum ar sta lucrurile, își spuse Costals, fie că dragostea îi dă ghes, ori dorința neînfrânată ca «lucrul ăsta să se facă», Solange o să scrie scrisoarea. N-o văd împotrivindu-se unei umilințe. Ce-o să creadă? Ceea ce și este, desigur: că țin mai

mult la destinul meu de scriitor decât la ea. O dată mai mult, o voi fi pus în situația de-a ști la ce trebuie să se aștepte; cu alte cuvinte, că mă voi fi purtat cinstit față de ea.”

— E o parașută care se deschide sau o parașută care nu se deschide?

— În mod normal, ar trebui să se deschidă.

— Păi atunci, fii amabil și întocmește-mi scrisoarea asta. Dar cântărește cuvintele, rogu-te. Vreau ca idiotul meu să aterizeze teafăr și nevătămat pe pajiștile încântătoare ale libertății redobândite.

— Ai un stilou? Îți dictez. *Dragă prietene… Nu,* mai bine fără drag*ă prietene.* Să începem *ex abrupto: Dacă îți scriu, e pentru că în prezența dumitale…*

— *…mă simt anihilată.* Perfect, ai găsit numaidecât tonul. Lasă un rând gol, am să-l completez eu: tralala și tralala. Pe urmă?

— *N-am încotro și trebuie s-o recunosc: experiența noastră e un eșec. Mereu mi-ai atras atenția, o știu prea bine, că în viața dumitale mă voi afla totdeauna după opera dumitale. Dar nu-mi închipuiam că în realitate va fi chiar așa. Văd prea bine, eu nu contez deloc pentru dumneata și… și…*

— *…și, cu toate că încerci să ascunzi acest lucru, cu generozitatea care întotdeauna te-a caracterizat…* Iartă-mă, sunt atât de obișnuit să scriu articole despre mine, încât epitetele măgulitoare îmi vin sub condei fără să vreau: e vorba de un tic irezistibil… te trădezi, *datorita nervozității, cu o cruzime inconștientă, care deseori mă rănit.* Fac o greșeală de ortografie și scriu mă în loc de *m*-a, pentru că tânăra femeie e tulburată, fiind în focurile pasiunii. Și-apoi, asta face parte din înzestrările ei, să nu știe regulile de ortografie.

— De la cap, zise Dubouchet.

Nu, în focurile pasiunii, niciodată n-o iei de la cap.

Îți mărturisesc că nu mai pot îndura viața asta în care, trebuind să fiu soție de scriitor, nu mai trebuie să fiu soție deloc.

Asta chiar că-i prea bine, ar duce pe oricine numaidecât cu gândul ca-i scrisa de mine. Ceea ce-ar trebui acum ar fi să-l insulte puțintel. Ar fi bine așa? *Dumneata, dumneata totdeauna ai susținut că prezența mea îți va fi în cele din urma o povara, eu însă nu mi-am închipuit ca prezența dumitale ar putea fi pentru mine atât de împovărătoare…*

— Și-acum, fraza capitală:… *nici că într-o buna zi aș putea întrezări o viață în care o alta prezență decât a dumitale să fie în stare să mă facă fericita. Nu-mi răspunde. Singurul scop al scrisorii de față este de-a te împiedica să fii luat prin surprindere, dacă ceea ce fără îndoială că dorești s-ar și întâmpla.*

— Crezi că ar fi de ajuns? întrebă Costals cu privirea pe care o aruncă cel din avion spre firava formă a parașutei, strânsa în husa ei.

— Dacă asta nu merge, atunci nimic nu merge.

— Așteaptă, zise Costals. Trebuie să presar totul cu câteva sclipiri ale geniului Evei. Așa că la fiecare a doua frază, a pus trei puncte de suspensie, iar la finele celorlalte, câte un semn de exclamare. Și termina ultima frază prin: *Asta-i!*

Dubouchet râse:

— Bravo pentru *Asta-i!* Așa e, când o femeie nu știe să exprime ceea ce vrea să spună, ori când n-are absolut nimic de spus, pune *Asta-i!* Sunt abisuri întregi în cuvântul ăsta.

— Îngăduie-mi să te contrazic! După părerea mea, dimpotrivă, femeia scrie *Asta-i!* când e cu deosebire mândra că a izbutit să aștearnă pe hârtie ceea ce gândea sau simțea. *Asta-i!* e un strigat de triumf asemănător cu cot… cot… cot… cot… cotcodacul găinii care abia s-a ouat, și în același

timp o sfidare puerila: „Uite, asta cred eu, na! Punct, și gata. Am zis.”

Se mai dondăniră un pic în legătură cu asta, dar amândoi erau de acord și recunoșteau *că Asta-i!* indiferent de sensul ce-l avea, era încărcat de *misterul de nepătruns al sexului frumos. Zâmbetul seducător* etc., etc. al *Sfinxului etern* etc., etc., strălucea *adorabil* etc., etc., pe fața acestui *Asta-i!*

Înainte de-a se despărți, se mai gargarisiră o ultima oară cu superioritatea lor iluzorie sau reală.

— Vasăzică, nici dumneata nu crezi, zise Costals, în misterul de nepătruns al femeii? E nostim, toți bărbații, când vorbesc despre asta în particular, sunt de aceeași părere: nu-i nici strop de mister în femeie. Dar, când e vorba să scrie despre femeie ori să vorbească despre ea în public, în sfârșit, dacă trebuie să se exprime oficial despre subiectul asta, îi vezi cum ataca din nou cupletul despre *Misterioasa Eva.* Cred că în aceste clipe, acționând în calitate de ființe sociale, își aroga în mod inconștient rolul de heralzi și de sergenți recrutori ai speciei. Iar specia, bineînțeles, are nevoie ca despre o femeie să se spună lucruri exagerate. Unde am ajunge, dacă bărbatul ar începe să nu vadă în femeie decât ceea ce este! După părerea mea, așa cum bărbatul nu dorește femeia pentru ca o găsește frumoasa, ci o declara frumoasa pentru a-și justifica dorința, tot astfel bărbatul nu visează la femeie pentru că o găsește „misterioasa”, ci o declara „misterioasa” pentru a se justifica pe sine că visează la ea, vis pe care societatea, mult mai mult decât natura, i-l inoculează prin toate mijloacele, în interesul speciei.

— De treizeci de ani văd, în biroul asta, femei și iar femei, în clipa când își dezvăluie jocul. Și țin să spun: un bărbat lucid citește în orice femeie ca într-o carte: vede cum toate sentimentele colcăie în ea, așa cum vezi peștii mișcându-se după un perete de acvariu. Pe când cea mai lucida dintre femei

zadarnic da târcoale turmei de masculi, privește pe furiș, ascultă pe la uși, bărbatul rămâne pentru ea de nepătruns. O dovadă: oricât de slab ar fi trasate uneori caracterele feminine în romanele scrise de bărbați, niciodată nu sunt pe-atât de slab și grotesc zugrăvite precum caracterele bărbaților descrișii de pana romancierelor.

S-au mai gargarisit o bucata de vreme, dar ne-ajunge. Oricum ar fi, fie că exista, fie că nu un mister al femeii, exista însă un mister al bărbatului. Iar misterul bărbatului e ca femeia să-l poala iubi.

Peste un sfert de oră, la el acasă. Decalajul acela brusc din planul sordid în planul eterat, de la șarlatania juridico-vodevilesca la capul dat pe spate al acestei femei și la fața ei descompusa de dragoste.

Pe urmă:

— L-am văzut pe avocatul meu. Mi-a spus: „Ar exista un mijloc pentru ca eroul dumitale să scape (Am pretins ca e vorba despre eroul unui roman pe care-l scriu.), dacă experiența nu prețuiește mare lucru pentru el. Dar trebuie ca eroina să fie o fată care să-l iubească tare mult, să aibă o încredere oarba în el, o fată cum nu se mai găsește, o fecioara din vremurile de-altădată, o eroina de-a lui Corneille. Așa e fata din cartea dumitale?” I-am spus că deși fata din cartea mea nu e chiar o eroina din Corneille, e în stare să făptuiască orice act curajos și generos.

— Lata care-i mijlocul, mi-a spus el atunci.

I-a explicat despre ce-i vorba, i-a pus scrisoarea în fața ochilor. Îi era oarecum rușine, și, pentru că stăteau în fotolii, și-a tras puțin fotoliul îndărăt, fie ca ea să nu-i vadă fața în clipa aceea, fie ca el să nu-i vadă ei fața. Dar Solange se întoarse spre el cu un zâmbet.

— Văd despre ce-i vorba, e o *restituire.*

— Ce-i aia o *restituire?*

— Când ți se aduce un obiect cumpărat într-un mare magazin, dacă nu-ți mai convine, îl poți da înapoi. Se cheamă o *restituire.*

— Ești o comoară de fata, zise, văzând cât de ușor ia Solange lucrurile. Eu unul îi spusesem *scrisoare-parașută;* să zicem că-i o restituire-parașută. mă iubești într-atât, ești îndeajuns de corneliană ca să-mi scrii o asemenea scrisoare?

Solange răspunse:

— Da, cu vocea ei așezata.

— Îți mulțumesc. Ești, hotărât lucru, o persoana tare docila, așa cum îmi plac mie oamenii. Și vreau ca așa să și rămâi totdeauna. Vreau să fii pentru mine ca o șeșă. Se cheamă șeșă eșarfele arăbești pe care le poți împături cum vrei, din care poți face orice, iar arabii le folosesc într-o mulțime de feluri: șeșa le ține loc când de feregea, când de pălărie, de prosop, de funie, de văl, de strecurătoare, de geantă, de alungător de muște, de cingătoare, de batista, de izmene, de perna. Nu te-am ridicat până la mine, ca să fii altceva decât ce sunt eu însumi. Vreau să te confunzi cu mine, și nimic altceva. Ca niciodată să nu fiu în garda față de dumneata. Ca niciodată să nu obosesc de dumneata.

Ciorna scrisorii se afla pe masă. „Ar trebui s-o scrie numaidecât.” Dar Costals îndrăznise să facă primul pas: nu mai îndrăznea să-l facă și pe al doilea, doza de nerușinare i se epuizase pentru următorul sfert de oră; avea să se refacă de la sine, dar trebuia să treacă puțin timp, așa cum și bărbatului îi trebuie un timp ca să-și adune puterile, după ce și le-a împrăștiat. Și-apoi, nu avea aici decât hârtia pe care-și scria el scrisorile sau foile „dactilo” pe care-și scria manuscrisele, hârtii a căror proveniența ar fi fost recunoscuta de tribunal; ar fi fost nevoie ori de hârtie pentru scrisori de-ale lui Solange, ori indiferent ce fel de hârtie pentru corespondență indubitabil „feminină”, adică stridentă. Așa că vorbiră de altceva.

Costals își spunea: „O face oare din dragoste pentru mine ori numai pentru că-i ahtiată după măritiș? Să fie o îndrăgostită ori o ambițioasă? La urma urmei, nici nu contează, n-o să-mi bat eu capul să sondez ce se află în sufletul ei. Dacă e din dragoste, e minunat, e un motiv care să mă îndrepte spre însurătoare. Dacă e din ambiție, e o fiară, și ar fi interesant să trăiești alături de-o fiară.”

— Planurile dumitale sunt pe calea cea bună, îi spuse el la despărțire.

JURNALUL LUI COSTALS

23 august

Mă aflu într-o situație cu adevărat infernală de cinci săptămâni: n-o iubesc îndeajuns ca să fac pasul, dar destul ca să sufăr că nu-l fac. Ieri, la despărțire, i-am spus: „Planurile dumitale sunt pe calea cea bună.” În dimineața asta, la sculare, iau din nou totul de la capăt. De cinci săptămâni, mintea mea nu mai e disponibilă, nu-mi mai vine să fac nimic. Viața mi se împrăștie și mi se astupa în același timp. În fiecare dimineață într-o altă dispoziție și la cheremul celei mai neînsemnate influențe. Dacă mă duc la fereastră și zăresc pe stradă o mutrișoară drăgălașă, exclam: „Să renunț la vânătoarea de gagici! Oh, nu! Prea-i dureros!” Un articolaș din ziar în care se relatează povestea unui tânăr țăran care, la întrebarea fatală a primarului: „Iei în căsătorie pe…?” răspunde: „Nu”, „fugind astfel de ireparabil”, adaugă jurnalistul, îmi arata în cât de mare măsura „înțelepciunea lumii” găsește că într-adevăr e vorba într-aceasta de ceva ireparabil. Și iar îl iau pe nu î*n* brațe. În clipa următoare, îmi aduc aminte de-o vorbă de-a ei ori de iepurașul ei de pluș, așa că fac stânga-mprejur și lopătez spre da. *Pend*ularea asta la nesfârșit mă dă gata. Dispoziția mi se schimba din *minut în minut, chi*ar așa. Când mi se face teamă de ea, de maică-sa, de toate neamurile ei, de angrenajul ăsta groaznic, când mă aflu, ca o pânză în bătaia vântului, gândindu-mă că aș putea s-o fac fericită. (Aveam metrese ca să mă facă fericit. Îmi voi fi luat nevasta, ca s-o fac fericită. Fiecare la rândul lui.) în clipa când scriu toate astea, ceea ce-aș vrea ar fi să plec în Maroc fără s-o văd, să petrec vreo trei-patru luni alături de scumpa mea Rhadidja, iar la întoarcere s-o reiau pe Solange ca metresa, nimic altceva.

Dorințele îmi sunt atât de numeroase, atât de confuze, se succed atât de repede, că nici nu mai apuc să le exprim.

Oricare ar fi decizia finala, nefericirea s-a abătut asupra mea, și încă pentru multa vreme. Dacă o iau în căsătorie, nefericirea asta devine o certitudine absoluta. Dacă n-o iau în căsătorie, în libertatea mea regăsită tot timpul mă va chinui remușcarea ca am făcut-o să sufere, gândul că, poate, alături de ea aș fi fost mai fericit decât sunt, îngrijorarea – câtă vreme va rămâne nemăritata – să-mi tot spun că încă nu e prea târziu…

Un vârtej care mă duce cu el… Și amestecul ăsta de teamă și de atracție, ca atunci când, pentru prima oară, mă îndreptam spre front.

E vorba de cea mai burgheza dintre drame. Dacă aș preface-o într-un roman, ar fi un roman cumplit de plat și de prozaic, fără strop de fantezie; și așa ar trebui să și fie, de vreme ce caracteristica preocupărilor nupțiale e să fie sordide. Criza a adolescenței, criză a războiului (Se cuvine să am o comportare corectă?), criza izvorâta din sațietatea de fericire, criză a cărei origine e datoria de a-mi face opera, în vreme ce eu aș voi doar să trăiesc și-atâta tot: toate crizele mele au fost judecate dintr-un anume unghi, onorabile. Dar asta? Asta mă face caraghios. Exact, sunt un caraghios. Și totuși, drama de fața are și ea un strop de noblețe: pe de-o parte, deoarece e vorba să-mi salvez opera; pe de altă parte, pentru că tot râul vine din groaza mea de a nu-i aduce suferința lui Solange. Asta n-o scutește de aspectul ei sordid. Chestiunea „căsătorie” degradează totul.

24 august

Vreau să mă uiți și vreau să nu mă uiți. Când nu ești duioasă, simt; când ești duioasa, te cred calculata. Când ești chibzuită, te cred rece; când ești plină de căldură, aș spune că devii

împovărătoare. Eu sunt elementul de chin între noi doi, totdeauna am fost numai eu.

Eu, care-aș voi să nu fiu decât iarba pe care vacile își pun botul, fără s-o pască.

Totdeauna te îmbolnăvești duminica, atunci când farmaciile sunt închise, iar doctorii umblă haihui. Totdeauna ai nevoie de sfaturi urgente de afaceri în august, când Parisul e pustiu. Groaznic august 1927. În Gradina Botanica – una dintre rușinile Franței – ursul o ia când în stânga, când în dreapta, fără strop de odihna, în timp ce leul stă pe loc, cu privirea moartă, lăsându-se când pe-un picior, când pe altul. Asemeni acestor vietăți cărora claustrarea și ideea fixă le-au distrus nervii, Costals, închis într-o cușca – aceea a unei iubiri pe care n-o simte – se-apleacă ba într-o parte, ba într-alta. Fanfaronul nostru, s-o spunem pe șleau, nu mai e decât un biet ins care are nevoie de un sfat, care are nevoie *să fie influențat.* Iată ce-a făcut din el gândul însurătorii! Dar de ce să învinuim Parisul pustiu, dacă nu-i găsește pe cei de care-ar avea nevoie? De vină nu-i decât orgoliul. Chiar dacă Parisul ar fi plin, tot n-ar găsi pe nimeni. Să se ducă să-și spună pasul lui ridicol unui prieten, unei rude, nici în ruptul capului. El, atât de stăpân pe viața lui, s-ajungă în situația asta, nici în ruptul capului! Din orgoliu, prefera să facă o prostie, poate ireparabila, numai ca să nu amestece pe nimeni; iată de ce nu vrea să fie sfătuit de cineva sigur, scutindu-se de toate complicațiile. Căsătoria asta nu-i cu putința decât sub o formă: aceea a unei căsătorii – pe negândite. Dintr-odată, așa cum iei un purgativ.

Și totuși, la sfârșitul lunii, puterile îl lasă. Simțea o nevoie irepresibilă să vorbească despre toate astea indiferent cu cine… Să se ducă să-i spună maestrului Dubouchet: „Am un erou de roman care…”, n-a mai fost de ajuns. Trebuia să-i spună răspicat unui om cu experiență: „Iată, mă aflu în situația de-a mă căsători în următoarele condiții… Ce mă sfătuiți?” Și-atunci, copilărește, așa cum credincioșii se mărturisesc unui preot, din cauza ca e legat prin secretul confesiunii, dar și pentru ca îl socot un om de treaba, dispus să-ți sară

în ajutor, Costals își spuse ca trebuia „să-i mărturisească totul” lui Dubouchet, legat și el prin secretul profesional și obișnuit, datorita situației lui, „sa se aplece” asupra nefericirii oamenilor. Lupta cu sine însuși, se pregătește să-i telefoneze, se bucură că avocatul nu va fi acasă decât la ora unu, ceea ce-i îngăduie să se bucure de două ore de tihna, la unu telefonează și aude spunându-i-se de către jupânească ca domnul a plecat în vacanța și nu se va întoarce mai înainte de trei săptămâni.

Și iar îl înghite singurătatea. Of! trebuie să spargă cercul ăsta! Dacă un om al legii îi confirmă că automat scrisoarea-parașuta îi îngăduie să divorțeze, ce anume riscă? Doar câteva luni de încercare. Îi vine în minte notarul său, telefonează, se programează pentru ora cinci. Pe urmă se gândește ca notarul acela e notarul întregii lui familii; dacă peste câteva luni o să afle că s-a însurat, o să trâmbițeze peste tot povestea cu scrisoarea-parașută. Costals telefonează ca să decomandeze ora. *

Își aduce aminte de un avocat pe care îl ajutase într-un litigiu literar și care nu-i cunoștea familia. Telefonează. Avocatul e în vacanța. („Veșnic cu burta la soare!” mormăie Costals, care-i în vacanța tot anul.) Dar prim-secretarul de avocat îl poate primi. Întâlnire.

Uzanța pretinde ca biroul unui notar sau avocat francez să fie un loc plin de praf și murdar, ca și cum în felul asta s-ar confirma seriozitatea casei, și că cei care frecventează așa-zisa cocioaba-sanctuar nu se iau după aparențe. Biroul maestrului S… se conforma acestor uzanțe. Într-un jilț de nuiele, epavă, ai fi zis, a vreunei pensiuni de familie de categoria a treia, unde generații de funduri de învățătoare l-ar fi desfundat, Costals își așteaptă nudul, strălucind de umilința.

Domnul prim-secretar al biroului notarial S… cincizeci și opt de ani, cincizeci și patru pentru doamne, era dezgustător din creștet până-n tălpi.

Să spunem din creștet până la buric, deoarece stând la birou, nu se vedea decât până acolo. Părul era vopsit cu stridența, făcut cu drotul, despărțit la mijloc printr-o cărare ce sărea în ochi, iar mustața, cănită și ea, avea vârfurile răsucite-n sus, cum se purta pe vremuri. Îndărătul unui lornion încercuit cu oțel și pus strâmb, expresia ochilor lui trecea necurmat de la tirania măruntă la spaimă. Nasul îi era josnic, cu capătul rotund, umflat și răsfrânt. Gura era impudică: buze deformate, lucitoare, pupăcioasă, sugătoare și lingăcioasă: o gură pândită de cancer peste trei ani; o țigară stinsă atârna de ea. Carnea i se revărsa peste gulerul de celuloid, mâncat pe la colțuri. Și gropiță, în bărbie, dragă! Un ac era înfipt chiar în nodul cravatei. Purta două veste (în august!). În expresia lui lipsită de amabilitate și vicleană, de ins ce nu te privește în față, citeai că se face mic pe lângă superiori și că e feroce cu cei mici, că frecventează restaurantele cu meniu de șapte franci, unde îți vâri în buzunar cele două alune rămase, și asta pentru că nimic nu trebuie lăsat, unde pipăi pe ascuns fundul chelneriței, chiar dacă sunt în pericol să fie date afară, dacă nu marșează. Avea aerul unui sub-șef de birou într-un minister, dar într-un minister deloc șic.

Costals bălmăji despre toată tărășenia, debitând povestea cu eroul de roman și scrisoarea-parașută. Când isprăvi, tipul izbucni în râs.

— Scrisoarea asta pe care v-a dictat-o avocatul dumneavoastră e de domeniul fanteziei. Departe de a sluji personajului dumneavoastră, se va întoarce împotriva lui. Vă dați seama că nevasta, dacă n-o să vrea să divorțeze, o să dea totul pe față, o să explice proveniența scrisorii.

— Dar tribunalul nu va găsi că e ceva neverosimil?

— Nu va găsi că e neverosimil, de vreme ce eroul dumneavoastră e un literat, zise prim-secretarul de avocat, care-și cunoștea clientela.

Oricum, i se vor trezi bănuielile. Va dispune efectuarea unei anchete, din care va rezulta că soția nu are amant, așa cum ar da de înțeles scrisoarea, și că totul a fost confecționat dinainte. Și-atunci faimoasa scrisoare va fi lovita de nulitate, din motive de imoralitate, iar tribunalul se va împotrivi divorțului, fie numai și ca să-i dea o lecție acestui soț mult prea prevăzător. Și cine știe dacă nu i se va intenta proces pentru ultraj la adresa magistraților? Nu, domnule, cu tot respectul față de prietenul dumneavoastră, treaba nu ține. De imaginație, avocații nu duc lipsă niciodată. Iar cât privește restul!…

Costals era la pământ. Dacă nu exista nicio ieșire, în caz de pericol, la căsătoria asta, nici nu trebuia să se gândească la ea. Și se uita la insul jalnic din fața lui, care totuși era *omul care știa,* omul de care atârna da-ul sau *nu*-ul destinului lui, *da*-ul și nu-ul destinului lui Solange; se uita la el și se simțea cât se poate de neajutorat și de trist, ca medalia unei asociații de binefacere.

„Dar oare pot avea încredere în ce-mi spune?” Îndoiala îi era îndreptățită: erorile nu lipseau din cuvintele prim-secretarului de avocat. (Ar fi plictisitor să le mai înșirăm.) „După ce am controlat spusele maestrului Dubouchet prin prim-secretarul de avocat, ar trebui să-l controlez pe prim-secretarul de avocat prin notar. Pe urmă, voi controla ce mi-a spus notarul prin procurorul general. A, avem de lucru, nu glumă!” La fel ca și insul căruia doctorul A… tocmai i-a spus că are un cancer și care se duce să-l consulte pe doctorul B… care-i spune că e perfect sănătos. După care aleargă să-l consulte pe profesoral C… care-i spune că nu-i vorba de cancer, ci de tuberculoză. Se poate ca divergențele acestea să constituie una dintre armoniile naturii: trei termometre puse pe perete și privite în aceeași clipă nu arată niciodată aceeași temperatură. „Alah cunoaște mai bine adevărul.”

Și-atunci se petrecu un lucra straniu: acest Costals, veșnic plin de el și veșnic zumzăind de energie, din dorința de a-i fi luat în serios cazul și de-a fi ajutat, consimți la o umilință nemaiîntâlnită: se dădu cu torni pe mâna făpturii imunde.

Ascultați, domnule, prefer să vă spun adevărul: nu-i vorba de un personaj de roman, ci chiar de mine.

Prim-secretarul de avocat își luă lornionul de la ochi, fixându-l pe Costals.

Povestea asta cu scrisoarea trebuie să vă para prea puțin eleganta. Și totuși fata, credeți-mă, e o fată desăvârșită: presupun ca acceptă să facă lucrai ăsta din dragoste față de mine; oamenii sunt atât de ciudați! Și familia fetei e și ea o familie din cele mai bune. Bunicul a fost avocat general. Tatăl a fost unul dintre fondatorii Jocurilor Olimpice. Comandor al Legiunii de onoare…

Prim-secretarul de avocat se înclina un pic, voind să spună prin asta: „Va felicit. Văd că totul se va petrece pe un teren ales”. Oricât de umilit va fi fost (Cuvântul nu-i prea tare.), vechiul Costals, Costals vicleanul, nu s-a putut împiedica să nu zâmbească în sinea lui făcându-l comandor pe domnul Dandillot.[4]

— Observați ca n-am niciun chef să mă căsătoresc, urma scriitorul, găsind că e atât de caraghios să se căsătorească încât nu se putea opri să se dezvinovățească fie și în fața unui necunoscut cu o mutra buna de trimis la spânzurătoare. O fac doar ca să-i fiu pe plac acestei tinere persoane atât de plăcute…

— Atenție! scanda prim-secretarul de avocat cu severitate. Va spun: „a-ten-ți-e!” Socot că nu mi-aș face datoria dacă nu v-aș pune în garda împotriva unei căsătorii încheiate în aceste condiții.

— Deh! Parcă eu nu știu! N-aș afla un lucru nou dacă mi-ați spune ca aceasta căsătorie e o insanitate. I-o spun întruna fetei. Și tocmai de asta

chestiunea eficacității acestei scrisori e pentru mine atât de importantă. Remarcați totuși că tânăra persoană e gata să-mi promită solemn că-și va da consimțământul pentru divorț – indiferent la ce truc vom recurge, dacă va vedea că pentru mine viața e de neîndurat.

— Bineînțeles, toate fetele sunt gata să facă o asemenea făgăduială *înainte.* Dar *după?… Oar*e nu cunoașteți arta femeilor de-a se răzgândi veșnic asupra lucrurilor definitiv statornicite?

— Femeile nu sunt toate atât de rele, zise Costals, căruia nu-i plăcea să audă cum alții vorbesc de rău femeile, ca și cum ar fi ținut ca subiectul ăsta să fie bunul lui personal.

— Dar vorba asta veche o știți: „În căsătorie, înșală cine poate?" Nu exista căsătorie în care unul dintre consorți să nu fi fost mai mult sau mai puțin înșelat de celălalt. În materie de căsătorie, tot ce-i mai rău e cu putința, și asta fără a încălca vreodată onorabilitatea desăvârșită. „Nerușinatul! își spunea Costals. De asta am venit, ca să aud spunându-mi-se asemenea lucruri? Zicalele astea oribile! Eu am venit ca să fiu încurajat să mă însor." Trase cu ochiul la inelarul primului-secretar de avocat și văzu ca poarta verigheta, la fel ca și Dubouchet. „Ah! toți sunt însurați! Vorbesc din experiența! De altfel, doar privindu-i și-ți dai seama că e vorba de chiar specia purtătorilor de verighete."

— Prin urmare, nicio precauție nu are eficacitate sigură. Trebuie să te îmbarci fără barcă de salvare.

— Nicio precauție nu are eficacitate sigura. Dar, iată, am să va arăt Codul Civil…

— A, nu, asta nu! Dacă-mi mai vâr nasul și-n Codul Civil, înnebunesc: mi-ajunge.

— Și-apoi, credeți-mă, totdeauna cei care își iau cele mai multe precauții sunt cei dintâi înșelați. Când vrei să te căsătorești, trebuie să te legi la ochi și să te-arunci cu capul drept înainte, fără să privești în urmă.

— Îmi îngăduiți să notez pe loc informațiile pe care mi le-ați dat?

— Desigur. Poftim, aveți aici hârtie și toc.

Costals notă: „Dezgustător din creștet până-n tălpi. Cărarea sare-n ochi. Expresia ochilor trece necurmat de la tirania măruntă la spaima. Gura pupăcioasă, lingătoare. Carnea i se revarsă peste gulerul de celuloid”. Va pune personajul într-unul din romanele lui.

— Scuzați-mă, vă iau din timp, spuse cu o amabilitate sincera.

— Dar nicidecum! Nu vă grăbiți.

Costals îl învălui într-o ultima privire și notă: „Nas josnic. Expresie lipsita de amabilitate și vicleană. Gura pândită de cancer, peste trei ani. Și gropița în bărbie, dragă!”

Mulțumesc! Sunteți amabilitatea întruchipată. Nu știu dacă am să vă urmez sfaturile, dar, în orice caz, sfertul de oră pe care l-am petrecut împreună nu va fi fost pierdut pentru mine. Apoi plecă.

„Să te legi la ochi și să te-arunci cu capul drept înainte, fără să privești în urmă, se gândi el. Exact ce spuneam și eu: căsătoria pe negândite.” La ce bun să tot consulte oameni ai legii care-l chinuiau? Totul se petrece de parcă nu le-ar fi cerut sfatul decât după ce s-ar fi hotărât. Zadarnic se crampona de toate motivele „împotriva” (luându-le până și de pe fața și trupul lui Solange, din felul ei de-a face dragoste), nimic din toate astea nu-l îndepărta de ea; trecea cu ușurința peste tot; de parcă hotărârea ar fi luat-o de mult. Totul se realizase printr-un antrenament ce avusese loc pe nesimțite, așa cum se întâmplă totul, până și războiul: te trezești înregimentat. Pe 3 septembrie notează în jurnal: „E de-a dreptul de neînțeles de ce-o iau în căsătorie”. Și pe 4: „Pe măsura ce trece timpul, vad tot mai limpede motivele pentru care n-ar trebui să mă însor cu ea. Și totuși e din ce în ce mai sigur că am s-o fac”.

A doua zi a fost invitat de doamna Dandillot la încă o ceașcă de ceai prenupțiala.

Când intră în salonul familiei Dandillot, Costals fu izbit de mirosul de tutun blond ce plutea în aer, și-și aminti de ce-i spusese Solange: mama ei nu fuma, în afară de situațiile când era nervoasa din cale-afară.

— Mi se pare ca situația se prezintă destul de bine pentru dumneavoastră, îi spuse el din capul locului. Admițând, așadar, că *treaba* s-ar face, am putea-o prevedea pentru octombrie. (Nu rostea niciodată față de ea cuvântul *căsătorie,* dimpotrivă, din cauza ridicolului acestui cuvânt, dar și în felul în care anumite grupări etnice primitive, din teama, nu-și numesc zeii, vorbind despre ei doar prin perifraze.) Ar putea avea loc la Perros-Guirec, unde pe vremuri am avut o căscioară. Va trebui să mă informez dacă cei doi martori pot fi reduși la unul singur de fiecare partener. (Nu-și imagina deloc cui anume îi va cere să fie martorul lui, împotrivindu-se să fie văzut într-o situație atât de grotesca de către cineva pe care-l stima.) Dumneavoastră, de pilda, dacă țineți neapărat să veniți… (Se simți mărinimos la culme și trecu sacrificiul acesta în evidența debite și încasări pe care începuse s-o țină în relațiile lui cu familia Dandillot.) Credeți că dacă mi-ar fi martor indiferent ce persoana din Perros-Guirec, ar fi de-ajuns? Când a trebuit să declar la primărie moartea tatălui meu, m-am dus într-o cârciumă după un martor, căruia i-am dat o suta de bănuți…

Fața doamnei Dandillot se luminase exact ca o încăpere în care învârți comutatorul în timp ce intri. Se temuse atât de mult să n-o anunțe: „Dragă doamnă, trebuie să ne luam gândul de la așa ceva!” Și numaidecât, începu să zburde prin viitor.

— Perros-Guirec e un loc foarte amuzant… Pe urma, vă veți putea duce într-un colțișor uitat de lume, ca să vă ascundeți dragostea. (La auzul acestor cuvinte: „să vă ascundeți dragostea”, Costals se înfiora; presupunând ca ar fi iubit, vorbele astea i-ar fi dezumflat amarul pe loc, așa

cum se întâmplă cu un burduf când îl înțepi.) La sfârșitul lunii, vă veți întoarce să vă instalați la Paris. („Vasăzică a și început să comande?”) Aș putea, cât timp lipsiți, să vă caut un apartament. (Costals, care de noua ani se afla într-o căutare veșnica de locuința, fără să dea peste una care să fie întru totul adaptata cerințelor, fanteziilor și maniilor lui, măsura prăpastia ce-l despărțea de doamna Dandillot, ca și de speța omeneasca în genere.) De vreme ce vă veți afla sub regimul separării averii, Solange își va aduce mobilele ei.

— Vor fi lucruri ce vă aparțin sau altele, cumpărate acum? întreba scriitorul îngrijorat. Poate ca Solange ar vrea să aducă Faunul din Pompei. Iar el, el nu l-ar accepta cu niciun preț. O primă cauza de divergența de opinie. Dar nu și de divorț, din păcate.

— Totul va fi nou, spuse doamna Dandillot, care nu uitase cele spuse de Costals despre „vechiturile de tot felul care ticsesc casele francezilor”. Și-apoi, vei alege împreună cu ea. Un bărbat se cade să aibă un interior care să-i placa.

— La primărie, am să fiu în haină, zise Costals, care uitase de amănuntul ăsta. Ca toți cei de felul lui, deși era vag în privința situațiilor în ansamblul lor, în privința fleacurilor era extrem de precis.

— Socot că nicio lege nu-ți interzice să te însori într-o cămașă cu guler obișnuit, spuse doamna Dandillot râzând. Fața ei exulta.

— Solange trebuie să vă fi spus că am convenit împreuna ca eu să am trei luni de vacanța conjugală pe an, timp în care voi pleca departe, să mă destind.

— Mi-a spus. La început, mi s-a părut ceva destul de straniu. Dar, la urma urmei, multe soții stau destul de mult departe de soții lor. Nevestele ofițerilor de marină…

— Și mai e și imaginația mea neobosită, care-mi dă ghes să cunosc toate femeile plăcute pe care le-ntâlnesc…

— Am vederi largi. Înțeleg foarte bine că un bărbat, când călătorește, de pildă… Cu condiția, bineînțeles, ca mititica noastră să nu afle nimic, niciodată.

„Adulter și minciună sunt permise și recomandate!” își spunea Costals. Și numai Dumnezeu știe cât de mult îi erau pe plac mamele înțelegătoare. Dar, în clipa asta, se simți oarecum scârbit.

— Rămâne totuși un punct foarte important: ca Solange să accepte divorțul, în cazul când ar deveni cu totul și cu totul indispensabil. Solange mi-a făgăduit solemn că nu se va opune divorțului.

— Mi-a spus-o și mie la nesfârșit: „Oare crezi că aș putea să-i impun prezența mea, dacă aș ști că asta îl face nefericit?” N-ar face-o niciodată, e prea orgolioasa. În acest caz, va părăsi pur și simplu domiciliul conjugal și va veni să locuiască la mine: caz de divorț automat.

— E unul din cazurile de divorț automat? întrebă Costals, căruia cuvintele acestea: „caz de divorț automat” îi dădeau un fior de bucurie, ca și cum Solange ar fi părăsit domiciliul conjugal chiar atunci, luând cu ea și Faunul din Pompei.

— Sigur că da. N-ai citit niciodată Codul Civil?

— Au fost unii care au voit să mă facă să-l citesc, acum, de curând. Dar mi-am spus că ar fi un adevărat dezastru.

— Chiar așa, nu te văd deloc descurcându-te prin hățișul Codului Civil! zise doamna Dandillot, râzând și cu multa simpatie. Omul asta celebru, după ce vedeai ce e în capul lui, deși trece drept un tip dur și „deloc comod”, era un adevărat copil! Nu ca și-a spus răspicat: „Am să-l duc de nas cum oi vrea eu”, dar a gândit-o nedeslușit. Și, în euforia ce pusese stăpânire pe ea, i a mai turnat o ceașcă de ceai. În timpul ăsta, Costals își spunea: „Nici Dubouchet, nici prim-secretarul de avocat nu mi-au pomenit că ar exista o situație de divorț automat. Ce ușurătate și pe oamenii ăștia! Nicio

clipă nu și-au dat seama că pentru mine astea erau lucrurile de viață și de moarte…” își mai aminti și de cuvintele doamnei Dandillot privitoare la „orgoliul” fiicei ei și zâmbi, convins că Solange n-avea strop de orgoliu ori de ceva ce-ar fi adus măcar cu orgoliul. Numai că femeile se laudă cu orgoliul lor, adevărat sau închipuit, în timp ce bărbatul își ascunde propriul orgoliu. Și asta pentru că femeilor le place să fie pizmuite, în timp ce bărbații se tem de acest lucru. Totuși, simți nevoia să se mai asigure încă o dată.

— Pot conta și pe promisiunea dumneavoastră solemnă că n-o veți influența, ca s-o împiedicați să divorțeze?

— Îți promit solemn.

— Saadi, cu toate că era îndrăgostit de soția lui, o părăsește ca să se poată consacra lucrului și-i adresează socrului o scrisoarea atât de frumoasă despre libertate, încât acesta îl iartă. Am să vă scriu și eu o asemenea scrisoare.

— Corsicanii au un fel al lor de-a proceda cum îi taie capul pe ei, zise doamna Dandillot. Căci se gândea că Saadi trebuie să fi fost corsican. Existase Sadi Camot, și-apoi se știe că tot personalul republican sus-pus e corsican.

— Mă gândisem să vă spun tot felul de lucruri importante, dar le-am uitat… A, ba da, iată unul dintre ele… Dacă soțul îi interzice soacrei accesul la domiciliul conjugal, e și ăsta un caz de divorț automat?

— Dar bine, dragă domnule! Ai și ajuns aici!?

— Oare nu trebuie să punem totdeauna râul în față?

— Niciodată n-am văzut o căsătorie făcându-se în asemenea condiții! exclamă doamna Dandillot, fără acreală, dar ajunsă la punctul în care picătură umpluse paharul.

— Dumneavoastră doriți căsătoria asta, nu eu, răspunse Costals cu oarecare uscăciune.

— Dragă domnule, dacă într-adevăr căsătoria asta e pentru dumneata o cruce atât de greu de ridicat…

— Nu, nu, protestă Costals cu privirile în pământ. Vreau doar să vă marchez responsabilitățile.

Se lăsă o noua tăcere. Fața doamnei Dandillot se posomorâse.

— Și am mai convenit, zise Costals, că dacă Solange va voi să facă vizite seara, nu voi fi silit s-o însoțesc.

— Dacă nu vei voi să ieși cu ea într-o seară, va ieși cu mine sau cu prietenii.

— Și în casa nu va exista niciodată un aparat de radio.

— Nu poate suferi așa ceva.

— Vom primi în vizita foarte rar. Și-așa sunt istovit de propriile relații…

— Nu-ți vom impune relațiile noastre și nu vom încerca să pătrundem în relațiile dumitale, isprăvi doamna Dandillot cu smerenie.

— Refuz să cinez în oraș, cu alte cuvinte să fac conversație cu o necunoscuta, vecina mea, pe care nici măcar nu știu cum o cheamă, care vrea să mă facă să vorbesc despre Dumnezeu, care poarta un șirag de diamante, dar care are o mentalitate de slujnica, dar de slujnica proasta, și asta patru ceasuri în cap, ba chiar cinci, dacă punem la socoteala și timpul cât mă îmbrac – cinci ore ce-ar putea fi întrebuințate la recitirea marilor maeștri (Căci numai pe ei îi citesc, singurii care sunt de trebuința.), sau la cugetat, sau să mă plimb în Bois, sau numai să dorm, lucru nevinovat, în timp ce o discuție cu tâmpiții nu-i nevinovata.

— Dar viața nu se cade să cuprindă și oarecare timp pierdut cu bună-știință? interveni doamna Dandillot. Ca toți cei care-și pierd timpul (nouă zecimi jumătate din omenire), se rățoia din instinct la cei care nu-l pierd, ghicind că îi sunt superiori. Și-apoi, femeia cu șiragul de diamante… oare nu

jucase și ea rolul asta, de-atâtea ori? Cei mărunți se simt totdeauna vizați.

Exista pierderi de timp aparente, care în fapt sunt odihna sau chiar lucru. Numai ca o cină în oraș niciodată n-a intrat în categoria asta. Dar dacă mi-ar veni chef să mă duc să mă însor la Napoli? întreba el dintr-odată, cu fața însuflețită de interes, ca și cum perspectiva asta ar fi aranjat totul.

În mod legal, cred ca nu-i nicio dificultate. Cu condiția, totuși, îmi închipui, ca unul dintre parteneri să fi locuit la Napoli o vreme. Asta ar întârzia… Dar… Napoli nu-i cam departe? întreba ea timid.

— Ați veni?

— Nu știu… Mă iei pe neașteptate. Dar dacă, în sfârșit, ții neapărat să fie Napoli, n-ar trebui să-ți pese de mine. Principalul e ca Solange să fie fericită.

— Mă întreb dacă o căsătorie n-ar putea fi oficiată și în Persia. Am fi putut face lucrul ăsta în Ispahan…

— Rămâne de văzut, își dădu cu părerea doamna Dandillot, obosită dintr-odată. Bău câteva înghițituri zdravene de ceai, apoi spuse cu o voce ceva mai sigură, ca și cum ar fi alimentat mașina cu cărbune.

— Ai, fără îndoială, un notar?

— Oho, sigur că da, o mulțime.

— Notarul nostru este maestrul Vignal, de pe strada Miromesnil, un vechi prieten de-al soțului meu. Poate că notarul pe care-l vei alege ar putea să se pună-n legătură cu al nostru, nu-i așa?

— Da’ de ce?

— Cum așa? Ca să întocmească contractul.

— O, nu-i nicio grabă.

— Dar, dragă domnule, Solange – nu vorbesc de mine Solange are neapărat nevoie să se ducă la țară, ca să se odihnească. Și-așa ar fi trebuit să facă de mult… Sigur c-ar mai putea amina o vreme…

Ești totuși de acord ca ar fi bine ca totul să fie reglementat cât mai curând posibil.

— Nimic nu poate fi reglementat câtă vreme hotărârea nu-i luată.

— Cum așa!… Chiar nu ne-am hotărât încă? Dar de-o jumătate de oră nu facem altceva decât să punem la punct tot felul de amănunte neînsemnate!

— Îngăduiți-mi, draga doamna, să fim precișii. La început v-am spus:*, dacă* treaba se face", *„presupunând* ca treaba se face". E cât se poate de clar.

— Dar asta înseamnă că încă nu ești hotărât?

— Sunt hotărât în principiu. Practic, încă nu vă pot face o promisiune fermă.

Trupul doamnei Dandillot se pleoști, se moleși.

— Ascultă, dragă domnule. Sunt convinsă de buna dumitale credință. Dar ne supui, pe Solange și pe mine, la o încercare… o încercare… Sunt șase săptămâni de când durează! M-a îmbolnăvit situația asta, adăugă, în timp ce de sub ditamai cocoana se ițea bucătăreasa.

— Știu, doamna, știu! o aproba Costals cu emoție, punându-și ceașca de ceai pe masă. Vă supun unei încercări de-a dreptul penibile. Dar, în sfârșit, chiar dacă Solange suferă, trebuie totuși să admitem ca ea a declanșat situația asta. În timp ce victima neprihănită din toată tărășenia asta sunt chiar eu. Eu unul n-am cerut nimic de la nimeni. Dumneavoastră îmi impuneți dilema asta cumplita! Și-apoi, dacă șovăi, sunt cu totul îndreptățit s-o fac. Exista tot atâtea motive *pentru* căsătoria asta, pe cât exista și *contra.* Și-atunci, cum să nu șovăi? Cel care n-ar șovăi ar fi zăpăcit.

— N-ai să te hotărăști niciodată!

— Dar sunt hotărât.

— Vorbești serios?

— Vorbesc cu gravitate.

— Și-atunci?

— Va repet ca sunt hotărât să mă căsătoresc cu Solange. Dar, cât privește să trec la fapte, asta

pretinde un nou efort din partea mea, de care va implor să mă scutiți pe moment, pentru că mă simt sleit.

— În sfârșit, te consideri logodnic?

— Nici pomeneala, cum așa! Logodnici – asta înseamnă etapa a doua. Și-apoi, nu mă pricep deloc la ritualurile astea. La drept vorbind, ce înseamnă să fii logodnic?

Îi faci fetei o promisiune fermă, îi dărui un inel…

Solange și cu mine am căzut de acord că nu va exista niciun inel în toată afacerea asta. „Inel de pasare”, ha, ha. În cazul meu, nu poate fi vorba de inele, înainte. Dar, de pildă, eu dau inel la divorț. Așa, măcar, ar avea un rost. Ar însemna că rămânem prieteni buni pe mai departe.

Doamna Dandillot se uita la Costals consternată. Apăsă pe sonerie. „Oare pune slujnica să mă dea afară?” se întreba el. Dar nu, voia să-i spună să închidă ușa la bucătărie. Într-adevăr, dinspre bucătărie venea un apetisant, prea apetisant miros de varza de Bruxelles. Ah! nu pierise chiar orice speranța în viața!

— Ce-aș putea să-ți spun? Presupun că mai trebuie așteptat. Și nu poți să ne dai, fie și cu aproximație, data la care crezi că…

— Oh, niciodată date! protesta Costals, crispându-se. Datele fixe, orele fixe – asta e praful din mașinărie, cu astea distrugi viața unui om. Într-o bună dimineața ori într-o seara, am să vă chem la telefon și-am să vă spun: „Ei bine, dragă doamna, s-a comis!”

— Dă-i șansa de-a se căsători cu cineva pe care-l place, fetiței ăsteia, zise doamna Dandillot pe un ton de implorare. Când și când, de la o vreme, se uita ba la stânga, ba la dreapta, iar mâinile îi tresăltau nervos, la fel și falca, asemeni unui cal bătrân căruia-i tremura buza. Știm prea bine că te poți căsători cum vrei. Dar dă-i și ei șansa asta! Dacă după doi ani o să vezi că te stingherește în

lucrul dumitale, ei bine, măcar va fi avut doi ani de fericire.

— Nu doi ani, ci o viața întreaga de fericire vreau să-i dăruiesc, protesta Costals cu energie.

— „în principiu” sau „practic”? întreba doamna Dandillot cu un zâmbet slab.

— În principiu. Practic, trebuie ca lucrurile să mai dospească un pic. Nu vă fie teama, spuse ridicându-se. Treburile dumneavoastră sunt pe calea cea bună.

Îl însoți până în vestibul, cu un zâmbet dureros pe față. Dar Costals era atât de ușurat că pleacă, încât, înainte ca doamna Dandillot să-l fi putut împiedica, se îndrepta vitejește spre ușa de la bucătărie, confundând-o cu cea de la ieșire. Iar mirosul de varza de Bruxelles năpădi și-l învălui, cu voioșia unui câine închis pe care stăpânul îl eliberează, dar cu mult mai concentrat, mai viguros, mai „întețit” decât cu câteva clipe în urma.

Când s-a aflat singura, doamna Dandillot s-a întors în salon, prăbușindu-se într-un fotoliu. Fața ei, având întipărită pe ea, de un ceas, o expresie amabilă de circumstanța, se fleșcăi, începu să atârne, dar, asprindu-se în destinderea ei, deveni aproape rătăcită, din cauza ochilor ce priveau fix. Își masă amândoi obrajii, înspre urechi, ca să-și netezească zbârciturile ce coborau din nas.

Pe scara, Costals sărea treptele câte patru, ca un școlar ce-ar fi fugit din sala de studiu cu cinci minute mai devreme și care fuge, fuge, închipuindu-și că supraveghetorul a luat-o pe urmele lui, să-l prindă. Când se simți la adăpost, o expresie haioasă i se răspândi pe chip. „Nu eram decât un caraghios. După gagul cu intratul în bucătărie, am devenit Charlot.” De-a lungul vieții lui, se crezuse Iulius Caesar, Don Quijote, Isus Hristos, Gilles de Retz etc. Ceea ce ar putea părea ridicol, dar nu e, de vreme ce fiecare dintre acești mari oameni se credea un personaj închipuit, și

tocmai de-aici își trăgeau forța, din aceasta iluzie: Caesar se credea Alexandru, Don Quijote se credea Cavalerul de nu știu ce, Gilles de Retz se credea Tiberiu, iar Isus Hristos se credea Dumnezeu. De rușinea pe care Costals o încerca de când se simțea „ginere", sau pe cale de a deveni, încerca să scape exagerând burlescul situației, până într-acolo încât continua să facă opera de artă în viață: cu toate ca se comportase tot timpul cu o naturalețe desăvârșită pe parcursul conversației cu doamna Dandillot, nu se putea împiedica să nu recunoască, după ce faptul se consumase, că jucase față de ea o minunata scenă de comedie clasica; ceea ce îl *salva* în parte, după părerea lui, de tragedia nupțiala. Cu vârfurile picioarelor un pic în afara, imitând mersul lui Charlot, umbla repede pe bulevard, înspăimântat și încântat.

S-au întâlnit a doua zi la ora trei, în fața unei expoziții de pictură, capodopere ale artei moderne. Cum nici unul, nici altul nu simțeau nimic în fața acelor tablouri, și erau sinceri, după un sfert de oră și-au mărturisit-o reciproc, așa încât au plecat și-au început să meargă fără nicio ținta prin cartierele din centru, cât se poate de liniștite în acel început de septembrie. Numaidecât, Costals ataca esențialul:

— Mama dumitale ți-a povestit despre întâlnirea noastră de ieri?

— Da.

— Treburile dumitale sunt pe calea cea bună. Sunt convins ca *lucrul ăsta* o să se facă. Bizuie-te pe mine! Dar, biata mea fetiță, oare ce crezi despre toate amânările astea?

Solange își întoarse fața spre el și spuse cu simplitate:

— Aștept…

Mititica! Ce supusa e! Da, era răbdătoare, răbdătoare precum… (Costals gândea aproape totdeauna în comparații.) răbdătoare ca o iapă.

În fața vitrinei unui decorator, o opri.

— Uite un covor frumos. Deși se murdărește repede, din păcate… îți place sistemul ăsta de iluminat?

Era pentru prima oară când îi vorbea despre un aranjament de interior. Au intrat și o bucata bună de vreme au stat de vorbă cu negustorul. Costals simțea o blândețe interioară nu doar pentru faptul ca toate astea îl angajau și mai mult („Acum nu mai pot da înapoi”), ci pentru că viitorul acela pe care-l pregătea îi era agreabil. Scoase din portofel o mica schița pe care i-o arătă: era schița unui apartament. Una dintre camere purta însemnarea: „Camera Sol”.

— Camera dumitale și pe a mea le-am pus la capetele opuse ale locuinței, asta pentru zilele când voi fi satul de dumneata până peste cap.

Nu-i răspunse, dar îi simți mâna căutând-o pe-a lui.

Într-un salon de ceai, timp de o oră, regăsi atmosfera din duminica aceea cu bucătăria, când o socotise atât de serioasă. Dar ce distanță străbătuseră de atunci! Ceasul acela trecu tot vorbind despre viitorul lor și despre locuința ce trebuia să fie „blonda ca marmura de Păros", și despre servitori, care „nu trebuiau să fie prea inteligenți", și despre bucate, ce-ar fi trebuit să fie „îmbelșugate, dar hotărât lucru, mediocre". (Costals observase că ei îi plăcea să mănânce, și nu-i convenea acest lucru.) Și tralala și tralala, toate astea spontan, familiar, în bună înțelegere și-atât de simplu! S-o considere soția lui nici c-ar fi fost cu putință mai mult decât atât. (Și vocea ei blândă, de fată bine-crescută…) I se părea că, în totul, Solange era pe potriva gusturilor lui. „N-o să mă deranjeze, își spuse el cu o anume mirare. Ba chiar poate că lucrul meu o să tragă folos de pe urma ei, căci îmi va îndepărta prietenii." O clipă, se gândi să grăbească celebrarea lucr*ului. Ades*ea, Solange se întorcea brusc spre el și, cum era mai scundă decât el, înălța un pic privirea zâmbind, având în ochi o scânteie de duioșie, ca pentru a-i mulțumi că îi dăruia dragostea lui, care nu era dragoste, ci o simpatie sinceră.

— Te-ai aflat în drumul meu, așa că te-am luat. Da, dacă lucrul ăsta se face, te voi fi luat oarecum la întâmplare, ca să fie cu-adevărat ca în viață, căci cele mai multe dintre căsătorii se fac la întâmplare. Am vrut să mă pun în condițiile normale ale căsătoriei, de aceea, cu bună-știință, m-aș fi însurat în condiții absurde. După cum am mai voit să nu dau prea multe șanse reușitei, plin de curiozitate să văd ceea ce simpatia și bunăvoința ar putea scoate dintr-asta. Observă că totdeauna spun: „Dacă lucrul asta se face". Nu-ți fac nicio promisiune. Te-ai expune unor neplăceri groaznice, dacă ți-ai

închipui ca suntem logodiți. Când o să te consider logodnica, am să ți-o spun.

O întrebă ce-ar voi să facă în continuare, să vină la el acasă (Cu tot ceea ce venirea ei comporta de obicei.) sau să meargă împreună undeva. Îi spuse ca mama ei văzuse un film a cărui acțiune se petrecea în parte la Chatelaillon, unde se duceau în vilegiatura când Solange era mica, și că recunoscuse chiar și vila în care stăteau: i-ar plăcea mult să vadă filmul acela. Lui Costals nu-i scăpa că nu ardea de nerăbdare să se dăruiască îmbrățișărilor lui.

Până se împotrivește să evoce, fie numai și în câteva cuvinte, prostia deasa, vulgaritatea, nerozia și josnicia acelui film comico-lăcrimos, care era un film francez. Cei patru sute slabi de minte lingeau scursoarea aceea cu extaz. Se aflau în așa-zisa pelicula Superîncornoratul și Supergugumanul, Degeneratul făcut la marea artă și Subomul integral, precum și Inocentul suta la suta. Și pe lângă fiecare dintre ei, câte o zecime de fecioara, fie opt fecioare și jumătate pentru toți de-acolo, de nu cumva greșesc. Prietenii noștri se aflau de-o jumătate de ora în sala, iar Costals observă că Solange nici măcar o singură dată n-a fost cuprinsa de-un icnet de îngrețoșare. Nu râdea, ci înghițea tot ce era mai râu, fără să crâcnească, în timp ce lui Costals i se întâmplase ca, în unele dați când se aflase la cinema cu vreo femeie pe care o pescuise, să fie nevoit să plece din sală, deoarece fizic nu mai putea suporta. Ba dimpotrivă, când acțiunea filmului se muta de la Chatelaillon pe Coasta de Azur, iar el îi spuse: „Ce-ar fi să plecăm?” Solange îi răspunse: „Să se termine mai întâi filmul”. Prin urmare, îi plăcea! Răstignit pe scaun, Costals trebui să îndure și să bea până la drojdie filmul acela franțuzesc.

„Ei, doar știu prea bine, își spunea el, dar ce să-i faci… lata la ce mă face să fiu părtaș. La cele mai multe dintre spectacolele de proastă calitate la care

sunt văzuți bărbați, după ce femeile i-au cărat acolo. Nu-mi place ceea ce e o ocazie de prostie pentru bărbat, de aceea nu-mi place femeia. Dacă ar fi vorba de Brunet, mi-aș spune: «La vârsta lui»… veșnica superioritate a puștilor asupra femeilor: ei nu te pot irita, sau nu te pot irita decât pe nedrept, de vreme ce la tot ce fac, nu poți decât să-ți spui: «La vârsta lor…» Tot așa stau lucrurile și cu poporul: îi ierți ceea ce burgheziei nu-i poți ierta."

Pe urmă, au cinat la restaurant. Era peste puterile lui, nu-i putea vorbi. Se întrebă de ce. La început, și-a spus că filmul îl înghețase; apoi a înțeles că pur și simplu nu mai avea ce să-i spună. Degeaba își storcea creierii, nimic nu ieșea. „Nici măcar logodiți nu suntem, și nu mai avem ce ne spune. Căsătoria plăticei cu iepurele cel bătrân." Solange nu se mira de tăcerea lui; ea era atât de obișnuită cu starea aceea…

Costals alesese un restaurant vulgar, ca s-o pedepsească pentru că era „haplea". Toți cei care mâncau acolo erau cumplit de sănătoși: oare trebuie să fii tuberculos ca să ai un strop de ținută? De cum intrase, Costals simțise că i-ar fi ucis bucuros: i se întâmpla să treacă grabnic la actul cel mai periculos, fără ca, în cazul lui, cum se întâmpla cu europenii, între iritare și actul propriu-zis să se interpună acel strat izolator de câlți. Se uita la fiecare dintre cei de-acolo și-și spunea: dacar fi să ne încăierăm, cine ar învinge? Restul nu erau decât prostii. Când mânca, aparent era extrem de liniștit, ba chiar părea oarecum năuc. Și totuși, la cea mai mică vorbă de ocară, ar fi apucat cuțitul de pe masă și-ar fi lovit.

La masa cea mai apropiată de ei stăteau opt inși. Tatăl, mama, fiica, ginerele, *el muchacho,* cea mică și cocuța[5]. (Socoteala-i greșită: nu ies decât șapte.) Tatăl, un ins cu picioarele pe pământ. Printr-o intuiție fulgerătoare, Costals ghici că era vorba de un ins cu picioarele pe pământ din

regiunea Oranie (vreun colon?), venit să-și petreacă vacanța în „metropolă”. Păr alb, mustața țepoasă, tăiată scurt, aerul energic, cât se poate de nețesălat (Niciodată pieptenele nu i-a brăzdat chica.), pentru că așa trebuie să fie un ins cu picioarele pe pământ, nețesălat, asta arată că nu e un estet, că e aproape de mraniță. Aducea cumva cu Benda[6], ceea ce-i oarecum cam prea de tot, și totuși adevărat: dacă Benda, în loc de breton, ar fi avut părul vâlvoi, ar fi semănat cu un ins cu picioarele pe pământ, din Oranie. Mama poate ca făta sub masă, așa, simplu, doar desfăcându-și picioarele, ca o adevărată femeie dintr-o bucata, din Oranie. Fiica, cu curul jos, o căpriță negricioasă, iar cea mică, *idem. El muchacho,* după figura lui plăcută, ghiceai numaidecât că-l cheamă Albert. Iar cocuța, fălcuțe zdravene și sporovăitoare ca ne-alta. Aceste șapte persoane se întreceau între ele care să aibă unghiile mai îndoliate: poate că doliul după iluziile colonizării franceze în Oranie.

Dar n-am pomenit nimic despre ginere, și tocmai asupra lui se concentra atenția lui Costals: și-așa toți ginerii alcătuiau, după părerea lui, o mare familie. Și-apoi, era Ginerele cu G mare, Ginerele-tip. Mut ca un pește. Nefăcând decât să zâmbească la spusele lui tata-socru, ale mamei-soacre, ale nevesti-sii, ale lui *el muchacho* și-ale celei mici. Și zbârciturile îi întipăriseră fața, adânci, în ciuda vârstei lui tinere: zbârciturile celui care aproba veșnic. Ba, uneori, se întorcea și spre Costals, fără îndoiala ca acesta să-i aprobe și el pe tata-socru, pe mama-soacră etc. Niciodată, nimeni nu i se adresa, nici măcar nu se uita la el: era, zău așa, Ginerele ideal. Când Ginerele căsca gura, în loc să-l privească, ceilalți lăsau ochii în jos, de nu cumva începeau chiar să vorbească altcuiva. Singur *el muchacho* se purta cu el ceva mai drăgălaș: când Ginerele îi vorbea, băiatul cel de treaba îi răspundea câteva vorbe. Chinurile unui

Ginere. Dar, ia stați așa, de ce ajunsese Ginere? Existase o zi în care fusese triumfător, într-un frac croit după moda unui oberchelner, înconjurat de domnișoare de onoare îmbrăcate în rochii de culori suave. Și Socrate, Goethe, Hugo fuseseră gineri. Costals se îndoia de omenire.

— Miamiamiam! zise cocuța.

— Da, drăgălașu' mamii! Didiadodoadada, zise mama.

— Dodoadidi? întreba cel cu picioarele pe pământ din Oranie. Și afirma: „Da, dodoadidi".

— O să facem nani, zise căprița.

— O să facem naninani, zise Ginerele, plusând ca să se facă bine văzut.

— Oaaoooaa! urla Pipicaca, văzând ca ceilalți intră în joc.

— Da, comoara mea, bibiabobo, zise mama, punându-i mâinile pe poponeață, gest instinctiv al oricărei mame pătimașe.

— Cred că mititelu' ăsta vrea să verrrse, zise cel cu picioarele pe pământ din Oranie, care, ca un tata adevărat, voia să se arate știutor.

— Să verrrse? făcu, neîncrezătoare, mama. Vezi dublu, ori ce? E pentru că-l ținea Paulette. Eu trebuie să-l țin. Și-i supse obrazul (pupătura), apoi îl zgâlțâi ca pe-un pom, apoi îl supse din nou, feroce, apoi îi dădu câteva pălmuțe. Era aproape frumoasa, așa cum e tot ce devine întruchiparea a ceva: ea era isteria maternă întruchipată. În sfârșit, l-a dus la closet. Și toată familia, descotorosită de mama și de sugar, se întoarse încetul cu încetul la ceva ce aducea a demnitate. Încă doisprezece ani, și tu, Pipicaca, cel atât de iubit și de important astăzi, și vei fi aproape un copil străin de masa familiei. N-o să mai fi prost: nu vei mai interesa pe nimeni.

Costals și Solange au plecat apoi pe jos până la bulevardul Henri-Martin. Avea atâta râca împotriva ei, încât îi cumpără un buchet de trandafiri. Solange voi să-i ducă ea. Înclinarea

aceea spre umilința, de-a dreptul orientală, îi plăcu destul de mult lui Costals, deși se întreba de nu cumva făcea parte din politica prenupțială.

— N-am să-ți ofer trandafirii ăștia, îi spuse, fără să-i însoțesc cu un citat galant. „Nu spera în fidelitate din partea privighetorii, căci în fiecare clipă cânta pe un alt trandafir", se poate citi în *Gulistan.*

La el acasă, rămaseră o vreme sprijiniți în coate, la fereastră: nu voia să para nerăbdător. Nori mari se rostogoleau deasupra cerului noptatic din Bois, atât de deși și de joși, încât, de n-ar fi fost atât de compacți, i-ar fi putut lua drept fumul lăsat în urma de o locomotiva. Făcând nasturii să se descheie prin simpla apăsare a penselor laterale de la taiorul ei, își strecura mâna dreapta chiar pe piele, făcând ostatic unul dintre sâni. Dar neliniștea provocată de soarta lor în viitor înlătură plăcerea ce-ar fi resimțit-o de pe urma acestei atingeri, dacă în fața lor s-ar fi așternut viitorul unei legături libere.

— Ești drăguță să te dezbraci?

Ca și cum n-ar fi putut-o lua înaintea dorințelor lor!

— Ești drăguță să-ți scoți ciorapii?

Ca și cum încă n-ar fi știut că lui îi plăcea să-și așeze scobitura piciorului pe contrafortul sinului gol, ca un răstignit pe suportul de sâni al crucii.

Solange trebui să se ducă la closet, iar Costals își aminti de iapa arăbeasca pe care-o avusese, atât de mândră și de delicata, încât niciodată nu urina și nu se balega când el o calarea.

Punem în senzația amoroasa ceea ce sufletul, depășindu-se pe sine, pune. Mare lucru, căci o senzație de felul acesteia e îndeajuns de atotstăpânitoare, pentru a-și ajunge sieși. Domnișoara Dandillot nu era femeia care să-i dăruiască unui bărbat o plăcere care să-și ajungă sieși. Pe lângă asta, să fi simțit oare îndepărtarea lui Costals? Văzând numai cuvântul „franțuzești"

pe o cutie de chibrituri și știi ca nu se vor aprinde. Așa e și cu fetele franțuzoaice, și așa a fost în seara aceea și cu cea de care ne ocupăm. În pat, îl ținea fără să-l strângă, ca dintr-o îndatorire; și el la fel, îi simțea, atingând-o, buburuzele pielii și se înfruptă fără a pierde un strop din întreg plictisul ce-l putea cuprinde în el acel trup lipsit de miros și picioarele lui molatice. Nu exista nimic, dar absolut nimic, care să te atâțe în fața asta. De departe, fața ei dădea impresia unor contururi precise; de-aproape însă, în posesiune, era imprecisa și lipsita de orice fel de patetism. (Iar lui îi plăceau pătimaș fețele de femei în clipa când le mulțumea. Existau fețe de trecătoare pe care ar fi voit să nu le aibă decât o singură dată, zece minute, doar pentru a ști cum arătau în clipele acelea. Ar fi voit să pună la punct, purtându-l pe frunte, ca lampa de dentist, un mic aparat de luat vederi, ca să filmeze fețele în clipele acelea. Fără să mai punem la socoteală că în felul ăsta și-ar fi alcătuit „colecții" întregi, care, oferite unora dintre venerabilii academicieni, ar fi grăbit simțitor ofensiva lui spre cheiul Conți.) Trupul lui Solange aproape în întregimea lui, până și subsuorile, era la fel de lipsit de miros ca și o foaie de hârtie: nimic altceva decât mirosul acrișor al gurii ei, mirosul slab și fad al părului, și un alt miros, dulceag. (Oare de ce lui Costals îi veni în minte mirosul plăcut și pătrunzător al părului fiului său? Nu știa că e o regula ca părul băietanilor să miroasă mai puternic și mai plăcut decât cel al femeilor.) îmbrățișați, ea tot nu-l strângea, iar Costals nu știa că-și mișca brațele în ritmul *tic-tacului* de la ceasul ei gen brățară, pe care, în noile lui mișcări îl auzea, ca pe un micuț animal indiscret ce s-ar fi strecurat între ei.

Și trupul lui Costals era mort. Era pentru prima oară când i se întâmpla cu Solange. Asta mai lipsea! Și dintr-odată s-a gândit – poate din cauza acelui cer de furtuna pe care-l văzuseră, și care-i amintea de un cer întru totul asemănător, dramatic,

deasupra Gharbului inundat cât vedeai cu ochii – la micuța marocancă pe care o regăsea acolo, în fiece an, și căreia-i spunea *Terremoto*[17], deoarece, în felul ei de-a primi, de-a pișcă, de-a zgâlțâi bărbatul, ca să-i facă măduva să vină de-a lungul trupului, tocmai de la îndepărtatul creier mic, fata semăna cu un cutremur de pământ care-ncerca să-l dezrădăcineze. („Oh! are paradisul în trup, fata asta!") La amintirea asta, viața se trezi în el, se înălță, aidoma șarpelui care aude flautul dresorului, bătând în cadența sângelui din el. Și deschise femeia, așa cum deschizi o anghinare căreia vrei să-i scoți miezul, și-o cunoscu. Dar lucrul a fost atât de șters, încât n-a știut că s-a petrecut decât datorită strigatului nerăbdător al lui Solange:

— Mă doare!

— Cum așa! Dar asta face parte din plăcerea dumitale, ce Dumnezeu! Încă n-ai înțeles?

— Dar eu nu vreau să-mi provoci durere! insista ea energic. Costals îi aruncă o privire întunecata.

De cum se isprăvi, Solange se ridică, aproape zvâcnind – și-a fost singura ei manifestare de energie din seara aceea – și se duse în baie: se vedea limpede că așteptase cu nerăbdare să se termine! Costals se ridică și el și-și întâlni chipul în oglinda, trăsăturile crispate, ochii boțiți de cotoi furios. Fața masculului dezamăgit, plin de exasperare, de răutate și de brutalitate; urât și caraghios, mai ales caraghios. Se aruncă pe pat. Și totuși, chiar în patul ăsta!… Fuseseră altele!… Altele cu care voluptatea lui era într-atât de dezlănțuita, că, lipit de trupul acela ca o insectă nemișcată și îmbătată în corola florii, dacă cineva ar fi bătut la ușă el nici nu s-ar fi clintit, așa cum poți zdrobi insecta fără ca ea să încerce să fugă. Chipuri de femei i se prefirară prin minte… „Ceea ce-i pretind eu unei femei e să-i fac plăcere. Restul vine de la sine, ca să spun așa." Dar poate că totul era prefăcut la sexul cu pricina. Ici, ca să obțină

tandrețe, colo, ca să obțină măritișul, dincolo, ca să obțină bani. Poate că nicio femeie din o sută nu simțea nimic în brațele unui bărbat, dacă în prealabil nu era „pregătită”. Bărbatul și femeia nu erau făcuți să se înțeleagă moralmente; dar nici măcar fiziologic. Bărbatul juisa, femeia, nu; până și acest lucru, bărbatul trebuia s-o învețe; natura, și așa destul de zgârcită cu ea, nu fusese darnică nici în privința asta. Când Dubouchet îi spunea: „Degeaba dă femeia târcoale castei mascule, tot ascultând pe la uși, căci tot de nepătruns va rămâne pentru ea”, ar fi putut să adauge: „Și întâi de toate – ce simbol! – în actul primordial: în orgasm. Femeia încearcă să ghicească ce vasăzică asta și, neputându-și face nici cea mai mică idee, îl pizmuiește pe bărbat pentru că e înzestrat cu aceasta, în timp ce ea se preface că la rândul ei e la fel de înzestrată, și asta pentru a-l ațâța pe bărbat și, în același timp, pentru a-l împiedica s-o compătimească”. Simularea juisării, tristă comedie a fiecărei nopți, care dura de ani de zile. Și tocmai această incapacitate esențială încercau femeile s-o compenseze atunci când se refugiau în „Iubirea pură”, prefăcând în idol, încercând să impună cultul ei bărbatului care nutrea față de „Iubirea pură” o oroare instinctivă, ca față de tot ce e împotriva firii, și, în sfârșit, făcând ca infirmitatea lor să treacă drept virtute, iar sănătatea masculului, drept infirmitate, îl copleșeau pe nefericit cu mila lor prefăcută și cu indignarea lor sublima, acesta fiind, după părerea lor, prea „egoist” și prea „grosolan” ca măcar să întrezărească splendorile „Iubirii pure”. Costals se gândea la toate astea, amintindu-și întruna de mirosul acela dulceag, aproape grețos, și de trupul acela lipsit de mușchi, de nervi, ca un melc alb lipsit de cochilie… Și visa la îmbrățișări mai demne de el, de la egal la egal, eroice, amestecuri puternice, asemeni celor dintre doi luptători pe covor, unde n-ar mai fi fost vorba să biruie o jalnica mielușea consimțindă (La o

adică, ce mai batjocura, „victoriile” astea asupra femeilor!), ci unde forța ar fi învins forța, prefăcând-o pentru o clipa în blândețe. Asta, cel puțin, ar fi fost de domeniul sportului. Da, ar fi fost treabă de bărbat…

Se ridică, se pomeni în fața oglinzii. Nu de fața lui dezamăgita îi era acum rușine; ci îi era rușine pentru ca se lăsase umilit *de asta;* pentru ca își pusese vanitatea și îmbătările în „isprăvi” de felul acesta. Oglinda îi reflecta torsul viguros, aproape gol, de care se simți mulțumit. „Merit mai mult decât atât.”

O foaie albă se afla în fața lui, pe masă. Mâzgăli pe ea: „Încă o dată, îngrozitorul cuvânt îmi umbla prin suflet: nu știu de ce am ales-o pe ea.” Și încă o dată: „De ce, oare de ce fac asta[8]?” Și încă o dată îmi răspund: „Pentru ea o fac. Și o mai fac pentru a fi cunoscut toate aventurile disparate din lume. Și o mai fac pentru a mă supune unei condiții mijlocii de viața. Am voit să nu rămân la o parte. Am vrut ca prin ea să ating starea mai omenescului, alegându-mă de pe urma asta cu o găleată plină, fie și de amărăciune. I-am acordat încredere ei, mie, naturii, destinului meu. Fie ca toate astea să nu se răzbune pe mine!” Solange se întoarse. Nu se putu împiedica să n-o privească cu o undă de batjocură, gândindu-se că nu putea să juiseze. Mai rămaseră o vreme la fereastra. Costals n-avea să uite niciodată cerul acela de furtuna. Îi spuse:

— Cred că ai să mă socoți un ticălos, dacă acum am să te părăsesc, nu-i așa?

— Cred ca niciodată n-am să gândesc așa despre dumneata.

Stima lui fața de ea îl năpădi sfâșietoare.

— Mi-ai spus mai de mult că ți-e teama de viitor. Acum, mie îmi este teamă.

— În timp ce eu sunt foarte încrezătoare.

Mila lui față de ea îl năpădi, sfâșietoare.

O conduse cu mașina, neînstare să-și alunge presimțirile, neînstare să-i spună o vorbă. De fiecare dată când simțea ceva rupându-se între ei, Solange avea fața de el un gest de mângâiere: de data asta, îi luă brațul. Costals ar fi voit să-i dea de înțeles că gestul acela îl întrista și mai mult. „Face asta ca un câine care dă laba.” În fața ușii ei, Costals spuse, uitându-se la cer:

— Și inima mea e plină de nori.

— Mie mi-e inima plina de stele!

Cuvântul ăsta îl răvăși.

Întors acasă, Costals lua un somnifer (Ceea ce doamna Dandillot, prea puțin experta în latină, numea curajos un *dormifugiu.):* vino-mi în ajutor, terapie a uitării! Pentru a suta oară, culcat fiind, rezuma dilema: „O iubesc pe fata asta *până la un anume punct,* nu mai mult, după cum am avut onestitatea să i-o spun în scris, la vremea cuvenita. De ce «nu mai mult»? Să spunem ca, din punct de vedere social și intelectual, e prea departe de mine. Să mai spunem și ca din punct de vedere senzual, e mai prejos de orice. Ori mai curând să nu «presupunem» nimic. N-o iubesc mai mult pentru că așa stau lucrurile și pace. E limpede că o asemenea căsătorie n-are nicio noima. Și totuși, o iubesc îndeajuns ca suferința ei să mă facă să sufăr, mai cu seamă cea pe care i-ar pricinui-o o ruptură, ținând seama cât de departe am îngăduit ca lucrurile să ajungă. Dar suferința pe care i-ar aduce-o o ruptură n-ar fi nimic pe lângă cea pe care-ar duce-o cu sine luni și ani de zile, dacă ne-am căsători. Încât suferința ei imediata nu trebuie să constituie o obiecție în calea rupturii. Nu, singura obiecție serioasa la o ruptura este – cine-ar fi crezut-o? – asta: ca în ciuda a tot și toate, exista o șansa, o șansa la o sută, dar în sfârșit, o șansa sigura, ca în căsătoria asta să putem fi amândoi fericiți. Singura chestiune care se pune astăzi e, așadar, următoarea: trebuie să mizez pe șansa asta minima sau trebuie să refuz să mizez pe ea, chiar de-ar fi ca, mai târziu, în ceasurile negre, să-mi pară râu. Dar sunt eu omul care să am vreodată ceasuri negre? Etc.”

Se trezi la ora patru dimineața și auzi ploaia cum picura în ferestre: norii, faimoșii nori de ieri se rupseseră. Ploaia de vară, cea atât de ciudata… Ploaia nocturna de vara, cea plina de prevestiri, după spusa celor vechi. Ploaie nocturna de iulie, în noaptea când, la optsprezece ani, avusese prima femeie. Ploaie nocturnă de iunie, în pădurea cuprinsa de război, în ajun de-a fi rânit. Ploaie

nocturna de august, la Napoli, înaintea dimineții când a fost înjunghiat cu un cuțit. Ploaie nocturna de septembrie, când în seara din ajun Brunet fusese condamnat (meningita cerebrospinală), dar a doua zi în zori febra cedase. Bărbatul puternic, bărbatul lucid, în așternutul lui chinuit, se lasă prada puterilor superioare. Chiar de-acum, știe ca ziua ce se va ivi va fi însemnata.

Adormise la loc și-l chinui atunci un coșmar cum niciodată nu mai avusese. Simțea peste el apăsarea unei făpturi, cumplit, o masa vâscoasa îl acoperea, se lipea de el, îl învăluia, în timp ce el se lupta s-o desprindă. Un copil mic, ce-ar fi adormit ținând culcata peste pieptul lui o coșcogea pisica, ar fi putut avea un asemenea coșmar. Cu toate că dormea, Costals avea senzația că e treaz, că nu era un vis, ci chinuindu-se astfel era pe cale să-și piardă mințile, ori mai curând să fie posedat, o posesiune drăceasca, și era ceva nou și înfricoșător pentru el, care nu fusese niciodată posedat decât de către el însuși (de partea lui cea mai tulbure).

Datorita angoasei, trezirea îi fu oarecum asemănătoare cu o anumită trezire de neuitat de pe vremea când avea optsprezece ani. Pe vremea aceea, adormise într-o noapte lângă metresa lui – prima lui metresa, o italianca de șaisprezece ani. Știa că fata voia să-l omoare, căci o auzise cum plănuia acest lucru odată prin somn. Ieșind, așadar, din somn, simțise o apăsare tare și rece pe partea dreapta a cefei. Ghicise ca era țeava unui revolver. Mâinile femeii erau puse pe capul și pe gâtul lui, nemișcate și-atât de blânde. Clipa conștiinței ce se înstăpânea în el fusese cumplita. Mâinile lui erau sub așternut; n-ar fi avut timp să și le scoată că, dat fiind poziția celorlalte mâini, ea ar fi apăsat pe trăgaci. Dar poate că fata dormea: nu-i putea vedea fața, era mai sus decât fața lui. Ce era de făcut? Se gândise o vreme cu neputința de determinat. Apoi șoptise de mai multe ori la rând: „Domnul să te aibă în paza, Maria! Domnul să te aibă în paza!” Și

întorsese liniștit capul. Ea dormea sau se prefăcea că doarme. Apoi el apucă revolverul. Au continuat să fie împreună încă vreo patru-cinci luni, dar de-atunci o scotocea de câte ori venea la el.

Trezirea de astăzi, după noaptea aceea de „posedare", a fost ca și trezirea cealaltă, chinuita de bătăile inimii și de-o apăsare în piept ce-a ținut mult. Cum ar fi putut să nu prindă înțelesul acelui vis? Era atât de simplu! Greutatea ce-l înăbușise era Solange și ceea ce-ar fi însemnat viața alături de ea. „Posedarea" aceea era Solange care-i sorbea sufletul, care se strecura în el, în locul sufletului lui. Își aminti versul lui Dante despre „visele din pragul dimineții, mai adevărate decât cele de peste noapte". Își aminti de ploaia plina de prevestiri. Își aminti de visele premonitorii. Și partea animalica din el se cutremura. Iar spaima, ce-l bântuia tot timpul de când îl chinuia gândul căsătoriei, îl năpădi de-a binelea, înecând totul, și de data asta nu mai era vorba de-o teamă rațională, motivata, ci teama întunecata și misterioasa care face sălbăticiunile să se târască și-i îngenunche pe eroi. Și cotropit de-această frică salvatoare, luă în cele din urmă hotărârea pe care rațiunea și voința lui nu erau în stare s-o ia de șase săptămâni. Chiar astăzi, fără s-o mai vadă pe Solange, va pleca din Franța pentru câteva luni.

„N-o să-mi poarte pică. Atunci când am întrebat-o: «Dacă te părăsesc acum, o să mă socoți un ticălos, nu-i așa?» ea mi-a răspuns că niciodată n-o să creadă asta despre mine." Așa-s bărbații: dă-le o armă împotriva ta, și se slujesc de ea pe loc. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-l socoată pe Flaubert un scriitor oarecare, dacă n-ar fi mărturisit cu nevinovăție că trudea din greu scriind.

În ochii lumii, fuga lui Costals pare culmea lipsei de eleganța și a lașității. Și totuși zeii se bucura. Pe calea unei panici smintite, rațiunea își reia locul în Costals. Fuga îl sustrage acelui soi de vraja de-a cărei putere și-a dat seama în noaptea

asta și în care numai Dumnezeu știe ce anume din el s-ar mai putea rătăci, dacă nu reacționează la timp. Fuga îi îngăduie să redevină din nou stăpân pe sine. Ea îi va supune sentimentele – la fel și pe ale lui Solange – încercării absenței. Ea îl va repune în stăpânirea acelei mari legi de care oamenii nu țin seama îndeajuns de mult, și anume că bunuri neprețuite se pot ivi de pe urma acestui simplu fapt, că *ți-ai schimbat locul* – iar ceea ce nu părea cu putință devine posibil numai și numai fiindcă *ți-ai schimbat locul*[9].

Fuga lui Costals, „lașă" și „lipsita de eleganță" fără îndoială, dintr-un punct de vedere îngust, dintr-alt punct de vedere, mai înalt, este exact actul ce trebuia făcut, fie și în răspăr cu onoarea, cu opinia celorlalți și cu totul. Iar el o știe prea bine, când șoptește: „Numai credințele salvează".

Costals își oprește loc pentru trenul de Genova, cel de la ora opt patruzeci și cinci. De ce Genova? Din cauza domnișoarei Carlotta Bevilacqua, din Genova, o micuța sora latina care nu-i refuza nimic: în orice sens am lua-o, strălucitul scriitor nu ducea niciodată lipsa de locuri unde să se replieze. Apoi le-a scris lui Solange și mamei ei. Le-a spus că se duce la Lausanne; nu le va spune ca se află la Genova decât atunci când, după tonul scrisorilor lor, va fi sigur ca nu-l paște pericolul să le vadă sosind. Nesinceritatea aceasta a fost singura din cele două scrisori în ale căror pagini Costals nu exprima nimic din care să nu fi gândit intens în acel moment; și-apoi, nici nu le-a putut întocmi fără să-l podidească lacrimile. Adesea, mai târziu, avea să se întrebe cum de bucuria de-a fi ieșit din acel infern nu secătuise în el lacrimile; în sfârșit, de ce anume plânsese, de vreme ce n-o iubea cu adevărat pe Solange, și știa acest lucru. Plânsese, așadar, și încă destul de mult, din cauza supărării pe care i-o pricinuia unei ființe pe care n-o iubea decât *până la un anumit punct!* De unde a tras concluzia ca plângea cu ușurința, ceea ce, de altfel,

știa. Ba chiar spunea că asta e singura asemănare dintre el și Bourget.

De obicei, când viața lui lăuntrica trecea printr-un moment interesant (Iar cel de fața cu siguranța ca era un astfel de moment: nu în fiecare zi plângi pentru o femeie.), Costals îl descria în jurnalul lui. Astăzi însă, îi era rușine de descumpănirea-n care se afla și îi era sila să se aplece asupra ei. La data de 7 septembrie, nota cu furie: „Suferința. Părul din peria mea de haine a albit într-o noapte”. A fost tot ce-a rămas la el în jurnal de pe urma zilei de 7 septembrie.

PIERRE COSTALS
Paris
către
SOLANGE DANDILLOT
Paris

7 septembrie 1927

Scumpă Solange, în timpul războiului, una dintre jupânesele părinților mei își însoțește soțul, venit în permisie, la trenul ce-avea să-l ducă din nou pe front. În clipa când să-și ia rămas-bun, înainte de-a intra pe peron, bărbatul spune: „Așteaptă-mă, mă duc să-mi iau țigări". Se fofilează și-ajunge la tren pe la alta intrare, lăsându-și nevasta să aștepte acolo: fugise de teama emoției. După ce s-a declarat armistițiul, am aflat că bărbatul acela, infanterist, fusese citat de patru ori pe ordinul de zi, pentru curajul lui. Așa se întâmplă când e vorba de curajul bărbaților.

Când o să citești scrisoarea asta, eu voi fi plecat din Paris, fugind la rândul meu de slăbiciunile inutile și trădătoare. Trebuia s-o curm în felul ăsta brutal, ca să ies din infernul incertitudinilor și-al schimbărilor mele zilnice.

Mă emoționează situația în care te afli. Dar nu ești singura care suferi. Nu-ți spun mai mult; mă tem să nu mă înduioșez. Așa că să trecem repede la motivele de consolare.

Suferi acum. E ca o lovitura brusca. Dacă te-aș fi luat în căsătorie, ai fi suferit un timp mai îndelungat și mult mai mult. Divorțul ar fi fost inevitabil. Gândește-te la tot ce l-ar fi înconjurat, ce l-ar fi precedat. Numai Dumnezeu știe de ce sunt în stare când mă simt înlănțuit: ca un motan blând, dar care-ți brăzdează fața cu ghearele atunci când simte că-l ții cu de-a sila în brațe. Să-mi fii recunoscătoare că te scutesc de toate astea. Geniul iubirii mele fața de dumneata îmi dictează acest fel de despărțire.[10]

Alt motiv de consolare. Tot ceea ce ți-am spus e valabil la fel de mult pentru dumneata, ca și pentru mine. Sunt șase săptămâni de când sufăr. Oricât de mari vor fi fost bucuriile cu care m-am ales de pe urma dumitale, suferința pe care mi-am pricinuit-o mie însumi e și mai mare: mă iubești, te iubesc, și toată vara asta mi-a fost otrăvită. Așa că am pus capăt suferinței. Bucură-te de pe urma acestui lucru.

Altă consolare. Dacă îți place opera mea, afla că încă de pe acum i-ai dăruit mult. Există un loc, deopotrivă în opera mea ca și în mine, unde te-ai cuibărit pentru tot restul vieții mele, orice s-ar întâmpla pe viitor. E ceva dobândit pentru totdeauna.

Să știi că afecțiunea și stima ce ți le port n-au făcut decât să sporească de când te cunosc. Înțelege ca dacă, de fiecare dată când te vedeam, nu mi-aș fi dat seama cu cât mai mult ești vrednica de aceasta afecțiune și stimă, ostilitatea mea față de proiectul căsătoriei noastre n-ar fi făcut saltul pe care l-a făcut; tocmai din cauza acestei afecțiuni și a acestei stime am șovăit întruna; tocmai din cauza acestor sentimente am ajuns până acolo încât am făcut să se ivească și să sporească în dumneata speranța; tocmai datorita acestor sentimente am ajuns până-ntr-acolo încât să mă port urât cu dumneata. Iartă-mă, în sfârșit, de vreme ce din vina mea, sau fără vina mea, am făcut să se ivească aceasta speranța, și ca n-tun făcut-o să se ivească decât pentru a o zdrobi.

Află că afecțiunea mea pentru dumneata e gata să joace în viața dumitale rolul pe care-l vei vrea. Nu sunt cineva care te părăsește; sunt cineva care rupe și-și ia un recul, ca să poată respira. Sunt gata să-ți dăruiesc tot ce-ai dori de la mine, și sub orice formă ar fi, în afară de cea a căsătoriei.

Alege ori să mă uiți, ori să mă suni când mă voi întoarce (peste două luni). Și-atunci voi ști, după alegerea pe care o vei face, dacă îți e pe plac doar

o anume situație – căsătoria – sau dacă nutrești iubire față de o anumită persoana.

Scrie-mi la Lausanne, post-restant.

Nu poate exista niciun fel de „formula finală” la o scrisoare ca asta. Te sărut, ghicești cum. O ultima îmbrățișare… Ne dau lacrimile… Și iată ca nu mai pot continua.

C.

PIERRE COSTALS
Paris
către
DOAMNA DANDILLOT
Paris

7 septembrie 1927

Draga Doamnă,

Când veți citi scrisoarea de față, mă voi afla în Elveția, pentru mai multe luni.

Sunt zdrobit – într-o asemenea măsură cum nici nu bănuiți – de lupta lăuntrică pe care o duc de o lună și mai bine în legătură cu Solange. Am evitat o nouă convorbire cu dumneavoastră, penibila și zadarnică. Nu sunt pe-atât de stăpân pe mine pe cât e Solange pe ea însăși: eu sunt un sentimental, ceea ce nu e cazul ei. I-am oferit îndeajuns de mult spectacolul unui bărbat sfâșiat.

Motivele mele, le cunoașteți. Prea multe riscuri ca o asemenea căsătorie să nu ia o întorsătură urâtă și să fiu nevoit să-i pricinuiesc suferința unei ființe pentru care nutresc afecțiune. Și, în acest caz, imposibilitatea morala de a cere divorțul împotriva unei femei care n-ar avea nicio vină față de mine. Prin urmare, lanțul, și *lan tul alături de o ființă pe care o iubești,* adică *cel mai rău* dintre lanțuri. Fără să mai vorbim de toate celelalte motive pe care vi le-am spus. Nu, fiind eu foarte fericit de situația în care mă aflu – celibatul – nu e cazul să-mi impun săvârșirea unui act care poarta în el asemenea amenințări.

Niciodată n-am mai avut ocazia să dezbat serios cu mine însumi chestiunea căsătoriei. Fără îndoială că e spre onoarea fiicei dumitale de-a fi fost prima care să mă determine s-o fac. Dar, totodată, Solange e și victima acestui lucru. De-aș fi fost mai sigur pe obiecțiile mele, i-aș fi spus lui

Solange un *nu* hotărât, fără putința de întoarcere, imediat, în loc să-i nutresc speranțele. Îmi îngădui, totuși, să subliniez că niciodată n-a fost vorba de-o promisiune din partea mea.

Regret amarnic că am făcut să se nască speranța în ea, ca și în dumneavoastră; vai celor ce fac să se nască speranțe false! Și totuși, dacă am ezitat, înseamnă că aveam motive întemeiate s-o fac, și-apoi ezitarea este specifica inteligenței. I-am pricinuit suferință lui Solange, fără a fi și vinovat; așa e-n firea lucrurilor. Dacă situația s-ar afla astăzi în punctul unde era cu trei luni în urma, n-aș proceda altfel de cum am procedat. Când îi spuneam ca o căsătorie între noi e cu putința, o credeam. Ei da, cu siguranța, nu văd nimic ce mi-aș putea reproșa.

Dumneavoastră, Doamnă, ca și Solange, ați mers până la capătul răbdării fața de ciudățeniile mele, cu o inteligența ce mă impresionează și-mi sporește chinul.

Dorința mea ar fi să rămân în relații de prietenie cu Solange. Să fie chiar atât de imposibil? V-am mai vorbit despre asta.

Va rog să credeți, Doamnă etc.

C.

Vagonul și, veșnic aceiași, netociți de obișnuință, fiori ai emoției, anxietate aproape, ce însoțește fiecare dintre plecările lui. „O să mă mai întorc, oare? Și dacă da, plecarea asta îmi va aduce toată fericirea pe care-o aștept din parte-i? Îmi va aduce mai multa fericire decât la ultima mea călătorie?” Și-o imagina pe fetița instalându-se într-un colț, apoi venindu-i în ajutor pentru ca el se încurca în valize… El îi vorbea și ea îi răspundea cu glas foarte scăzut.

Abia atunci expediase cele două scrisori, ca să nu le primească decât în dimineața zilei următoare, când el avea să fie departe. Cu câte precauții se împletea duioșia lui!

A doua zi, la ora opt, pe când ajunsese la Modena, își spuse: „Factorul tocmai a trecut pe la ele pe-acasă…” iar coapsele începură să-i tremure. Și îi făcu o urare din inimă, ca într-o zi să fie pe deplin fericita, în timp ce el să poată găsi în felul lui de a fi putința de-a o ajuta să fie. Și încropi ceva care, de-ar fi fost creștin, ar fi fost un soi de rugăciune pentru ea. Și-și spuse cu tărie că avea pentru totdeauna o datorie fața de ea, pentru a o fi făcut să sufere.

Așa s-a îndeplinit, la un răstimp de patru luni și o zi, presimțirea pe care la 6 mai o notase la el în jurnal: că într-o bună zi avea să plece din Franța, ca să nu-i mai audă vocea.

PARTEA A DOUA

De cum sosi la Genova, Costals își organiză ceea ce el socotea a fi viața lui ideală.

Închirie o garsoniera (lângă Piazza Fontane Marose) și tocmi o slujnica. De la un restaurant vecin i se aducea prânzul.

Se scula la ora cinci și lucra de la șase până la douăsprezece, apoi de la douăsprezece și jumătate până la ora patru. La patru și jumătate ieșea și hoinărea până la miezul nopții, făcând o mulțime de lucruri plăcute, unele mai oprite decât altele. Lua ceea ce jinduia. Avea sistemul lui. Sistem care, într-anumite privințe, era cum nu se poate mai sever. Dar asta în punctele în care morala vulgului e indiferenta. În vreme ce era îngăduitor în privința punctelor în care morala vulgului e severă.

Nu cunoștea pe nimeni la Genova, în afară de femei. Numai femeile îi treceau pragul. Viața lui se împărțea în două: partea muncii și partea plăcerii. Era singurul lucru ce i se părea important. Și cum zilele nu-i erau pline d*e nimic* altceva, putea închina destul timp și lucrului, și plăcerii, cad și una, și alta cer mult timp, dacă nu vrei să le tragi pe sfoara.

În romanul pe care-l scria, adăugase personajul Solange. Intriga n-avea nicio legătură cu ceea ce se petrecea între el și Solange, personajul, însă era copiat după ea pe-atât de fidel pe cât îi stătea lui în putința., Ah, tanti, ai vrut să-mi sorbi sufletul! Dar iată că acum îți sorb eu substanța. Afla că un scriitor are întotdeauna ultimul cuvânt.”

După patru zile, reexpediate de la Lausanne, au sosit scrisori de la Solange și de la mama ei.

Solange:

„...Îmi spui că te simți zdrobit: eu însă sunt spulberată. Bietul meu prieten, se prea poate ca suferința dumitale să fie mare, nu pun la îndoială,

dar cât de neînsemnată e față de ceea ce îndur eu! Suferința dumitale e activă, dacă pot spune astfel; ești bolnavul care își smulge pansamentul, voința îți anihilează într-o oarecare măsură durerea. Eu însă, eu sunt cea căreia i se smulge pansamentul, e mult mai râu… Și Dumnezeu știe ca operezi fără anestezic!”

Cât despre doamna Dandillot, ea relua unele din argumentele scrisorii lui Costals, împotriva căsătoriei. Sublinia că o legătură oficiala cu Solange ar fi pentru el un lanț mult mai greu decât căsătoria. Și termina așa: „Te încredințez că stima mea față de dumneata e neștirbita, dar sufăr s-o vad suferind pe micuța mea Solange. Scrie-ne. Cu toată prietenia”.

Costals socoti cele două scrisori cât se poate de chibzuite. „Chiar așa, sunt niște persoane care știu cum să ia viața. Nu complica lucrurile, ci mai curând le netezesc. Dacă mi-aș îngădui-o, aș spune că sunt ușuratice. Elogiu nespus de mare în ochii mei, oricât de calomniat ar fi.”

Cât de mult, întreaga aceasta aventura devenise dintr-odată pentru el un episod din trecut! Durerea îi era ca unsă de ușurare. De câte ori, frânt și cu rinichii chiseliță, după excese sportive sau citereene, nu-și spusese: „O să-mi trebuiască două zile ca să mă pun iar pe picioare!” Dar abia treceau două ore și se simțea ca nou. Pe plan moral, recupera la fel de repede. Câteva zile din viața asta pe care-o ducea la Genova, unde nu făcea nimic, dar absolut nimic decât ceea ce-i plăcea, și-au fost de ajuns să-l pună pe picioare. Prima manșa a luptei lui cu Hipogriful o câștigase printr-o fugă inteligenta. Fără îndoiala că va avea loc și o a doua manșa, dar cum nu era un lucru imediat, cel mai înțelept era să nu se gândească. Așa încât starea lui de euforie nu era tulburată decât de gândul suferinței lui Solange.

Această caracteristică a naturii lui, priceperea de a-și realiza pe deplin și pe loc fericirea, era însoțita

de o alta caracteristică: dorința de a o împărți cu cineva pe care-l iubea. „Sunt înjurat, s-a răspândit despre mine povestea cruzimii mele, și uneori mă simt bun ca un prunc nevinovat”, se gândea el, nefăcând decât să reia (în mod conștient) o vorba ce i se atribuie împăratului Nero; și se înduioșa de el însuși. E adevărat ca se simțea un pic neliniștit în fericirea lui, dacă cineva pe care-l iubea nu se bucura dimpreună cu el. Cu câte telegrame n-o bombardase pe domnișoara du Peyron, rugând-o să i-l expedieze repejor pe Brunet, acolo unde se afla el, și asta doar pentru ca el, Costals, se simțea în al nouălea cer de fericire la munte, ori în cutare pădure! Și de data asta, după o săptămână de euforie, se gândi să-și aducă băiatul la Genova. Dar copilul se afla în Anglia, la niște prieteni, și-i scrisese de curând tatălui său: „Sunt pe deplin fericit”. Nu deranjezi pe cineva care e „pe deplin fericit”. Costals renunța, așadar, să-l mai cheme pe Brunet, mulțumindu-se, ca să-l facă încă și mai „deplin fericit”, să-i trimită o suma frumușică de bani de buzunar. Inspirat în același fel, le trimise cadouri la două darnicele față de care nutrea ceva solid.

În zece zile, primi patru scrisori de la Solange. (Găsea că, într-un anume fel, fata împrumutase felul lui de a scrie.) Primele trei erau melancolice, dar nu excesiv. Câte-o unda de haz se ivea ici și colo. Totuși, cum neglijase să răspundă la a treia în chiar ziua sosirii ei, cea de-a patra a fost ca o explozie, asemănătoare gheizerului ei din iulie:

„Despărțirea noastră… Mă simt de parcă aș fi aspirata de o forța independenta de voința mea, iar starea asta de deprimare din care nu izbutesc să mă smulg decât pentru a-i cădea prada și mai adânc mă face să mă clatin pe picioare. Dacă te îndoiai cumva de sentimentele mele fața de dumneata sau dacă eu nu le cântăream poate așa cum trebuie, acum nu-mi este îngăduit să mă m-ai (sic*!) înș*el în

privința profunzimii lor; le măsor după suferința mea.”

PIERRE COSTALS
via Carlo Felice
Genova
către
SOLANGE DANDILLOT
Etretat

19 septembrie 1927

Scumpa mea,

Nu vreau să fii nefericită. E foarte simplu: vino.

Vino să petreci aici doua săptămâni. Nu înțelegi. Am fugit de dumneata, iar acum te chem! Se întâmpla așa, pentru ca, în cazul meu, cei absenți au totdeauna dreptate. Când e vorba de dumneata, în mod special, absența dumitale îmi face totdeauna bine. Dar mai cu seamă pentru că de zece zile lucrez ca un bivol. (Ori mai curând ca o jumătate de bivol, căci nu lucrez decât o jumătate de zi.) Iar eu dispun în viața de doua mari calmante: un anume act, pe care dumneata îl apreciezi prea puțin, dar care pe mine mă eliberează; și lucrul. La 7 septembrie s-au împlinit patru luni de când, din cauza dumitale, nu mai scrisesem un rând. Acum m-am revărsat, s-a făcut din nou loc pentru dumneata, mă simt în forma ca să te pot face fericita vreme de doua săptămâni. Zic doua săptămâni, adică cincisprezece zile, „pentru ca a șaisprezecea e cu putința” să încep iarăși să te persecut.

Am să iau un apartament la hotel. Te vei înscrie drept soția mea.

În sfârșit, există în proiectul ăsta, pentru o fata într-atât „de adevărata” și de bine crescută ca dumneata, ceva nespus de stingheritor, care e un motiv în plus ca să-mi faci plăcerea de a-l aproba.

Te sărut cu toată tandrețea.

C.

Atenție! Nu se alia niciun gând ascuns hipografal în planul meu. Ci aș vrea numai să ai parte de cele „paisprezece zile fericite” ale Bibliotecii Roz. Și cum vei sta cincisprezece zile, vezi bine că îmi iau dreptul de-a te face nefericita vreme de o zi.

Scris de Costals
în carnetul lui de însemnări,
în aceeași zi.

Mila creează obligații. Dacă îi scrii unei femei și i te adresezi cu „Scumpa mea”, n-ai încotro și trebuie să-ți spui ca asta îți creează obligații. Că pe viitor niciodată n-o să mai poți să i te adresezi cu „Dragă Solange”, fără ca ea să simtă supărare, să facă ochii mari și să se întrebe: „De ce s-o fi schimbat?” Când întorci lucrurile pe-o parte și pe alta, tot rumegând, te simți ca și imunizat.

Costals scrisese misiva aceea sub impresia strigătului disperat al lui Solange. De cum a pus-o la poșta, s-a și neliniștit. Nu că s-ar fi temut ca ezitările lui în privința căsătoriei să înceapă iar: se simțea puternic ancorat în *nu.* Dar să îndure două săptămâni prezența continua a lui Solange – era greu. Și-apoi, ca să i se consacre ei în întregime, ar fi trebuit să n-o mai vadă pe domnișoara Bevilacqua…

N-avea nicio nevoie de Solange. Nicio nevoie. Nici simțurile, nici inima, nici mintea, nici imaginația lui n-aveau nevoie de ea, ci o chema numai și numai din cauza fericirii pe care scrisoarea lui i-o va aduce. Greu era să susțină fericirea aceea. Două săptămâni! Dacă măcar ar fi pomenit doar de o săptămână! Când i se adresase cu „Scumpa mea” (Era pentru prima oară când folosea expresia asta într-o scrisoare adresata ei.), se întreba: „Oare de ce-i spun: scumpa mea? Pentru că așa vreau și nimic altceva. La drept vorbind, nu există niciun motiv”. Motivul era că o iubea mai puțin. Fără îndoială pentru că simțea mai puțin, i se adresase cu „Scumpa mea”.

A sperat întru câtva că-i va răspunde ca nu poate veni. S-a gândit chiar să-i scrie că s-a îmbolnăvit. Numai că meschinăria și lipsa de onestitate a unui asemenea procedeu l-au oprit. Și-așa îi pricinuise destule decepții. Pauza în privința dușurilor reci!

Răspunsul lui Solange întârzie puțin. Costals își închipuia că sentimentele fetei fața de el s-au mai răcit și se simți ușurat: ar putea rupe mai ușor. Apoi răspunsul sosi:

„Preaiubitul meu prieten, scrisoarea dumitale mi-a făcut o bucurie necuprinsă. Simt o asemenea bucurie, încât mi se pare că o să încep să strig… Mama la început a cam mârâit, dar când a văzut plăcerea imensa pe care mi-ar face-o vizita asta… Nici nu-ți poți închipui cât de drăguță e mama. Ne-am petrecut seara de ieri combinând tot felul de minciuni pe care va trebui să le spunem verilor

noștri de-aici, ca să le dăm o explicație pentru șederea mea în Italia. Din fericire, mi-am scos pașaport: toamna trecuta am fost la San-Sebastian cu părinții. O să sosesc pe 27, la ora două jumătate. Dar vin cu o condiție: să continui să fii un bivol, cu alte cuvinte, să nu-ți schimbi cu nimic pentru mine programul de lucru, nici felul de viața, iar eu să nu-ți fiu o povara."

Și scrisoarea continua plina de tandrețe și entuziasm. Bucuria fetei îl molipsi și pe Costals: se simți mulțumit și hotărât să-și petreacă împreuna cu ea cele doua săptămâni cât mai bine cu putința. Și totuși, când a trebuit să caute un hotel, să-și strângă o parte din lucruri ca să le ducă acolo etc., oftă: cât timp îl mai făcea să piardă mititica asta! Visa la ziua când avea să plece și o însemna pe calendar: 12 octombrie!

Pe 25, își dădu seama că omisese ceva foarte important și-i telegrafie lui Solange: „Ada iepurașul de pluș. Important. Sărutări." Pe 26, alta telegrama: „Adă jurnalul lui Tolstoi și al doamnei Tolstoi. Important. Sărutări".

La ora 2 și 20, Costals se îndrepta repede spre peronul unde urma să sosească trenul lui Solange. Niciodată n-avusese atâta chef de toate femeile pe care le vedea. Oare n-o să fie timp de doua săptămâni prizonierul lui Solange? Deodată, în fața unui chioșc de ziare, o fată de șaptesprezece ani… „O, Doamne! fata asta mă arde! Și unde mai pui ca nu-i decât una dintre coastele mele! Un os s*upranumerar*[11]*!* Chiar așa fiind, osul ăsta mă arde!" Gâfâi. În câteva secunde deveni stacojiu, ca și cum sângele ar fi urmat să-i țâșnească în picături mici prin pielea obrazului. Fata avea parul negru, ochii migdalați; linia nasului împreună cu cea a frunții, foarte lungă, fugea, alerga spre spate, ca în profilul lui Lionel d'Este, făcut de Pisanello; tipul aztec; chiar așa, era o genoveză azteca; avea pieptul neted, ca al unui băiat, dar al unui băiat

fără strop de carne pe el: Costals nu putea suferi așa ceva la o femeie, era exact contrariul a ceea ce-i plăcea lui, și tocmai de asta în clipa de față îi era pe plac. „Sunt nebun după fata asta… Sunt nebun după fata asta…” Privirile li se încrucișară. Costals se împletici în mers, ca unul ce-ar fi fost lovit în cap, aproape că se opri. Avea șase minute la dispoziție, timp în care putea intra în vorba cu ea, putea pune la cale ceva. Dorința asta pătimașa, nevoia tragica de-a scăpa de Solange, exact în clipa când simțea cum colivia îl va închide, îi dădea ghes să izbutească cu orice preț în cucerirea acestei prăzi. Străina se îndrepta spre peron: Costals trecu de ea, o privi din nou, insistent, și din nou fata își îndrepta privirile spre el. Și tocmai atunci un tren intra în gară; să fie cel al lui Solange? Ceasul lui arăta ora două și douăzeci și șase, dar poate că mai întârzia. Și totuși, n-o putea lașa pe „scumpa” lui să coboare singură, să-l caute… groaznic! Dar groaznic ar fi fost s-o piardă și pe fata asta, când totul s-ar fi aranjat, poate, dacă s-ar fi întâlnit cu zece minute mai devreme. Se îndepărtă de ea ca să-l întrebe pe un amploaiat (, Jiu, nu e trenul din Franța.”), apoi se întoarse iar spre ea, aproape în fugă. În clipa aceea un alt tren se zări departe, la capătul peronului. Câte secunde vor trece înainte ca vagonul lui Solange să se oprească? Treizeci și cinci? Oare în treizeci și cinci de secunde puteai intra în vorba cu o fata necunoscuta, de tip aztec, spunându-i: „În numele Cerului, vreau să te mai vad, fixează-mi o întâlnire!”, punându-ți în privire îndeajuns de multa dominare, implorare, sinceritate, siguranță etc., etc., pentru ca etc., etc? Și toate astea (Perversitatea își vârî coada.) ar fi vrut să le facă tocmai atunci, când Solange era acolo, la două sute de metri, la o suta de metri, în raza lui vizuala. „Doamne sfinte! Doamne sfinte! Cum mai am chef să fac dragoste cu ea! O, Doamne, sfătuiește-mă!” (în sinea lui căzu în genunchi.) „Toată viața mea,

își șopti în el însuși. Am s-o fac fericita toată viața mea.” Trenul luneca de-a lungul peronului. Costals își pierdu capul. „Și unde mai pui că n-o s-o am!” Ceva ce-ar fi adus cu lacrimi îi venea-n ochi. Exasperat, disperat, furios pe Solange, se răsuci și pleca de lângă necunoscuta. Barem să n-o mai vadă! Niciodată să nu mai vadă fața aceea! Să-i fie îngăduit s-o uite! La portiera unui vagon iată o altă față, ieri, pământ al făgăduinței, așa cum tocmai fusese fața genovezei, astăzi, prea dobândită și prea familiara, ceva obișnuit… Dom*nișoara Dandillot* nu va ști niciodată cum a fost înșelata, trădată și aproape blestemata în clipa când, prada încrederii și bucuriei, îl revăzu pe cel care-o chemase acolo.

Înconjurați de mulțime, o săruta scurt pe obraz, o sărutare de soț. Și se agita să cheme un hamal – cât se poate de inutil, căci fata nu avea decât o valijoară ca de eleva, ca și cum ar fi căutat un pretext, căci nu știa ce să-i spună.

La hotel, de cum au pătruns în hol, s-a simțit o atitudine ostilă și o răceală. Chiar din clipa când venise aici mai deunăzi, doar pentru felul în care întrebase: „Aș putea închiria un apartament?” și fusese urât.

Solange se aplecă asupra fișei de identitate. „Ce mult îmi place s-o privesc când minte!” și-a spus Costals. Știa ca fata scrie: *Solange Costals.* Fața ei era frumoasa și gravă. Gerantul se uita la ea atent cum scrie. Portarul și *groom*-ul au șușotit ceva.

— Minți ca un înger! murmura Costals cu satisfacție, pe scări. Mă temeam că n-o să te pricepi s-o faci, căci e curata boala să nu poți minți.

— Pot să-i mint pe cei care-mi sunt indiferenți. Dar n-aș putea să mint pe cineva pe care-l iubesc.

— Nu, nici eu. Dar aș putea minți pe cineva la care țin doar pe jumătate.

Nicio clipă domnișoara Dandillot nu l-a bănuit pe Costals ca a invitat-o la Genova din „gentilețe”, altfel zis din mila. Cum, se gândea ea, n-au trecut nici zece zile, și-a chemat-o la el! Ce proba mai buna că nu se putea lipsi de ea? Cum să te mai îndoiești, după toate astea, care va fi dezlegarea controversei dintre ei? Solange ajunse chiar să creadă că fuga lui Costals fusese un gest providențial. Și doamna Dandillot a fost impresionata. Scufundat în apă, cu burta în sus, pe 8 septembrie, Hipogriful, mai vajnic ca oricând, înota la suprafața făcând figura 21. După oarecare ezitări, consimți să-și lase fata să plece. Își spunea: „Va fi coabitat cu ea, în străinătate, timp de doua săptămâni. Până acum, mă puteam preface ca nu cunosc natura exacta a relațiilor dintre ei. După asta, cu neputința. O să mai aibă tupeul să se derobeze și de-acum încolo? Să-mi facă ceea ce de-acum încolo s-ar numi un afront?”

Doamna Dandillot și Solange au fost de acord că, mai puțin ca oricând, Solange nu trebuia să pomenească de căsătorie. Trebuia să dea impresia, după cele doua scrisori și după plecarea lui Costals, ca își luase adio de la visul asta și că nu venise la Genova decât pentru a trai alaiuri de el „o pagina de fericire”, înainte de-a face fața, pe cil i-o îngăduia perioada de doliu, asaltului pretendenților. Ba chiar doamna Dandillot găsi cu cale să recurgă la o șmecherie și mai potrivita pentru a stârni gelozia lui Costals față de pretendenții în cauza, și iată ce imagina.

Cu doi ani în urma, Solange îl refuzase pe un inginer de la Poduri și Șosele, domnul Jean Tomasi. Dar doamna Dandillot, atrasa de formulările în doi peri, așa cum acul magnetic e atras de nord, ținuse să sublinieze, în timp ce transmitea refuzul lui Solange, că „viitorul nu era închis”, ca fiica ei era prea nevârstnică și că, „mai târziu, poate…” O dată pe an, de doi ani încoace, inginerul cel tenace îi făcea o vizita doamnei

Dandillot: continuau să rămână în domeniul termenilor imprecișii, lăsând totuși ușa întredeschisa. Doamna Dandillot îi sugera deci lui Solange să-i spună lui Costals că, pierzând ea orice speranța de-a se mărită cu cel iubit, mama ei avea să reia relațiile cu domnul Tomasi, și că, fără îndoiala, nu-i mai rămânea decât să-l accepte pe inginer.

La început, Solange s-a zbârlit. Iar când cu o săptămână mai târziu îi răspundea lui Costals: „N-aș putea minți pe cineva pe care-l iubesc”, spusele ei erau adevărate. Cu ochii ațintiți în covor, înăspriți de voința, îi repeta mamei ei: „Nu, nu vreau să-l mint”.

— Drăguță mea, dar asta nu înseamnă să-l minți. Știi doar că Tomasi vine să mă vadă în fiecare an și că vizita lui are loc exact în octombrie. Peste o lună o să fie aici. Nu înseamnă să minți dacă-i spui lui Costals: „Băiatul ăsta o să vină cât de curând s-o vadă pe mama”.

— Asta pot să spun, dar nu vreau să spun că o să primesc să-l iau în căsătorie, fiindcă n-o să-l iau. Nu l-am luat când n-aveam pe nimeni în suflet, și cu atât mai puțin acum. Acum, ori Costals, ori nimeni.

— Poți spune așa: „De vreme ce, hotărât lucru, trebuie să renunț la dumneata, ai face bine să-ți dai seama că astea două săptămâni de la Genova sunt epilogul legăturii noastre. Mama crede că, după tot ce s-a întâmplat, singura soluție e să mă mărit cât mai curând. Vrea ca în iarna asta evenimentul să aibă loc”, înseamnă oare să minți? Cine îți spune ca, în cazul când Costals tot mai amână lucrurile, n-am să fac exact cum am spus?

— Am să vad, răspunse Solange. A rumegat toate astea la ea în cap, unde au și rămas multe.

La hotelul din Genova, apartamentul se compunea din doua camere spațioase, despărțite de cele două bai și de un antreu. Costals se gândise

că, după ce Solange va fi făcut o baie, o va duce la o plimbare. Și-o închipuia mult mai doritoare să respire aerul de Italia decât mângâierile lui, în legătură cu care avea toate motivele să creadă ca, după ultima lor întâlnire, ar fi putut fi, fără nicio părere de rău, amânate pentru seara. Încât a fost foarte mirat când, după abluțiuni, o văzu ivindu-se nu în haine de oraș, ci în *déshabillé.* Era cu desăvârșire goală sub un veșmânt aproape transparent. Încrengătură din josul pântecului făcea o pata puțin întunecata sub albul veșmântului, ca spuma mării sub o ușoara perdea de apă. E ușor de ghicit ce-a urmat. Costals proceda cu aceleași gesturi lacome cu care încerca să cucerească posteritatea.

În cantonierul de la Anvers, Tristan și Isolda, în pat, rămân „îmbrățișați, gură peste gură, tot atât de mult cât ține o liturghie cântată". Costals și Solange rămaseră în pat cu o ora mai mult decât slujba Tenebrelor la Solesmes. Se culcaseră la trei și jumătate. Se ridicaseră din pat la ora nouă.

O trăsese afara din puțul durerii, ca s-o pună să trăiască lângă el, nu câteva ore, în trecere, ci noapte și zi, el singur împreună cu ea singura, apropiați și mai mult unul de altul la sânul acelei mulțimi străine. Îi spusese să se înscrie la hotel cu numele lui, iar ea scrisese numele acela care era numele sufletului ei: Solange Costals. Și acum se afla acolo, „Doamna" pentru toți ceilalți, în exact aceleași condiții în care s-ar fi aflat dacă ar fi fost în călătorie de nunta, și pe locurile clasice ale lunilor de miere și ale florilor de portocal. În nicio altă clipa, de când îl cunoștea, Solange nu avusese atâta credința în ceea ce spera: era pe deplin sigura. Și dragostea ei, care pentru a-și da frâu liber nu aștepta decât să vadă dinainte-i calea aceea nesfârșita și libera, se revărsă din toată puterea, ca o săniuță pornita la vale.

Niciodată Costals n-o mai văzuse așa cum o văzuse în după-amiaza aceea. Tandrețea ei

nespusă. Fața ei nemaivăzută de femeie fericită, strălucind de mulțumire, îngropată în părul despletit, alcătuind parcă o a treia făptură culcată între ea și el, și cu care el își umplea mâinile. La o adică, cea de-a treia făptură era mai cu seamă iepurașul din pluș, pus pe pernă alături de capul lui Solange; chel rău și prăfos, căci, jegos" n-ar fi galant, cu o ureche căzându-i pe bot, cu un ochi înlocuit printr-un bumb de cizmuliță. Deseori Costals îl săruta în locul lui Solange ori își uneau laolaltă câteștrei gurile: Costals, care-și cunoștea geniul, știa prea bine de ce o rugase să ia cu ea iepurașul. (Alteori, i se întâmpla să le convingă pe prietenele lui să poarte capete de carnaval reprezentând creștete de animal. Și cu cât le depășea, atunci, zvâcnind în afara limitelor înguste ale sexului!) îl amestecă într-atât de mult jocurilor lor, încât la un moment dat iepurașul îi cotropi cu totul imaginația, alungând-o pe Solange. Voluptatea lui luă atunci un caracter religios, dar curând, nemaiputând stăpâni mitul pe care-l declanșase și pradă părții mistice și orgiace din el însuși, a fost cuprins de un soi de groază, încât, cu ochii măriți, se duse și așeză iepurele pe un fotoliu, ascunzându-l sub pijamaua lui. Și-atunci își recăpăta judecata.

Din trei în trei minute, Solange se dădea puțin îndărăt și-l privea în ochi, apoi îl strângea în brațe, îl mângâia pe față, îl săruta mai mult decât o săruta el (Costals se simțea ca un boxer ciuruit de lovituri.), în timp ce da mereu peste mâinile ei lungi, puse în locuri neprevăzute, pe șoldul lui, pe umeri, ca acele statui antice ce păstrează, puse pe ele, mâinile de marmură retezate, provenind de la vreo statuie alăturată, ce-a dispărut. Își vâra capul în el ca o pisică, și-l cuibărea la subsuoara lui; și felul ei brusc și năvalnic de-a se vârî în el, cu un geamăt scurt: gâfâia, horcăia de tandrețe, întocmai așa. Cum o poseda pentru a doua oară, i se păru că fața ei e oarecum rătăcită, și-i spuse: „Ei? oare

începi, în sfârșit, să simți ceva în scamatoria asta afurisită?” iar ea răspunse: „Mi-e mai puțin indiferent decât la început”. Și cum, în privința asta, nu trebuia să-i ceri prea mult, Costals socoti răspunsul ăsta atât de călduros, încât se înflăcăra de-a binelea, și i-o dovedi pentru a treia oară. Solange stătea cu limba scoasă ca un câine, ca s-o dăruiască.

Când el se ridică, simțind foamea, și-i zise: „Ei gata, acum scularea! *Ogueff!*[12] Și la haleală, rapid!”, ea scoase un oftat ușor, aproape un strigăt, apoi spuse: „Te iubesc atât de mult!”, ca și cum ar fi subînțeles: că aș rămâne bucuros așa, până în miez de noapte. Buza lui Costals sângera, de pe urma unei mușcături de-a păstoriței; fața îi era descompusa și învinețită de sărutări; se simțea un pic *groggy.* Din greșeala, deschise ușa de la baia lui Solange. Și văzu, întipărite pe prosopul ud, întins pe jos, urmele picioarelor ei goale. Își aminti ca, deși sărutase fiece loc de pe trupul ei, nu-i sărutase, totuși, tălpile picioarelor, și se simți întristat.

De când lumea, între Costals și animale existaseră fluide obscure. În visările lui de la doisprezece ani, vedea un urs venind spre el. Și-atunci îi zâmbea ursului, iar ursul citea în zâmbetul acela: „Nu numai ca nu-ți vreau niciun rău, ci îți vreau binele, pentru ca te înțeleg perfect". (Iar în acel „te înțeleg perfect" exista, poate, de pe atunci, intuiția unei cunoașteri anormale dobândite.) Și ursul nu-i făcea nimic. Ba chiar deveneau amici, se ajutau unul pe altul. Să notam în treacăt ca în copilărie disprețuise *The Jungle Book.* O personalitate pătimașă nu suporta, când e vorba despre un subiect ce-i sta la inima, un fel de a simți ce diferă oarecum de propria ei simțire. Micul Costals ar fi găsit firesc ca lumea animala să-i fi fost închisa de-a binelea lui Kipling. Dar cum lumea aceea nu-i era închisa de-a binelea lui Kipling, îl irita interpretarea superficiala pe care scriitorul o da animalelor, la fel și caracterul superficial al raporturilor dintre ele și Mowgli.

Minunea de „a opri ursul cu un zâmbet" nu-i ieșise din minte lui Costals odată cu vârsta. Dacă la treizeci și patru de ani i se întâmpla să întâlnească, în vreo pădure pustie, un câine înfricoșat, rătăcind pe-acolo, niciodată nu-i venea ideea să ia de jos, pentru orice eventualitate, o piatra, ori numai să facă spre el semnul crucii, ceea ce – animalele nutrind totdeauna ura față de Isus Hristos – l-ar fi pus pe fuga, urlând. Își spunea: „Dacă trece fără să se uite la mine, nici eu n-am să mă uit la el. Dacă se uita, mă uit și eu, și nimic mai mult, iar el n-o să mă muște." Era vorba în cazul asta de-o credința mistica, iar Costals o recunoștea ca atare: știa, așadar, ca se afla în plina absurditate. În fața câinelui cu înfățișare sinistra, resimțea o plăcere întreită: 1) de pe urma situației absurde; 2) de pe urma faptului ca avea încredere nu doar în câine (dragoste), ci în propria putere (orgoliu) și 3) de pe urma riscului. (Deoarece știa el bine ca risca încrezându-se în zâmbetul lui.)

La întoarcerea din război, Costals intrase în legătura cu un îmblânzitor, M.B… Învățase de la el ca dresatul prin blândețe, apărut în Germania, era la moda de scurta vreme. Între îmblânzitorii germani și unele dintre fiarele lor sălbatice, masculi sau femele, se statorniceau deseori legături amoroase, care mergeau uneori destul de departe și datorita cărora animalul făcea din afecțiune ceea ce vechile metode îl determinau să facă din teama. Costals intrase în cușcă împreuna cu M.B… și, după vreo patru-cinci ședințe de observație, învățase întru câtva să se poarte cu fiarele, sub supravegherea îmblânzitorului: credea că, de-ar fi avut timpul să se ocupe susținut de dresaj, ar fi dobândit oarecare pricepere. Exista în dresajul felinelor, așa cum îl înțelegea el, o acțiune de dominare pe bază de curaj, inteligența, simpatie „pură" și emoție sexuală (Emoție care se trăda în mod naiv prin manifestările ei fiziologice.), totul putând dintr-o clipa într-alta să se transforme în violență, ceea ce convenea de minune temperamentului lui.

Costals exercita asupra copiilor o influență oarecum asemănătoare celei pe care o exercita asupra animalelor. Prin cuvântul „copii", la care recurgea din lipsă de ceva mai bun, înțelegem tineri de ambele sexe, cu vârste cuprinse aproximativ între doisprezece și șaptesprezece ani. Pe ființele de aceasta vârstă simțea că are puterea să le facă să săvârșească tot ce-ar fi voit el: era vorba despre niște micuțe pantere care nu se deosebeau prea mult de panterele lui M.B… și care cereau să te porți cu ele cam tot în același fel. Uneori îi era de ajuns ca, pe stradă, să-și încrucișeze privirea cu a unui puști de doisprezece ani, necunoscut, ca să citească atât de departe în el, și să-i dea de înțeles acest lucru, încât copilul roșea și întorcea capul. Și Costals întorcea capul sau pleca privirea de teamă ca părinții să nu fie intrigați de expresia lui. (Numai ca aceștia se aflau

la mii de leghe distanța, greoii de ei.) înainte de război trezise, fără s-o facă dinadins, mai cu seamă la puștani, sentimente pătimașe, ce le-ar fi putut provoca mari tulburări (fugi de-acasă, furturi, revolta împotriva părinților lor etc.), dacă n-ar fi fost atent; căci, la o adică, se folosise de puterea lui făcând mult mai puțin rău decât ar fi putut face. De atunci, îi evita chiar și pe cei din propria familie, cu care abia dacă schimba o vorba, abia daca-i privea, de se întâmpla să-i întâlnească. Lăsase însă să-și urmeze cursul influența pe care o avea asupra fiului sau, iar aceasta era deosebit de mare. Când, gândindu-se la el, își spunea: „Nu mi-a pricinuit niciodată nici cel mai mărunt necaz”, ar fi putut să adauge: „Și pe buna dreptate”, de vreme ce îl îndruma întotdeauna cum voia el.

După cum evita să aibă de-a face cu copiii, la fel nu voia să țină nici animale în casă, de la război încoace, presimțind că ar fi acaparat un loc mult prea important în viața lui.

Se întâmpla ca, prima oară când își dădeau seama de influența lui asupra lor, animalele sau copiii să se simtă râu, să fie cuprinși de teama, apoi să intre în panica. Un câine sau o pisica, pe care nu-i văzuse în viața lui, pe care nu-i amenințase în niciun fel în clipa când își îndreptase privirea spre ei, să fugă, plecându-și spinarea și blegindu-și urechile; sau o maimuța, la care doar se uitase, să scoată un strigat și să ajungă la ea în țarc din trei salturi: nici urma de mânie nu se afla în privirea lui, deși era totuși un anume fel de privire. I se întâmplase de vreo trei-patru ori ca, pe strada, vreun ucenic neînsemnat asupra căruia privirea lui poposise, să șovăie dintr-odată, să nu mai fluiere (Tot astfel iepurele, de cum a auzit strigatul șoimului pe sus, privește în toate părțile, iar fuga îi devine șovăielnica.), să se oprească, prefăcându-se că privește la o vitrină, apoi să facă cale-ntoarsă și, dacă-l vedea pe Costals întorcându-se și el (Curios să vadă care va fi

urmarea.), să o ia la sănătoasa în plină mulțime. Și mai avea o amintire de neuitat în legătură cu o copilită de treisprezece ani, nepoata bucătăresei lui, care, venită de la țara să-și vadă bunica și pomenindu-se o clipă singură cu Costals în casă, în vreme ce el îi spunea câteva cuvinte, să fie dintr-odată cuprinsă de groază, deschizând nebunește ușa unui dulap pe care-o luase drept ușa de la ieșire, apoi năpustindu-se în perete ca într-o criza ce nebunie, încât Costals se aștepta s-o vadă *cățărată pe perete*, ca persoanele atinse de *delirium tremens;* ar fi făcut, nu încape nicio îndoială, o criză de nervi, dacă n-ar fi nimerit ușa de la vestibul și n-ar fi fugit. Și toate astea numai pentru că monstrul de pe bulevardul Henri-Martin, fără ca măcar s-o atingă, o întrebase: „Ei, îți pare bine s-o vezi pe mama-mare?”

Frumos ar fi fost să se aplece puțin asupra acestor făpturi îngrozite, înspăimântate de la bun început, dacă n-ar fi rupt-o la fugă și nimic mai mult. Să prefacă aceste pantere în mioare, iată ce-ar fi fost frumos; numai că ar fi trebuit să fii fachir suta la suta. Să-ți începi și să-ți continui opera de seducție cu o răbdare nemărginită, până în ziua când făptura care se cățăra pe perete să nu se mai poată lipsi de tine, ei, da, merita să trăiești pentru așa ceva. Frumoase amintiri cu oameni. În stare să te țină liniștit pe patul de agonie.

Puterea lui Costals asupra animalelor și a copiilor se marginea la aceștia. Căci nu avea nicio putere asupra femeilor și a bărbaților „copți”. (Ce cuvânt frumos! Ca și cum ar fi vorba de pâini!) în relațiile de afaceri, nu dispunea de alta putere decât de cea a voinței, a abilității, a brutalității și a duplicității, ingredientele obișnuite prin care un om izbutește să facă ceea ce vrea și să evite ceea ce nu vrea. În vânătoarea de femei, ceea ce conta erau doar prestigiul, puterea de convingere, răbdarea: nimic altceva decât însușiri firești și obișnuite. Și-apoi eșecurile în aceste doua domenii

erau numeroase. Să mai adăugam și că, chiar și-atunci când era vorba de animale și de copii, puterea lui într-anumite zile înceta, așa cum încetează vântul. Trista acalmie! Trebuia să nu mai fie decât un om normal. Și se simțea profund descumpănit.

Să mai adăugăm și faptul ca nu se mândrea deloc cu puterea asta a lui. Fiind vorba de niște subiecți impresionabili, nervoși, deseori nevropați, meritul i se reducea la puțin lucru, își spunea Costals.

În lumea largă a celor vii, animalele și copiii erau singurele ființe cărora Costals niciodată nu le-a vrut râul, ci dimpotrivă, totdeauna le-a voit binele. Poate că tocmai într-asta stătea, cel puțin în parte, taina puterii lui asupra lor: simțeau că el le voia binele. Motivul bunăvoinței lui era, neîndoielnic, drăgălășenia, grația lor; după cum mai era și faptul că întruchipau firescul: cum să-ți stârnească iritarea, de vreme ce n-aveau ifose? În timp ce bărbatul și femeia, „copți", sunt plini de ifose și pretenții, în nouă din zece cazuri, sunt mai prejos decât ar trebui să fie: de asta e de înțeles de ce-l sâcâie pe cel care tot își mai face despre spața umană o ideea cât de cât aleasa. Pe copil însă și pe animal nu-i poți nici urî, nici disprețui, pentru ca niciodată nu poți spune că sunt mai prejos de ceea ce-ar trebui să fie: în mod miraculos, trec acest examen. Costals le era nespus de recunoscător, căci datorita lor putea ști ce înseamnă buna-înțelegere – buna-înțelegere care, după părerea lui, domnise în timpul vârstei de aur – recunoscător pentru că putea, alături de ei, să se destindă, renunțând la severitatea lui capabila de ce-i mai rău, căci asta era în mod obișnuit atitudinea lui fața de semeni, încât recurgea la formulări oarecum lipsite de măsură. Animale și copii. „Răscumpără omenirea", spunea el. Și datorită lor *și numai lor,* dacă i-ar fi stat în putință să facă rău în stil mare (Să bombardeze un oraș, de pildă.), n-ar fi făcut-o

decât cu oroare sau poate că n-ar fi făcut-o deloc. Răscumpărarea omenirii de către copii și animale era unul dintre miturile lui favorite și fusese așa (lucru ceva mai straniu) încă de pe vremea când era el însuși adolescent.

Trebuia să insistam un pic asupra tuturor acestora, ca să pregătim cititorul pentru scena care urmează.

De-abia Costals și Solange aleseră o masă, ca să prânzească, în micuța grădină a acelei *trattoria* de suburbie, că o ciurdă de pisici își făcu apariția din casă, îndreptându-se spre ei; totul se petrecu fără ordine, una dintre ele oprindu-se brusc, din mers, ca să-și lângă o labă. Deși se mai aflau și alți clienți care mâncau, numai ei fuseseră reperați. Pisica roz, niciuna, nici doua, sări pe genunchii lui Solange, se cățără pe bustul ei, apoi îi sări pe umăr, dădu cu capul în pălăria ei, pe care o strâmbă, își înălță coada lumânare – Solange neizbutind să i-o lase în jos – și-i arată fundul, ce aducea cu o micuța lună plină, în sfârșit, nu mai avu alta ținta decât să i-l vâre sub nas.

Dar gălbioara! Un adevărat crevete pisicesc. Un fenomen de slăbiciune și de insistență, întrunind însușiri de purice, de crevete și de păianjen. Ridicându-se pe labele dindărăt și ștergându-și mucii de mâna atârnândă a lui Costals. Sărind pe masa, ca să-i fie mai aproape de față. Când Costals se îndepărtă un pic, ca să vadă peisajul, se înălță pe marginea mesei, cu labele din fața întinse și bătând din ele, ca pentru a-l opri și dovedindu-i pe saturate că, invers decât iubirea mistică, iubirea pisicească nu izbutește să te facă să zbori, altminteri de multa vreme ar fi zburat prin aer, ca să vina să se frece de obrajii lui. Și toate astea însoțite de un tors atât de puternic, încât Costals își simțea gâtul în flăcări. Dar de fiecare dată când un zgomot răsuna în han, vietatea întorcea capul într-acolo, iar torsul se oprea brusc. „Până și animalele! își spunea Costals. În clipa când *căminul* li se

impune în minte, gata: fericirea lor încetează.” (în paranteza fie spus, e lucru foarte uimitor la o pisica darul acela de-a se înălța pe labele dindărăt, așa cum fac caprele. Că face așa când o chemi, când o mângâi, treacă-meargă, dar să se înalțe așa, ca o pisică de circ, la zece metri de om, doar pentru că, după ce nu-l mai vedea, l-a zărit, ce sensibilitate, plus o drăgălașă nuanța de isterie!)

Când pisica roz își vârî capul în gâtul lui Solange, Costals observa ca fata era străbătută de un fior. Solange spuse ca mirosea a vanilie, așa cum miros pisoii când sunt sănătoși și curați. Sensibilitatea ei la pisici se demonstra prin conversația pe care-o purta cu pisica. De cum îi spunea câte ceva, pisica mieuna. Dacă tăcea o vreme, apoi îi vorbea iar, îi răspundea. Ce însemnau toate astea, dacă nu darul vorbirii?

— Așa am fost totdeauna pentru animale: o soră a lor mai mare. Când eram mică, nu făceam nicio deosebire între ele și oameni. Îi spuneam fratelui meu: „Dacă mai bați mult în acvariu, o să faci peștii să plângă”. Mai susțineam că nici calului nu-i place mutra lui, de asta tulbura apa cu copita atunci când bea, ca să nu se mai vadă reflectat în apă. La Toulon, unde o vreme am avut o vila, în zilele când sufla sirocoul eram ca electrizată, așa erau și animalele, care se sminteau un pic. Simțeam nevoia s-alerg, îl făceam și pe Gaston s-alerge cu mine…

— De multă vreme mi-am dat seama că ai un fel de-a fi ca al animalelor, și asta după cum te uiți țintă la flacără atunci când ni se flambează omleta cu rom, sau după tonul cu care vorbești despre pisicile dumitale, cărora, în treacăt fie zis, încă nu le știu numele…

— N-au nume.

— N-au nume? Și-atunci cum faci să le chemi?

— Nu le chem. Vin ele când vor.

Sublime cuvinte, își spuse Costals. Iată chezășia libertății mele viitoare, dacă o iau în căsătorie,

ceea ce-i foarte posibil. Lucrul cel mai greu de obținut de la oameni, chiar de la prieteni, e să te lase să fii liber. „Am să vin când voi voi.”

Singura dintre cele patru, pisica albastră căuta mâncare, ca o nesimțită; și celelalte, desigur, se aflau acolo într-același scop, dar o ascundeau minunat. (Și ce de timp îi trebuia pisicii albastre până să știe dacă ceea ce-i dădea Costals îi era pe plac sau nu!) Când Costals îi oferi mușțar pe vârful degetului, ce privire de dezamăgire, de dezamăgire și de mustrare i-a aruncat! Și de pretenție, totodată: Doamna se dădea mare! Doamna se simțea ofensată! Dar când mai pe urmă i-a oferit o coajă de portocală, a fost prea mult: Doamna a șters-o fulgerător. Și-acum făcea pe bosumflata, la trei pași de masă, uitându-se-n altă parte când era strigată: pis, pis, pis… ca un ins înstărit când s-apropie un sărac, și căsca. Cât despre pisica mov, urcata pe masă, o sorbea din ochi pe Solange, căscând din când în când botul cu un mieunat virtual (Nu se auzea nimic.): semăna totodată cu o focă și cu un ursuleț. Solange:

— Tăcerea animalelor e mai emoționantă decât sporovăială oamenilor!

— Da, dar tăcerea omului e mai emoționanta decât tăcerea animalului. Iartă-mă, dar tot auzind vorbindu-se despre inteligența animalelor, mi se întâmplă uneori să fiu frapat mai cu seamă de… prostia lor.

Gălbioara își cufunda dintr-odată capul în mâinile întredeschise ale lui Costals și stătu așa, o vreme, ca un copil care plânge în mâinile mamei sau ca un amant în mâinile iubitei. Iar Costals, când i se aduse farfuria, mai întâi nu avu curajul să se atingă de mâncare ca să nu deranjeze pisica. Din fericire aceasta, ridicând capul și văzând de departe un băiețel, care după toate aparențele i-a plăcut mai mult decât Costals, sări pe jos fără fasoane și alerga să se frece de pulpele goale ale acestuia, ceea ce-i îngădui scriitorului să-și

continue prânzul. Și-atunci pisica mov, care-și așteptase și ea rândul, ca o persoana care stă la tind să se confeseze, își prezenta numărul, descris astfel de Costals:

Minine, chiar în mijlocul unei raze de soare, ca o dansatoare sub reflector, tot restul rămânând în umbră.

Minine își scutură o lăbuță.

Minine, cu o ureche în sus și cu cealaltă în jos, ca un chefliu. (De ce un chefliu?)

Minine mă respinge cu lăbuța. O, dar avem personalitate, nu glumă!

Minine îmi mușcă manșeta de la cămașă cu un zel nebun.

Minine își ridică urechea scoborâtă cu lăbuța, dar de data asta își dă urechea pe dos: ghinion. Minine n-o mai poate îndrepta, și mă privește otrăvit.

Minine suge coada furculiței mele.

Etc.

Costals, ca să scape de pisica mov, îi puse pe jos, despăturindu-l, un ziar: mobilitatea și uscăciunea ziarului, foșnetul pe care-l făcea au ațâțat-o numaidecât pe pisica mov. Când stând în fund și jucându-se cu lăbuțele din fața cu marginea ziarului, pierzându-și, bineînțeles, echilibrul, căzând pe spate, zărindu-și fundul și simțind ispita irezistibila și grabnica de a și-l linge. Când stând pe ziar cu un capăt de limba uitat între dinți și ieșindu-i afară din bot, ca o bucățica de șunca dintr-un sandviș, dar ea nu-și dădu seama, și chiar de s-ar fi aflat în fața a zeci de persoane, niciuna dintre ele nu i-ar fi atras atenția, așa cum nu-i atragi atenția unui domn ce-ar avea un găinaț pe haina. Și totuși, capătul de limba uitat n-o făcea să pară inteligentă. Când pisica mov păru că vrea să lase ziarul baltă și să vină iar la masă, Costals o

privi încruntat, pisica se opri, cu o lăbuță în aer. Solange spuse:

— Felul dumitale de a țintui pisica în loc îmi amintește de felul în care mă port eu cu neagra. Trebuie să-ți spun că nu-mi place neagra, pentru că prea au răsfățat-o toți ai casei, tata mai ales. E de-ajuns să mă uit la ea, că-și schimbă expresia feței, își blegește urechile și după o clipă pleacă, simțind că n-o am la stomac.

O mică pauză, apoi insistă: „N-o am la stomac!" Cu câtă patima! Costals simți că, într-o buna zi, Solange putea fi periculoasă.

— Am să-ți arăt ceva și mai și.

Își trecu mâna peste pisica mov, oprindu-se în locul unde începe coada și-i apucă partea din spate în palmă. Și-atunci pisica, pisică, fără îndoială, nu motan, întinzându-se de să se rupă, atingând un paroxism nervos de-a dreptul impresionant, rătăcită, scoțând horcăituri, cu ochii de rusoaică (verde-deschis, dilatați la maximum), se zvârcolea, prefăcându-se în pisică-șarpe, se oferea prin toate părțile, întreaga ei demnitate ducându-se pe apa sâmbetei (Și care niciodată nu fusese cine știe ce mare.), „intra" și „ieșea" ca un taur „ușor", acoperi cu peri gleznele lui Costals, mărturie irecuzabilă, delicii ale unui judecător de instrucție, îl calcă pe pantofi, amintindu-i, în sfârșit, prin mii de feluri că trebuia s-o exorcizeze de urgență. La rândul lui, și Costals era intens atins de Spirit. În fața pisicii mov, ca în fața unui buchet de flori, ar fi voit să danseze, să se prosterneze, să bată mătănii, și-n cele din urmă s-o mănânce: această ultimă acțiune era cea care-i împinge pe credincioși să-și mănânce zeul, pe amanți, să sărute și să muște ființa pe care-o iubesc, ceea ce înseamnă schițarea actului de-a o mânca („a mânca din ochi"). Costals se mulțumi să scoată strigăte. Prin mimetism, fața lui devenise față de pisică, de pui de pisică, cu ochi de nebunie nevinovată, ba chiar și torcea, un tors atât de asemănător unuia adevărat, încât Solange,

plecându-se spre el și ascultând, rămase înmărmurită. Curând – ca și în cazul iepurașului de pluș – trebui să se oprească acolo, simțind că venea momentul când nu i-ar mai fi rămas decât să-și cresteze carnea și să mănânce sticlă pisată.

Pe când plecau, după ce-și luaseră cu emoție rămas-bun de la drăgălașa ceată, Costals îi spuse:

— În provensală, la fată se spune o *chatouno.* De-acum încolo am să-ți spun *chatonne*[13].

De pe urma acelui prânz, i se întipăriseră adânc în minte două lucruri: 1) animalitatea lui Solange, care-o apropia mult de el; 2) privirea stranie (geloasă?) pe care i-o arunca atunci când ținea îndelung într-una din mâinile lui cele două lăbuțe calde ale pisicii gălbioare.

Pe urmă s-au dus în port. Apa era verzuie ca apa, cerul albastru cum e cerul, vapoarele sângerau în mare (cu chila vopsita în miniu). Cheiurile miroseau a cânepă, a gudron, a lemn, a saramura. Pe șlepuri supraîncălzite dormeau docheri cu ochi de cărbune. Un pachebot ridica ancora. Când a ieșit din port, bietul de el a scos un strigăt abia auzit, ca să-și dea curaj, și-a început să scoată apă pe la spate: făcea pipi de teamă. Cu siguranța că era un vapor începător în meserie.

Au luat-o pe dig, apoi s-au oprit și s-au așezat pe-un morman de odgoane. Minunat amestec de vânt răcoros și de soare cald! Un val cu un zgomot de explozie izbea când și când la rădăcină digului. Un velier se îndepărtă; se numea *Dignitas* (Să ne închipuim o șalupa franțuzească numindu-se *Demnitate!),* iar parâma lui, care se desfășură la marginea cheiului, semăna întocmai cu un șarpe de mare care-și dădea drumul lenevos în apa. Pe laturile lui, soarele făcea să râdă vine jucăușe de marmura, aidoma unor flăcări și flori; umbra vasului, sub vas, era verde ca absintul. Pescărușii se lăsau legănați de hula, cu niște mutrișoare *uncomfortable;* se vedea cât de colo ca simțeau apropiindu-se râul de mare. Iar printre mișcările portului, greoaie toate sau încete, o barcă-automobil era singura ce degaja viteză. Un lat trident neptunian, făcut din spumă, stârni mult pe apă după ce barca dispăru. De cealaltă parte, spre larg, marea se zbătea și clipocea ca o femeie care visează urât.

Solange spuse că bărcile legate de parâme, cu carenele lor în formă de inimă și veșnicul lor balans, te duceau cu gândul la niște inimi chinuite. Costals adăuga că, așa cum oscilau una lângă alta, bărcile îi aminteau mai curând un rând de *Aïssouas*[14]. Apoi ținu un discurs poetic despre „bărcile cu șale de femeie, care sunt sub tine ca niște animale de călărie, ca niște iepe ce sar obstacolul, atunci când valul le înalță, și pe care le

simți ondulând sub tine, pradă propriei vieți, și pe care le ajuți în clipele de complicitate amoroasă; mărturisi că ori de câte ori se afla într-o barcă, pe marea brăzdată de hulă, nu-și putea stăpâni tulburarea. Solange nu se dădu bătută: compară mișcarea atât de domoală a bărcilor priponite – care se depărtează un pic, apoi se apropie – cu mișcarea cărucioarelor de copii pe care mamele, în timp ce stau jos, le mișcă înainte și înapoi, ca să adoarmă copilul.

Atunci Costals declară că întrecerea lor în imagini, pe o temă dată, era ca și cântecele alternate ale vechilor bouari greci, și că Solange merita coroana de flori pentru imaginea ei cu cărucioarele de copii.

— Eu mi-am dobândit coroana în calitate de îmblânzitor de pisici. Dumneata ai căpătat-o în turnirul imaginilor. Și-acum de-a ce ne mai jucăm?

— De-a uitatul în soare.

Costals își umflă mușchii: soarele și el (ori mai curând: „el și soarele”) erau prieteni la cataramă! Vedem noi acușica.

Solange înălță capul, pupilele i se micșorară: și privi în soare cât se poate de simplu.

— Te-ai uitat alături!

— Alături!… Oh, ești de-o rea-credință!…

— Bine! Ca un grec de pe vremea lui Homer, să spunem. Dar s-o luăm de la cap.

Începu să se uite la soare chiorâș (în felul asta era ușor.), îl insulta, făcându-l cufurit, codaș, ca să vâre spaima-n el. Apoi, cu o mișcare drăgălașă a bărbiei și c-un aer de dictator fotogenic, își înfipse ochii… La drept vorbind, nu-și înfipse nimic, deoarece, din clipa când privirea lui atinse zona înflăcărată, își întoarse capul la repezeala, cu ochii plini de lacrimi, cu pleoapele boțite, ca boul sălbatic atunci când Ursus îi frânge gâtul.

— Ah, parșivul!

Pisica își îndrepta liniștit privirea spre zenit. Trăsăturile i se înăspriseră, pupilele i se micșorară

într-atât încât dispărură cu totul. Și țintui soarele.

Dacă n-a căzut în genunchi înseamnă că totuși Costals era întrucâtva om civilizat. Și dacă n-a rostit pe loc: „Te iau în căsătorie” e pentru că, în ciuda a tot și a toate, își păstra un dram de bun simț. Dar i-a trebuit multa stăpânire de sine ca să n-o facă. De hotărât, se hotărâse s-o ia de nevastă. Cum ar fi putut un alt bărbat, altul decât el, să fie stăpânul Celei-care-privește-Soarele? (Neîndoielnic că exista o hieroglifa care voia să însemne exact asta: Cel sau Cea-care-privește-Soarele.) Crezuse despre ea că e o mic-burgheză: dar nu, era o persoana din aceeași plămada cu el, ba chiar mai presus decât el. Dovedise aceasta printr-un semn suveran. Și-o închipuia sculptată în granit, șezând, cu mâinile sprijinite de genunchi, cu cap de pisica. Iar el, stând alături, cu mâinile pe genunchi, cu un cap de leu. Și-și amestecau cozile. Iar doua raze de soare, schițate în piatra, coborau și-i atingeau, pe el și pe ea. Din Cairo, vor lua cu ei un preot copt care le va binecuvânta unirea pe ruinele de la Heliopolis. În cinstea căsătoriei lui, va da la Alexandria o mare serbare publica, unde se va lupta cu un leu. Ieri, voise să nu aibă copii. Astăzi, totul se schimbase: vor avea paisprezece fii. Da, din clipa când treceau pe un plan supraomenesc, toate valorile se schimbau. Din clipa când ea înfrunta soarele cu privirea, opera literara a lui Costals trecea pe planul doi; pe primul plan era domnia. Ar fi ceva prea prostesc să nu găsească vreo populație peste care să domnească: de vreme ce încă de pe-acum copiii europeni o adorau pe Solange doar pentru frumusețea ei, nici vorba ca nu se va găsi și un popor-copil care s-o adore. Și forța pe care i-o va inspira ea va fi îndeajuns de puternică pentru ca el să poată ocârmui regatul, opera și pe cei paisprezece fii. Înaintea scenei de pe dig, Solange îi stingherea extravaganța. Acum, când o știa demna de acest lucra, o va face părtașă la

extravaganța lui; va fi unul dintre elementele poeziei lui. Înainte nu-i găsea loc în viața lui. Acum, își câștigase locul. O dată mai mult, și-a dat seama că nu atât căsătoria l-ar fi oprit, cât presupusa mediocritate a lui Solange. Acum, după ce fata făcuse dovada apartenenței ei la cele supraomenești, Costals gândea despre căsătoria lor: „Ar fi curată nebunie să las să-mi scape una ca asta”.

Costals nu băuse mai mult de un pahar de vin în cursul zilei. Dar, de cum s-au întors la hotel, era într-atât de îmbătat de ea, ori mai curând de ideea pe care și-o făcea despre ea, adică, la urma urmei, într-atât de îmbătat de el însuși, încât nu șovăi să-și pună un prosop jilav în jurul capului, atât de mult îl muncea gândul coroanei de lauri. Cum cititorul, la rândul lui, poate ca simte și el nevoia să-și pună un prosop jilav pe cap, să ne oprim o clipa.

Stăteau la fereastra, după cină.

Pe colinele din împrejurimi, șirurile de felinare ce mărgineau bulevardele invizibile prin întuneric alcătuiau orașului o diademă de perle. Casele, pline de îngeri modești, se jucau cu micile lor paradisuri. O porțiune de mal unde se iveau limbile înspumate și fericite ale valurilor; uneori, unul dintre ele se sumețea, ca un cal ce da din cap și-și arata călărețului fruntea înspicată cu alb. Slăvile cufundate în tăcere de deasupra lor și stelele, fiecare cu numele ei de zeu erotoman, stelele culcate, semănând ca taurii de pe-o pajiște; unele se aflau mai la o parte: ca un tăuraș răzleț de turma în așteptarea vreunui puștan ce-ar ieși din drum, venind să-l atace. La stânga, Calea Lactee părea că se înalță dintr-o colină, ca fumul unui sacrificiu ce se stinge.

— Îmi plac orașele mari, rosti el pătimaș, visând la toată materia omeneasca ce se afla în ele, numai bună de corupt. Și simțea trecând prin el, ca un curent electric alternativ, cei trei timpi ai

raporturilor lui cu lumea: 1) să se bucure de pe urma ei 2) să se apere de ea 3) să-și bată joc de ea.

— Îmi place orașul în care mă aflu cu dumneata, rosti Solange. La fel de bine mi-ar fi pe plac și-un târg de provincie, ori un sat, ori deșertul, dacă aș fi lângă dumneata.

Solange îi căuta neîncetat atingerea: era ceva nou. Îl cuprinsese de mijloc (Gest pe care nu-l mai făcuse până atunci.) și-și pusese capul pe pieptul lui. Pe fereastra deschisă de la etajul de sub ei se înălța mirosul „îmbătător" al unui parfum de femeie. Solange îi sărută mâna, gura, fruntea. Costals râse. „De ce râzi?" l-a întrebat cu o expresie oarecum descumpănită și îngrijorată. Nu i-a răspuns. Râdea s-o vadă atât de îndrăgostită, pe ea atât de rece nu demult. Dar a fost rândul ei să râdă când, strecurându-și mâna pe căi complicate, el a tras-o de firele de păr de pe pântec.

Pentru prima oară în viața ei, Solange voise ceva. Și se slujise întru aceasta de o voință nouă, o forță proaspătă, disponibilă, de douăzeci și unu de ani. Voise ca necunoscutul acela să fie al ei pentru totdeauna, și simțea că după toate chinurile prin care trecuseră amândoi, lucrul era în sfârșit pe cale să se petreacă. Viața aceea în doi, începând de ieri, cât de firească i se părea, ceva atât de normal! De-ai fi zis că niciodată nu trăise altfel. Cât de mult trecutul se închisese îndărătul ei! Și pe măsură ce devenea conștientă de acest lucru, Solange era tot mai îndrăgostită, ca un torent ce se umfla din ce în ce mai mult. Într-adevăr, gândul la măritiș era leagănul iubirii ei, la fel cum gândul acela era sau fusese pentru Costals mormântul iubirii. Și apăsa asupra bărbatului cu întreaga greutate a obârșiilor sexului, greu ca un arbore împovărat de ploaie și șoptind o rugăciune nedeslușită: „Doamne, fă ca fericirea mea să nu se termine niciodată! Niciodată n-am să ostenesc de pe urma ei…"

— Uită-te la lanterna farului de colo, zise Solange. Ai zice că se află înăuntru niște persoane

care se urmăresc la nesfârșit, fără ca vreodată să se ajungă. E ceea ce în viață nu trebuie să se întâmple…

Într-adevăr, în lanterna viu luminată a farului, umbre treceau, se roteau, totdeauna la aceeași distanță una de alta.

— Și valurile se fugăresc între ele, fără ca vreodată să se prindă, adăugă Costals. Ai de ce să visezi gândindu-te la toate astea, chiar dacă eu unul mă feresc de metaforele cu pretenție filosofică. Metaforele trebuie să rămână metafore și să nu încerce să treacă drept judecăți.

O bucată bună de vreme au contemplat orașul cufundat în noapte, precum și republica stelelor, apoi Costals spuse:

— Casele astea, unde a început să se facă simțit somnul, îmi fac râu. Îmi amintesc că există și lucruri pe care eu nu le am. Oricât de departe mi-aș arunca privirea, și mult dincolo de ea, pe toată fața pământului, se întinde poporul meu: îi numesc astfel pe cei cărora le-am adus ceva esențial, în calitate de scriitor, și care sunt gata să-mi dovedească recunoștința lor printr-o faptă. Nu simt nicio bucurie, deoarece n-am ce face cu faptele lor: știu ca ceea ce ei sunt gata să-mi ofere nu-i niciodată ceea ce mi-aș dori eu. Câte stele se oglindesc în ochii mei acum, când îți vorbesc, tot atâtea femei necunoscute mi-au scris pagini și pagini întregi, în care mă asigura de recunoștința, de admirația, de prietenia lor și-așa mai departe. Dar dacă într-o seară le-aș bate în ușă și le-aș spune: „Sunt cel al cărui nume e viu de cealaltă parte a pământului, și cu toate acestea bat la ușa voastră implorându-vă. Am venit să-mi primesc răsplata pentru ceea ce v-am dăruit. Voi, care într-o buna zi mi-ați spus cu o simplitate atât de înfrigurată: «Am voi să-ți facem plăcere», voi, care ați uitat de voi înșivă într-atât încât mi-ați sărutat chiar și mâna, călăuziți-mă acum în odaia aceasta unde doarme carne din carnea voastră și

lăsați-mă să cunosc carnea aceasta. Nu-i voi face niciun rău, n-o voi asmuți împotriva voastră, ci o voi acoperi cu bunurile mele, iar ea va înflori sub bunurile mele; va înflori sub bunurile ploii și ale verii mele. Femeia este răsplata războinicului, dar copiii oamenilor sunt răsplata poetului, iar mamele ce-și pleacă ochii sunt rouă spiței omenești" – dacă le-aș spune asta, neîndoielnic ca n-aș mai vedea decât fețe împietrite și guri ce m-ar huli. Iar gândul acesta îmi face rău. Dar și mai mult îmi face rău gândul ca exista mame care ar fi gata să-mi ofere carne din carnea lor din iubire pentru mine și pentru opera mea, și care nu știu că e singurul lucru pe care-l doresc din parte-le, iar nu tămâia laudelor lor și fumul sacrificiilor lor, pe care, în nerăbdarea mea, le dau deoparte.

— În următorul dumitale roman, ar trebui să strecori o chemare voalată, al cărei înțeles ar fi ăsta, dacă l-ai transpune în limbajul anunțurilor publicitare: „Mame doritoare să-și dovedească admirația fața de domnul Pierre Costals prin dovezi serioase (punându-l în legătură cu fiicele lor) sunt rugate să se manifeste. Multă seriozitate. Trimiteți fotografii." Poate ca ai vrea să mai adaugi: „Dovezile de recunoștința din partea d-lui Costals vor depăși așteptările".

Tonul glumeț al cuvintelor lui Solange ascundea prost acreala ce-o punea în ele. Cei care nu cunosc nimic din cele lumești (Lucru de care se mândresc, spunându-și „nevinovați".) nutresc totdeauna un fel de acreala față de cei care au o oarecare experiență. Lui Solange nu-i era pe plac ca el să-și etaleze toate cele la care râvnea, tocmai în seara zilei aceleia în care se apropiaseră atât de mult. La care Costals i-ar fi putut-o întoarce zicând că părintele Zeus, în *Iliada,* nu se arată mai plin de tact față de legitima lui când, poftind-o să împartă patul cu el, i le înșira pe toate *celelalte* sub pretextul dovezii că o prefera pe ea lor; și nu sunt

mai puțin de șapte, aducând fiecăreia lauda cuvenita.

Costals răspunse cât se poate de serios:

— Bună idee și, dându-mi-o, câștigi mult teren. Da, voi lansa un asemenea apel în următoarea mea carte. Înțeleagă cine-o putea. Am ostenit să fiu iubit atât de râu, totdeauna în chip steril și cum nu trebuie, cu tristețe și cu reproș, ca un câine căruia stăpânul îi da cu o insistența prostească o bucata de carne pe care el n-o vrea, în timp ce pe masă se află o anume cremă de vanilie ce l-ar face să capete glas omenesc de bucurie.

— Dacă-mi amintesc eu bine, minotaurului îi trebuiau în fiecare an șapte băieți și șapte fete. Asta-i și porția dumitale.

— N-am nicio porție. Se spun multe împotriva voluptății. Se spune că dezamăgește – că te face trist – că te împiedica să lucrezi – că te împiedica să fii un om pe de-a-ntregul moral. Dar ceea ce nu se spune, dar e izbitor, e ca niciodată nu se sfârșește.

În juisare, îți spui: „Ce pradă bogata! Cu ce-am dobândit acum, nu mai am nevoie de nimic”. Dar nu-i așa. Prietena îți dăruiește plăcere și fericire, nutrești față de ea dorința, duioșie, stimă. Și în timpul asta tu vânezi, iar vânătoarea îți aduce din trei în trei zile ceva nou; ei bine, dacă dintr-odată te-ai pomeni privat de toate astea, e ca și cum n-ai fi avut nimic, ești la fel de flămând, la fel de *gol* de parcă n-ai fi avut nimic. E butoiul Danaidelor, în timpul caniculei, ne înfuriem că știința nu e în stare să capteze puțin din căldura asta excesiva, ca s-o dăruiască atmosferei din timpul gerului excesiv al iernii. Fericirea e asemeni verii: nu iradiază. Nu ne alegem cu nimic de pe urma amintirii ei în zilele când ne va fi frig. Există senzații care lasă amintiri de nește rs. Nu și fericirea.

Lui Solange i s-a făcut milă de el. Și totdeauna era nespus de mulțumită când găsea un pretext ce-i îngăduia să-i fie milă de el. Și în vreme ce cu

câteva minute mai înainte simțise că ea înseamnă tare puțin lucru în viața lui, acum din nou se credea indispensabila, ca să-l *împiedice să-i fie frig.*

— Draga Minotaurule, îmi închipui că, de vreme ce tot timpul ai simțit nevoia de carne proaspătă, e cea mai bună dovadă că niciuna dintre femeile pe care le-ai cunoscut nu te-a satisfăcut pe deplin.

— Poate că invers, pentru că o femeie te-a satisfăcut pe deplin, încerci o dorință atât de vie de-a relua totul de la capăt cu o alta – cu toate celelalte.

S-au întors în camera lui Solange. Nu era aprinsa decât veioza roz de la capătul patului. Lumina aceea roz era o noutate: nu exista lumină roz în locuința de pe bulevardul Henri-Martin, iar lumina aceea avea în ea ceva virginal. Și era tot pentru prima oară (cu excepția *ostelleriei)* când o vedea pe Solange într-o cameră ce nu mai slujise și altora dintre femeile lui.

Pe neașteptate, o întreba:

— Dar ia spune-mi, de ce vrei să te măriți cu mine?

— Ca să fiu fericită, bineînțeles!

Cât de spontan răspunsese! „Ca să fiu fericita”. O, înțelept răspuns. Totdeauna îi iubea pe cei care vorbeau cu sinceritate despre „voința de-a fi fericiți”.

— Aș vrea atât de mult să se întâmple așa! a mai adăugat Solange cu ardoare.

Iar Costals, sincer, dar rămânând cu prudența într-o zonă nedefinită:

— Iar eu aș vrea atât de mult să fii fericită!

Și totuși, de ieri – dar mai ales după scena de pe dig, Costals începea *să se gândească la amândoi* în viitor. Înțelegerea dintre ei era desăvârșită, iar încrederea pe care-o avea în Solange, nețărmurit de mare. De pe urma a ceea ce Solange spunea sau făcea, rămânea o impresie de ușurință, de

familiaritate, de nemaipomenit firesc; reacționau la unison; nu mai rămânea decât ca sufletele lor să fie lăsate să respire în voie, fără nicio constrângere. Lui Costals i se părea că își și luase obiceiul să vadă viitorul în funcție de prezența ei. După ce exaltarea de adineauri dispăruse, a rămas cu convingerea că tocmai căsătoria, la drept vorbind, *dorea* el acum. Numai că era ceva ce – fizic – nu putea face, adică să spună cuvântul ce l-ar fi legat.

— La Atena, logodnica închina zeiței Artemis jucăriile ei de fetiță – iepurașul dumitale – și o buclă din păr. În Boeția, când sosea pentru prima oară în fața casei soțului ei, era arsa una dintre roțile de la carul ce-o adusese, pentru a se arăta că pe viitor nu mai putea pleca din casa aceea. La Roma, în aceeași situație, tânărul soț își purta soția în brațe, trecând-o pragul casei lui…

— Mă întreb dacă ești destul de solid ca să mă poți ține în brațe…

Costals adulmeca provocarea nevinovată ce se ascundea în spusele ei, și nu i-a fost pe plac. O ridica în brațe. Solange se agață de gâtul lui și-și lipi gura de gura lui. Continua s-o ducă în brațe, străbătu amândouă băile dar, ajuns la pragul camerei lui, o lăsă jos, fără s-o treacă pragul. Solange se boți și clipi din ochi.

Costals propuse să termine ziua cu o lectura în comun.

— Vrei să citim, de pilda, din *Jurnalul* lui Tolstoi, „așteptându-ne în josul paginii”, așa cum se cuvine? Am putea începe de la pagina unde scrie: „De cincizeci de ani, neîntrerupt, femeia coboară în stima mea”. Doar dacă nu preferi pasajul care începe cu citatul ăsta drăguț din Gogol: „Doamne, oare nu era și-așa destula murdărie de toate felurile pe lumea asta! De ce-a mai fost nevoie să adaugi și femeia?”

Drăgălășeniile astea au avut efectul pe care-l ghicise: multe răsfățuri și copilării. Totuși, în seara aceea, nu s-a atins de ea, de teamă să nu năruie,

printr-o senzație ce, poate, n-ar fi fost la înălțime, o zi atât de izbutita; dar și pentru a-i demonstra, poate, ca ea îi era de ajuns și fără senzația aceea. Singur la el în pat, Costals se răsucea, râzând pe sub mustața și șoptind: „Fetița mea!" Se gândea: „Acum, ar fi curata *crimă* s-o dau la o parte, și-așa aproape ca e o fapta rea s-o las în nesiguranță, după cum fac. Da, acum, după ce-am făcut-o să urce culmea iubirii și a speranței alături de mine, e *o datorie* pentru mine s-o iau de nevasta".

S-a trezit în timpul nopții și-a auzit ploaia căzând. Își aminti ca, la despărțire, fereastra de la camera ei era întredeschisa. I-a fost teamă să nu răcească, și se strecura tiptil spre camera ei, curios pe deasupra să știe de nu cumva încuiase ușa cu cheia. Dar nu, intră. N-o privi în timp ce dormea – mai știi? – nu voia să fie văzută goala, nu voia să fie văzuta în timp ce se îmbrăca, în timp ce se îmbăia; poate că nu i-ar fi plăcut să afle că o văzuse dormind… Observa doar că dormea chircită, și-și făgădui să-i spună ca nu era sănătos pentru *circulație.* Între o repriză și alta de box, la sala, i se spunea: „Întinde-ți bine picioarele…"

A închis fereastra. La întoarcere, în trecere, sărută lemnul de la piciorul patului ei.

DIN JURNALUL LUI COSTALS

29 septembrie

Încântarea pe care ne-au produs-o pisicile fasciste, sfidarea soarelui, nocturna la fereastra… Ieri a fost ziua minunilor. După aceste două zile radioase, azi e ziua prozei. Cinci ani de când n-am mai locuit împreuna cu o femeie! Nouă ucenicie.

Pallazzo Rosso, Bianco etc. Din fericire, eu unul cunosc toate astea. Mai bine să nu fi văzut deloc un muzeu, decât să-l fi văzut în tovărășia unei femei, dacă ea nu e o ființa excepționala. *Margaritas…*

Tot timpul neliniștit în privința ei. Se plictisește? Găsește ca sunt destul de drăguț cu ea? O fi stingherit-o ca l-am luat la rost pe paznic? Am cheltuit oare destul de mult și-n mod prostesc ca să mă considere un ins galant? Dacă îmi spune: „Nu trebuie să-ți pese de mine”, e sincera, ori spune așa numai din delicatețe? (Idealul femeii constând în a fi slujita în lucrurile mici și a sluji în cele mari.) Când intru la mine în camera, cu o oră înainte de cina, după ce am fost neîncetat alături de ea de la ora zece dimineața, nevoie fizica să mă întind, inima îmi zvâcnește, impresia că am febra. Senzație de epuizare nervoasă. De împrăștiere. Impresia că nu mai stăpânesc cârma. De trei sferturi de oră m-am despărțit de ea, iar vibrațiile nervoase, în mine, tot nu s-au domolit. Din cauza lor și scrisul mi s-a schimbat.

Și toată ziua, în țara asta unde oamenii sunt frumoși, cum mă mai ardeau fețele pe care le întâlneam, în timp ce eu eram lipit de Solange. Firește, niciodată n-am văzut așa de multe! (Cea cu cozile puse de jur împrejurul capului, ca inelul lui Saturn…) Oh! să lași să se irosească în felul asta natura! De-aș fi fost singur! Trist ca un r al ce simte ca soții lui sunt la păscut, în timp ce lui

zăbala îi roade botul. O ființa te lipsește de lumea larga, îți ascunde lumea, pune un paravan între lume și tine. Totul e sorbit de ființa aceasta; splendoarea universului nu mai exista.

(Scris înainte de culcare) Aste trei zile, din care primele două au fost fără cusur, alaiuri de o fata cu o fire ideala, care e docilitatea și discreția întruchipate, numai aceste trei zile și parcă mi-au lichefiat personalitatea. În seara asta, în timp ce-mi fac toaleta, orbecăiesc de la un obiect la altul fără să găsesc ceea ce caut și care se afla sub nasul meu. Diluarea personalității mi se citește până și pe fața, care parcă s-a decolorat; pleoapele îmi sunt atât de grele, ca de-abia le mai pot deschide. Exacerbarea nemăsurata a reflexelor. „Nu-mi mai aparțin!" oftează cei lipsiți de voința. Dar eu, tocmai asta e, eu vreau să-mi aparțin neîncetat.

Titlu al unui roman despre căsătorie: *Bărbatul care și-a pierdut sufletul.*

La începuturile căsătoriei lui, Tolstoi se credea fericit. Dar de fapt era năucit. A fost lovit în cap.

Sunt un șarpe lovit cu măciuca ta cap. Nu se mai poate mișca.

30 septembrie

Dimineața rămân la mine în cameră, sub pretext că am de scris scrisori. După-amiază, plimbare prin cartierele vechi (Sottoripa, San Lorenzo etc.). Conversație facilă și drăguță: merge. Și totuși un cuvânt de-al ei m-a izbit extrem de neplăcut. Deoarece continuă să nu-mi pună întrebări despre viața mea, o felicit. Iar ea îmi explica: „Dacă găseam ta viața și ta trecutul dumitale motive de suferința! Mai bine să rămân cu iluzia că fericirea dumitale a început odată cu mine…" Și uite așa, ceea ce eu socoteam a fi o minunată discreție, nu era decât ura femeiască fața de realitate! Încrederea din neștiința, iată ceva esențialmente feminin. Femeile *retează și aruncă* dintr-un bărbat,

dintr-un autor, tot ceea ce le displace, tot ceea ce nu e conform cu „visul” lor. Ateul, pentru ele, nu-i decât un „căutător”, cel plin de duioșie e un dur, bărbatul vesel e un neliniștit pentru ele, în vreme ce ticălosul sadea trece drept om de lume în ochii lor. Lor nu le sunt pe plac ființele reale, ci fantomele sau arhetipurile și știu asta. Și să se mai mire cineva că femeile dau cu bățul în balta! Ele însele se miră că, până la urmă, sunt „dezamăgite”!

După cina, temându-mă să nu se simtă părăsită, m-am dus să citesc Renan la ea în cameră, fotoliul meu tras lângă al ei, iar mâna stângă ținându-mi-o în îndoitura genunchiului ei, jilava ca o rigola în care ar fi fost apă. (Felul asta de a citi l-ar fi încântat pe Renan.) Ea citește *Femeia* lui Michelet, aranjându-și întruna parul. Pe urma încep să scriu rândurile astea, după ce m-am tras ceva mai în spate, în așa fel încât doar să-mi ridic privirea și s-o văd. Greșeli de ortografie și cuvinte sărite, într-atât personalitatea mea e absorbita de a ei. mă simt subjugat de coabitarea asta, exilat din lume. Zadarnic încerc să citesc și să scriu; capul îmi e aiurea. Cu ea, lucrurile stau exact pe dos. – S… mă „golește”, așa cum fac persoanele cuprinse de isterie, căci se încarcă cu forța nervoasă de care i-au golit pe cei pe care-i ating.

Mă întreabă: „Niciun nor? Nicio răstălmăcire?” O mângâi. Dar trebuie să-mi fi citit pe față.

Mi-a spus o prostie: „Poate că nu iubești prea mulți oameni…” Și-adică de ce ar trebui să iubesc mulți oameni? O mână de afecțiuni ajunge. Patru-cinci ființe, iată piloții pe care-ți clădești bungalow-ul. Dedesubt, n-are decât să dea târcoale și să urle jungla, pe piloți ești în siguranța. Dăruire absoluta fața de cei ai clanului, în vreme ce fața de ceilalți, hm… ca acei sălbatici care, tigri fața de societate, au un pact fratern cu o anume specie (îmblânzitori de șerpi, de elefanți etc.). Și de ce tocmai „o mână” de afecțiuni? Chiar și mai puțin: o singura afecțiune e de ajuns. O singura afecțiune

de-ai avea și te-ar îndreptați să trăiești, de cumva traiul ar trebui să fie îndreptățit. O singura ființa, pe care s-o iubești întruna din ce în ce mai mult, din care să scoți melodii – din trupul, ca și din sufletul ei, tot din ce în ce mai profunde, ca vioara virtuozului care devine tot mai prețioasa pe măsură ce el o folosește tot mai mult. De aceea, contrar a ceea ce cred cei pe care nu-i iubesc, și care nu mă judeca decât după lipsa mea de dragoste fața de ei, sunt o persoană fidela, absurd de fidela; numai ca sunt absurd de fidel fața de cei pe care-i iubesc, nu fața de cei pe care nu-i iubesc. Ah! când iubești, fidelitatea nu-i deloc lucru greu. Aș vrea să-i spun toate astea, dar dacă i-o spun așa, în general, va fi convinsa ca face parte din „mina" cu pricina, iar într-o buna zi, când s-o trezi, ce tragedie! Iar dacă precizez: „Nu-i vorba de dumneata", o ucid. Așa că să mă creadă în continuare „fără inimă".

Când ceva mai târziu intru la ea în camera, o găsesc făcându-și de lucru cu cărțile de joc. „Îți dai în cărți să vezi dacă te iau de nevasta?" Roșește. „Nici vorba. Făceam o pasiența." Să zicem că-i adevărat: faptul ca am prins-o în flagrant delict, adică făcându-și o pasiența, are asupra mea același efect de parcă aș fi surprins-o făcându-și plăcere de una singura. Să-ți iei la tine în valiză cărțile de joc! încă o treapta mai jos, și-am ajunge la cuvinte încrucișate.

Traiul alături de o femeie „iubita" te face mai bărbat, din nevoia permanenta de a te preface, de a te controla, de-a fi atent cu tine și cu ea. Dragostea născândă face loc unui sentiment, altminteri nobil, în care afecțiunea ce-o ai fața de o ființa nu se mai manifesta decât atunci când te supraveghezi. Dar când femeia în cauza nu-i decât „iubita" (în principiu) și nu iubită cu-adevărat, și când, pe deasupra, te mai și plictisește, un asemenea efort te vlăguiește, mai cu seama dacă nu ești obișnuit să te constrângi pentru nimeni și pentru nimic în lume.

Viața în doi, se spune, e o arta. Neîndoielnic. O stare în care tot timpul ai nevoie de un leac, ca să te facă să uiți de celălalt, cu scopul de-a te proteja de el.

Iar lângă tine, eu îmi voi continua singurătatea.

GÉRALDY

Bine, așa stând lucrurile, întrebarea se pune în mod irezistibil: în aceste condiții, la ce bun traiul în doi?

Ea se usucă pe picioare, se gârbovește, privirea-i privește în gol dacă n-o strâng în brațe. De cum o fac, vad cum se transfigurează: o grădina prefăcută în deșert în care dai drumul la țevile de apă – ori câinele ce plângea pentru că-l lăsai prea multă vreme singur. Dă cu discreție semn de prezența ei, ca să mă facă atent, așa cum face o pisica atunci când vrea s-o mângâi, ori un câine, ca să te joci cu el. Îmi vine în minte pisica siameza la care țineam mult, dar care manifesta o asemenea nevoie de-a fi mângâiată, încât mieuna tot timpul – treizeci de miorlăituri răgușite și sfâșietoare pe minut, câtă vreme nu se afla pe genunchii cuiva. De cum o luai pe genunchi și-o mângâiai, tăcea. Și cum nu puteam ține un slujitor ca să mângâie pisica ori un aparat electric automat, special conceput în scopul asta… După câteva zile, înnebunit de miorlăiturile ei, fără să vreau, i-am rupt spinarea. Să fie o prevestire pentru Solange? Dacă vreau ca ea să toarcă, trebuie să mă ocup fără încetare de ea – un răsfăț, un cuvințel frumos, o „atenție”; ca să se simtă *susținută.* Să fii balonul de oxigen al cuiva, vesel, n-am ce-i spune! Fără să mai vorbim de faptul că trebuie să rămân stăpân pe munca mea, în timp ce pe ea o în*vălui permanent în atenții; să* ies cu bine din îndatoririle proprii în timp ce-i reconfortez pe ceilalți, iată o treabă de bărbat. Dar

lucrul ăsta mă dă gata! Gênes! oraș simbolic[15]. Da, biata și mititica de ea, cum mă mai *stinghereşte!*

Lăsați-mă să trăiesc la nivelul propriei mele înălțimi. Lăsați-mă să mă îmbăt cu exaltarea ce-o resimt de pe urma deplinei și desăvârșitei armonii dintre ceea ce sunt și viața pe care-o duc! Lăsați-mă să merg pe apă! Ba nu, ea arde mai puțin decât mine și nu atât de repede. Nu face parte și nu va face niciodată din familia asta de trăsniți și de trăsnite căreia eu îi aparțin, și care e singura ambianța în care mă mișc în voie. Ardeam; ea mă stinge. Mergeam pe ape; ea îmi ia brațul: mă scufund.

Lord Byron: „Deseori e mai ușor să mori pentru o femeie decât să trăiești alături de ea".

Lord Byron către X…: „Se pare că te-ai căsătorit cu o femeie drăguță. Hm… Oare serile nu ți se par uneori un pic cam lungi?"

Nu pe ea o învinuiesc, care e fără cusur. Nici măcar viața în comun n-o învinuiesc, fie ea legătură sau căsătorie. Ci mila o învinuiesc, care te silește să te porți cu o ființă de parcă ai iubi-o, pe când, în realitate, n-o iubești. (Sau cel puțin n-o iubești *profund.)*

1 octombrie

Noapte cu ea, agreabilă. Dar dimineața o văd tristă. Femei, veșnice Penelope care desfac ziua ceea ce au țesut noaptea. Firește, simte că prezența ei nu mă face fericit. S-ar spune că și unul, și altul avem *acedia*[16] persoanelor intrate de curând la mănăstire. Eu mă dau de ceasul morții pentru ca ea să nu fie nefericita și, făcând acest lucru, eu sunt nefericit, iar ea și mai mult: asta-i morala tuturor operelor săvârșite din milă. Să fie dezamăgită că nu i-am spus nimic pozitiv, după primele două zile, când ne-am simțit atât de aproape de căsătorie? Să-și dea oare seama că mă aflu în același punct ca în ziua în care m-am suit în tren? Cuvintele ei

ciudate: „Mămica vrea cu orice preț să mă mărit înainte de primăvară. Curând, va trebui să-i dau răspunsul unui tânăr inginer…” Urmează o întreaga poveste cu un anumit inginer care chipurile ar fi cerut-o de nevasta. „Dar niciodată nu mi-ai pomenit despre inginerul asta…

— Nu voiam să te necăjesc”.

Păi n-are decât să se mărite cu el și să mă scutească de prezența ei. Și, în același timp, simt o pișcătură în inima, dar nu din amor propriu, ci din cauza afecțiunii ce-o nutresc pentru ea. Pe urma, mă îndoiesc dacă spune adevărul, dacă inginerul există cu adevărat. Cred ca, dacă aș afla că e o invenție scornita ca să mă ducă de nas (Cine știe, poate o *combinazione* cu mama ei.), n-aș mai vrea să dau ochii cu ea câte zile oi avea. Am eu multe cusururi, dar nu sunt omul care să se lase dus de nas.

La cinci, când mă pregătesc să ies în oraș, m-a rugat să-i pun o scrisoare la cutie. O scrisoare către mama ei. Tânărul doctor F… mi-a povestit cum forța cutia de scrisori de la casa logodnicei lui, ca să ia scrisorile ce-i erau adresate ei. Și când i-am spus: „Mare ticălos mai ești!” mi-a răspuns râzând: „Ei da! asta îmi cizelează personalitatea”. Țineam scrisoarea ei în mâna și mă gândeam că, dacă aș fi avut *nev*oie să-mi „cizelez personalitatea” în felul doctorului F.. „poate ca situația s-ar fi lămurit o dată pentru totdeauna, în timp ce eu m-aș fi simțit liber și lecuit. Dacă aș fi citit: „I-am pomenit despre un așa-zis inginer…”, aș fi rugat-o să plece din Genova chiar în seara aceea, iar viitorul s-ar fi limpezit. E tulburător să constați ca, deseori, acțiunea la care ar trebui să recurgi în mod rațional e o acțiune urâtă. Când am fugit din Paris, gestul meu nu avea nimic glorios, și totuși era exact ceea ce trebuia să fac.

În scrisorile astea pe care i le scrie mamei ei și pe care le primește de la ea – căci, după câte știu, nu mai corespondează cu nimeni altcineva. Ce

singura e! mă impresionează… – bănui eu ca e vorba de mine și numai de mine. Și lucrul asta nu-mi place. Trebuie să sosească de la Etretat sfaturi, instrucțiuni diplomatice… femeile astea care complotează… Cât de curata îmi era viața când eram departe de gineceu! Pe vremea când extrăgeam din el ceea ce-mi plăcea și când îmi plăcea, fără ca vreodată să-i trec pragul! Ducându-i de nas cât îi ziulica de mare pe tați și pe mame, fără să-mi pese de ei.

Și totuși, chiar dacă inginerul nu-i decât o scorneala, am oare dreptul s-o învinuiesc? Nu e firesc ca, în situația în care o pun, să încerce să grăbească lucrurile, să-mi forțeze mâna chiar și cu prețul unei minciuni? Iar dacă, aflând de minciuna ei, aș fi silit-o să plece, nu m-aș fi purtat îngrozitor?

Cumplit lucru să nutrești față de o ființa doar sentimentul ăsta hibrid, ceva între dragoste și indiferența, care e mila. Sentiment care te face să nu te bucuri cinstit de ființa aceasta, care la rândul ei nu se bucura cinstit de tine (Deoarece adulmecă mila, și cui oare i-a fost vreodată pe plac mila ce-o stârnește?), sentiment care te roade, te epuizează, și toate astea zadarnic, deoarece sfârșitul milei e totdeauna o explozie care le arunca departe una de alta pe cele doua ființe clătinându-se, rânite, fiecare în legea ei, acolo unde ar fi trebuit să stea tot timpul.

Regula: Să nu-ți fie mila de cei pe care nu-i iubești. (Cam ceea ce-mi spunea moș Dandillot.)

Regula: E zadarnic să fii foarte drăguț cu cineva, dacă nu-l iubești din tot sufletul. Deoarece trebuie să iubești pe cineva din tot sufletul, ca să fii mulțumit doar de pe urma faptului că i-ai adus plăcere.

Regula: Fă binele, dar rânește-l pe cel căruia i-l faci, în așa fel încât să-ți poarte pica. În acest fel vor fi satisfăcute în același timp viciul tău de-a

iubi o ființa ce-ți stârnește mila și viciul tău de-a iubi o ființa pe care-o urăști.

2 octombrie

Ajunul începerii școlii. În fiecare ora din Europa, ca și aici, toți puștii cu același pachet sub braț: pantofii noi ce le-au fost cumpărați. Brunet face o scena, susține că dacă nu i se cumpără un anume fular de culoare verzuie, n-o să poată învață cum trebuie. Și mai vrea ca tușa Bilboquet să-i aleagă o cravată: „Dumneata ești femeie: te pricepi…” Îi place așa de mult fularul lui verzui, că și-acasă stă tot timpul cu el: mănâncă cu el. Nu mi-a scris de pe 25.

Când locuia împreuna cu mine, mă sâcâia destul și el. Dar nu era același lucru ca în cazul Sol. Ar trebui pagini întregi ca să consemnez nuanțele. Sau poate nu-i nevoie decât de un singur rând. Mă deranja de la lucru pentru ca tot timpul eram ocupat să-l iubesc.

(Scris seara) Zi nesfârșita alături de ea. Nimic grav: atâta doar ca nu avem nimic să ne spunem. Mă închipui hotărât s-o iau în căsătorie și vorbind de unul singur: „Și când te gândești că n-o să avem nimic să ne spunem vreme de treizeci de ani. Ăsta nu-i decât începutul și nici măcar atât: nici măcar n-a început.” – „Ești supărată. Ce ai?

— Știi doar, veșnic același lucru.

— Viitorul?

— Da, gândul asta care mă obsedează, că sunt deposedata.

— Deposedata de ce? am insistat eu, ținând cu orice preț să înfig cuțitul adânc în rană.

— De dumneata.

— Prin urmare, îți închipui că mă posezi?” Fără să răspundă, Solange se strânge în mine: gest care mă exasperează. Cuvintele ei mi-au dat fiori de gheața. Trei înțelesuri ale acestei idei de a „mă poseda”. Mă poseda cu forța. Mă poseda în sensul

argotic al cuvântului: m-a *avut,* adică m-a păcălit. Mă poseda – posesie diabolica: visul în care stătea culcata peste mine ca o lipitoare uriașa și tot ceea ce constat din felul ei de a-mi sorbi viața.

Mai târziu, văzând un tren trecând, oftează: „Oare câte speranțe dezamăgite, câte vise neîmplinite duce cu el?" O femeie n-o să creadă niciodată că un tren care trece duce cu el și vise împlinite. Asta pentru că melancolia e micul lux al sufletelor sărace. În occident, dominat de femei, cultul suferinței; în orient, unde bărbatul e stăpân, cultul înțelepciunii. Eu însă, lângă femeia asta tăcută și mohorâtă, mă acresc, îmi umbla prin minte cuvinte nedemne de mine și nedemne de ea. Și-atunci, o iau de braț, îi iau mâna în mâna mea. De fiecare dată când am conștiința că ceva iremediabil s-a petrecut între noi, o mângâi ușor, mângâiere menită să-i dea de înțeles că eu continui s-o iubesc, ca și cum aș simți că m-a ghicit. Și-așa, ajung să urăsc de moarte aceste mângâieri-minciuna, care dezonorează afecțiunea adevărată, al cărei simulacru sunt, așa cum mila dezonorează dragostea. Doamne! Ia să nu cedez la tot ce năvălește-n mine împotriva ei! Să mai pot rezista săptămâna asta care a mai rămas…

Viața în doi consta, în mare parte, în a-l aștepta pe celălalt. Cum Solange nu era gata, Costals coborâse și se urcase în mașina pe care-o închiriaseră și care trebuia să-i ducă la San Cassiano. Satul San Cassiano e țința a numeroase excursii, adică un loc lipsit de orice interes, de vreme ce unicul obiectiv al excursiilor e să încerci să-ți omori timpul. Solange apăru în cele din urma.

— Te-ai pudrat prost.

— Pentru că m-am grăbit.

Se uita la ea cu răutate. Numai pentru că se pudrase prost, pentru că arata prost. Parcă o vedea cum ar fi arătat la cincizeci de ani: o îngrozitoare mic-burgheză îndesată.

Au pornit. Cerul era albastru-verzui, ca pântecele anumitor maimuțe. Uneori în peisajul de țara se deschidea o spărtură, vedeai fața aspră a marii și din întinderea aceea nesfârșita, orbitoare de-albăstrime și de soare, se desprindea atunci un frig ca de puț.

Solange nu scotea o vorba și, într-un cuplu, niciunul dintre parteneri nu are dreptul să pară distrat sau absorbit, fără să simtă neliniștea sau dezaprobarea celuilalt. Ca de fiecare dată când nu știa ce să-i spună, Costals își trecu brațul pe sub brațul ei și îi luă mâna, pentru liniștea lui personala. Solange se strânse în el, tot fără a spune nimic, și din când în când îi surprindea privirea tăcută și mustrătoare, plina de veșnica ei întrebare: „Oare de ce, de ce nu m-ai lua în căsătorie? Dumneata, care știi cât de mult te iubesc. Dumneata, care te prefaci că mă iubești”. Curând însă, la fiecare hurducătură a mașinii, începu să se strâmbe, să se țină strâns de mânerul portierei. Pe Costals, hurducăturile nu-l deranjau și nici nu și-ar fi dat seama de ele dacă ar fi fost singur. Puțin câte puțin, începu și el să le simtă și să fie deranjat de ele. Viața în doi e supusa endosmozei. Dacă unui dintre parteneri se plictisește, îl silește și pe celălalt să se plictisească. Dacă pe unul îl supără

ceva, îl silește și pe celălalt să se simtă supărat de-aceeași incomoditate.

Așa că tot drumul, care a ținut o ora, a fost stricat pentru Costals. Apoi au ajuns la San Cassiano. Satul, roșu și alb, se odihnea în nevinovăția dimineții. Puști îndesați, cu nas obraznic, cu finalele cuvintelor ce se pierdeau în aer, se hăituiau unii pe alții. Un ins dormea la soare, plin de muște, ca o rană. Câini preocupați se duceau sprinten cu treburi precise, la întâlniri importante. Un autocar cu turiști, care vizitaseră biserica, se punea în mișcare. O tipa coapta și cu pretenții ținea un cățeluș pe genunchi, în mașină. În trecere, Costals schimbă cu javra o ocheada ca între derbedei.

— I-ai făcut cu ochiul gașperiței ăleia, exclama Solange cu o voce prea puțin binevoitoare.

— Nici vorba, i-am făcut cu ochiul câinelui. N-ai idee ce aer dezghețat avea!

Acum urcau spre biserică, domnișoara Dandillot nescăpându-și din ochi bombeurile pantofilor (Ca și merita să ne punem pe vizitat „siturile pitorești”!), cufundată adică în marmelada hipogrifală. Au intrat în biserica.

Solange a stat în genunchi vreme îndelungata.

— I-ai cerut Dumnezeului creștinilor să binevoiască să te iau în căsătorie? o întreba la ieșire.

— Am spus doar atât: „Doamne, îndură-te și fă-mă să fiu fericită”, i-a răspuns fata, fără să se rușineze.

— Ești credincioasa, prin urmare?

— Nu, dar ceva-ceva tot e…

Costals se aștepta la un răspuns de felul asta, și tocmai ca să-l audă din gura ei pusese și-a doua întrebare, ca s-o încurce și mai mult. Infernul de-a ține permanent seama de-o ființa pe care n-o iubești. De-o ființa pe care-o iubești e plăcut să ții seama; de timpul ce ți-l mănâncă zici doar atât: „Sunt clipe de destindere care oricum erau

necesare”. Înainte de război, Costals avea un câine-lup și-adesea, văzându-l plecând, îl însoțea fără să-l roage nimeni, apoi îi dădea de înțeles, fără discreție, ca voia să se joace cu el. Două sute de metri, Costals arunca piatra, iar câinele alerga după ea sau, prefăcându-se ca are de-a face cu un leu, Costals scotea răgete în locul lui și-l îmblânzea. După care, cum ieșise la aer să citească sau să lucreze, nu mai avea chef de nimic. „Maimuțoi afurisit! E ultima oară când îți mai arunc piatra.” Dar văzând privirea rugătoare a câinelui, aruncarea pietrei se repeta iar și iar. Iar plimbarea lui Costals era stricată. Din fericire, zeilor, animalelor, copiilor, primitivilor și lui Costals (Enumerarea asta reprezintă o cheie, deși nu pare.) li se potrivește zisa lui Hesiod: „Mintea lui Zeus trece cu ușurința de la un gând la altul”. Și-așa câinelui trecându-i toana și nemaiiubindu-l pe Costals, lașa jocul balta și-o apuca singur-singurel pe drumul spre casă. Iar Costals, scăpat de demonul milei, putea deschide cartea. În timp ce mergea alături de Solange, își amintea de scenele astea. „Cu toate ca nu prea pare, fără îndoială că îi face plăcere să iasă în tovărășia mea. Fiecare cu gusturile lui.” Dar dacă s-ar fi răzgândit brusc, cu aceeași graba ca a câinelui, „nemaiiubindu-l”, și s-ar fi întors de una singura la mașina, lăsându-l singur fie și numai zece minute, ce oftat de ușurare ar fi scos!

Pe drumul de întoarcere, Solange a fost și mai tăcută, și mai morocănoasă. Iar tăcerea ei a continuat și la Genova, în timp ce prânzeau la restaurant, înconjurați, de altfel, de vreo șase alte perechi care nu-și descleștau dinții decât ca să mănânce. „Suntem perechea Eterna, în care-ți petreci timpul certându-te. Iar când vrei să dai de culmea abjecției în ființa omeneasca, niciodată n-o cauți la individ, oricât de absent ar fi el: ci la pereche.” Totuși, spre sfârșitul mesei, Solange încerca să intre în vorbă cu Costals, dar de data asta el n-a răspuns. A fost cât pe ce să-și ceara

desertul mai înainte, să plătească și, lăsând-o baltă acolo, să se întoarcă singur la hotel. Au plecat totuși împreuna; și-n timp ce mergea, Costals își izbea pulpele picioarelor cu coada. (Dat fiind că, de când cu „sfidarea soarelui”, se credea nici mai mult, nici mai puțin decât un Cronos leontocefal.) Neîndoielnic ca acum își câștigase dreptul de-a se izola pentru câteva ore, dar n-avea încotro și trebuia să dea ochii cu ea spre seara. Clipa în care urma s-o vadă era o încercare pentru el, iar faptul că fata nu avea nicio ocupație în timpul asta, împiedicându-l și pe el să aibă, era un adevărat supliciu.

De cum au ajuns la hotel, furtuna a izbucnit.

— Iar acum, te rog să-mi spui precis ce motiv ai avut de-ai fost bosumflata toată dimineața.

— Dar n-am fost bosumflată! Dimpotrivă, dumneata nu renunți niciodată definitiv la reținere când ești cu mine…

— Te cunosc prea bine ca să nu pot avea rețineri fața de dumneata. Nu renunț la reținere decât fața de necunoscuți, și asta când e periculos s-o fac.

— Ai încredere în necunoscuți, dar în mine nu?

— N-am încredere-n nimeni.

— N-ai încredere în mine?

— Am încredere în ceea ce ești. Dar aș minți zicând că am încredere în ceea ce ai putea deveni.

Solange își ridica ostentativ umerii a nedumerire.

— Totdeauna îți închipui că atunci când tac fac pe bosumflata. Dar de *Domnișoara Tăcere* ai uitat? mă simt atât de bine când nu sunt obligată să răspund… Ceea ce-aș vrea ar fi să fiu înțeleasă fără să fiu nevoita să mă explic… Și care nu toată lumea, mai mult sau mai puțin… Poftim, când ieșeai în oraș cu mama dumitale, oare nu tăcea și ea uneori?

— N-o amesteca pe mama în toate astea, rogute. Niciodată n-a existat nici umbră de neînțelegere între ea și mine. Totdeauna eram mulțumit când

mă aflam cu ea, iar ea era mulțumită când era cu mine. Și zici că nu făceai pe bosumflata azi-dimineață? N-ai rostit nici zece cuvinte în trei ceasuri și susții că nu erai supărata?

— Bineînțeles ca nu. Mă gândeam la viitor… Eram atât de fericita că sunt cu dumneata…

— Ei bine, alia că oricine te-ar fi văzut te-ar fi luat drept o femeie care face mutre. Și dacă atunci când ești fericita arăți ca o femeie care face mutre, e grav! Pentru ca eu, eu am și altceva mai bun de făcut decât să-mi petrec o zi întreaga, spunându-mi: „S-a sculat oare cu fundu-n sus? Ce-o fi având? Să-i fi greșit eu cu ceva? Cu ce? Ori pur și simplu așa e ea când e fericită?” Să depinzi de buna sau proasta dispoziție a unei femei! Să zicem ca-i vorba de-o neînțelegere din partea mea. Să zicem ca sunt un tip care-mi pierd răbdarea, îmi ies din fire, imposibil de suportat, fapt e însă ca sunt zeci și zeci de oameni, bărbați și femei, cu care n-am niciodată strop de râca. Dar cu dumneata, uite, am râca după o săptămână de stat împreuna. Și barem de-ar fi după cinci ani de căsnicie! Nu, zău așa, treaba asta-n care doi inși se iubesc și-și fac rău unul altuia nu-i a bună. Pentru că te iubesc și totuși mă simt în stare să-ți fac râu, deși răutatea mea nu merge atât de departe încât să fiu rău de-a binelea cu dumneata.

— Dacă răutatea ți se trage de-acolo că nu-ți poți da frâu liber răutății față de mine, n-ai decât s-o faci, dă-ți drumul!

Nervozitatea îi dădea o stare de rătăcire, încât mergea în lung și-n lat prin încăperea pătată de pete de soare, ca o fiară sălbatică prin jungla-n care soarele nu răzbătea decât ici și colo; și-și izbea pulpele picioarelor cu coada. Da, chiar așa, ceva sălbatic se făcea simțit în comportarea ei. La fata asta care, de obicei, era atât de discreta. Expresia feței îi era aspră, sângele îi injecta în mod ciudat carnea, încât ochii i se întunecaseră, în timp ce pe pomeți se ivise roșeața; nasul îi strălucea în

mijlocul feței adumbrite de pudra. Costals își dădu seama în cât de mare măsură devenise femeie, cât de mult reușise să facă din ea o femeie, cu toate purtările lui: ei da! bine mai muncise la ea. Încă din prima zi a venirii ei acolo, chiar și-atunci când era atât de tandră în mângâierile ei, observase că nu mai avea vocea aceea de liceană, vocea venită de pe alta planetă, vocea ei lunatecă de pe vremuri. Fața, privirea, îi erau mai tăioase. Și energia cu care-și înfigea acele în păr și-și pieptăna pletele dese era plina de amenințări pentru gândirea liber-cugetătorilor. Înainte vreme, nu era decât un biet lăstărel. Acum era o femeie. Urâta poveste. Ca marea, pe care fricosul ce se pregătește de plecare s-a dus s-o vadă la șapte dimineața și era liniștită, dar la ora zece, la îmbarcare, e furioasa. Fața ei aspră de femeie. Îi era teama de ea. Teama de ceea ce începea să devină. Teamă de ce-ar fi fost în stare fața de el, dacă ar fi făcut greșeala să se închidă în aceeași cușca cu ea. Și cum totdeauna dormita în el ceva feroce, care abia aștepta prilejul să se trezească, și de data asta teama trezi ferocitatea. (Mecanismul e totdeauna același, la fiare ca și la om: teama naște ferocitatea, prin care vrei să suprimi ceea ce ți-a făcut teama, iar ferocitatea naște teama – teama de represalii.) Iar ea mergea în lung și-n lat, înviorată și înfrumusețată de emoție, aducând cu o panteră în cușcă; în timp ce el, stând jos, încovoiat, aplecat în față (De parcă spinarea i s-ar fi zbârcit.), cu ochii mijiți, expresia gurii răutăcioasa, încordat la culme de răutate și lașitate, evoca fără putință de tăgadă o hienă.

Solange mai adaugă:

— Dacă socoți ca experiența și-a spus cuvântul și că nu poți trai alături de mine, nu-ți rămâne decât s-o oprești. Iar mie, să plec. Nu eu ți-am impus prezența mea. Dumneata m-ai chemat…

— De mult așteptam cuvântul ăsta. Da, eu te-am chemat. Și de ce, mă rog, te-am chemat? Pentru ca

simțeam că ești nefericita. N-aveam nicio nevoie de dumneata; dimpotrivă, mă deranjezi. Te-am chemat din milă. Același demon al milei, veșnic același, care-mi dă viața peste cap…

Domnișoara Dandillot se prăbuși într-un fotoliu și începu să plângă în hohote. Costals își dădu bustul spre spate ca un boxer care și-a trimis adversarul la podea. „Ei bine, s-a comis. În sfârșit, știe și ce vasăzică plânsul[17]!”

— Veșnic același lucru. Lupt împotriva milei, pe urmă cedez în fața ei. Numai ca mila e o armă cu două tăișuri. Nu se întoarce numai împotriva mea, ci și împotriva celui de care mi-a fost mila, deoarece întotdeauna își ratează ținta: lucrurile se petrec automat. Și-atunci sufăr, adică devin râu, deoarece la mine suferința nu-i niciodată pasiva și inerta, ci devine numaidecât ofensiva. Cele mai multe dintre acțiunile mele pline de cruzime sunt consecința milei. Exercitata fața de femei. Și fața de bărbați. Femeia aceea pe care ți-am dat prilejul s-o vezi în garsoniera mea de pe bulevardul Port-Royal[18]… Ca și multe altele. Toate au avut la origine îndurarea sau mila. Mila crease un dezechilibru. Cruzimea restabilește echilibrul. De altfel, nu știu de ce spun „mila”; e mult prea vag; însuși binele personal e în cauză. Binele, asta ar însemna să trăiești din plin, fără să-ți pese de ceilalți. Căldură ta i-ar încălzi și i-ar pune în mișcare. Dar, vai! nu se întâmplă așa. Blestemata asta de ispita a binelui. Zadarnic mă împotrivesc, de-atâtea ori ¡-am fost victimă! E un viciu. Iar să fac binele – mă da gata. Ți-amintești cum pornesc rachetele, se înalță, apoi, ajunse în punctul cel mai înalt al minunatului lor urcuș, cad sau dispar, nu mai exista. Ba chiar uneori coboară asupra mulțimii și rănesc pe câte unii. Și n-ar fi existat nici căderea, nici dispariția lor sinistra, nici răniții, de n-ar fi fost urcușul lor minunat. Și mă mai gândesc și la pisica aceea nebună care, cu ochii ieșindu-i din orbite, se cățără dintr-un salt până-n

vârful pomului. Dar odată ajunsă acolo, nu mai poate coborî și plânge, trebuie să urci s-o iei. Și mie mi se întâmplă ca atunci când săvârșesc binele, sau numai ceea ce vulgul ar numi „datoria mea”, când mă cațăr plin de avânt până în vârful pomului, să mă pomenesc cum e mai prost și să plâng. Trist lucru… La fel ca după actul cărnii. Numai că după actul cărnii e ceva fiziologic, trece repede, și se întâmplă doar rareori, cel puțin mie; căci, dimpotrivă, te simți atât de fericit; oricum, n-are nicio importantă, iar cei care argumentează în acest fel împotriva voluptății sunt niște proști. În timp ce proasta dispoziție de după facerea binelui, în cazul meu, se manifestă cu regularitate, și ține mult, și are niște explicații, cel puțin așa cred. Poate faptul de a ști că binele acela a fost inutil – util în aparență, dar inutil la drept vorbind – și ca am fost păcălit. Sau deoarece simt că, în timp ce un altul ar avea conștiința veselă și mulțumită de-a fi făcut binele, eu nu simt decât remușcare, și că mă descopăr atât de diferit… Și cum să resimt plăcere știindu-mă atât de diferit de alții, de vreme ce plăcerea asta nu constituie o superioritate asupra lor?

— Ai spus… în ziua întâlnirii noastre din bucătărie; „Mă bucur de pe urma râului… dar… cred… cred că mă bucur și mai mult… de pe urma binelui”, suspină Solange printre lacrimi.

Costals începu să rida.

— Ți-am spus asta pentru că era contrariul adevărului, ca să-l sâcâi pe Dumnezeu. (E un fel de-a vorbi, de vreme ce nu cred în Dumnezeu.)

A urmat o tăcere.

— Am avut o viață destul de aventuroasă. Dintre două sute de bătălii date să spunem că am pierdut o sută. Dintre cele o sută pierdute, cincizeci au fost pierdute din lașitate: rupeam și fugeam cu toate pânzele sus. Și nu numai din lașitate. Prea disprețuiesc gura lumii ca să nu-mi fie pe plac să fug; cineva a făcut o observație

foarte buna despre mine; „Nu dă dovada de hotărâre decât atunci când e vorba s-o șteargă”. Celelalte cincizeci de bătălii le-am pierdut din cauza unui minut de ezitare. Un minut de ezitare și adversarul deținea superioritatea. Ei bine, în cazul acestor cincizeci de bătălii pierdute din ezitare, ezitarea venea totdeauna din milă. Mi-era milă și deși puteam lovi, nu loveam. Rezultat: eu eram lovit.

— Ți-am dat multe lovituri?

— Da, multe, fără să-ți dai seama.

Solange continua să hohotească în palme, cu trupul zguduit de suspine. Apoi, cu o mână, începu să-și mototolească rochia: una dintre cusături s-a descusut. „Trebuia să-și pună lacăt la gură?” se întreba Costals. Veșnic aceeași mila! Și-apoi, îi plăcea mânia ce-i cășunase pe ea, mai ales că în ziua aceea (După cum am văzut.) Solange nu arata bine. Ahile, în *Iliada,* spune despre mânie că e „dulce ca mierea”. Iar cel care niciodată n-a simțit cum tremură de mânie sau de ură din creștet până-n tălpi e un tip jalnic: n-ai niciun merit să fii bun, dacă n-ai forța să fii rău. Și apoi, niciodată nu făcuse gestul să mângâie pe cineva care plânge, doar pentru că plânge. Nici chiar pe fiul lui. Îi era groaza de lacrimi. Când băiatul era mic, obținuse din partea lui făgăduiala ca nu va plânge. (Și uneori Brunet, ascunzându-și fața în fustele domnișoarei du Peyron, spunea: „Ascunde-mă, o să plâng și nu vreau să mă vadă tăticu”.) într-o zi, la treisprezece ani, după ce primise de la tatăl lui o bancnota de cincizeci de franci, ca să-și ia cerneala de stilou, când a fost să aducă restul, Brunet se schimbase la față. „Era băiatul, nu patronul papetăriei. Mi-a furat cincisprezece franci. Din mărunțiș lipsesc cincisprezece franci. Mi-a spus că mi i-a dat. Ah, de-ar fi fost un agent de poliție prin preajmă!” Costals nu-l prinsese niciodată cu furtișaguri pe băiat. Dar dispariția celor cincisprezece franci i s-a părut suspectă. „E

neplăcut, zău așa, nu știu care din voi doi minte, tu sau băiatul papetarului.” Au trecut zece secunde după ce-a rostit aceste cuvinte, timp în care Costals n-a spus decât lucruri banale, despre ciuda de-a pierde cincisprezece franci, iar în aceste zece secunde fața băiatului s-a înroșit, buzele i s-au umflat, începând să semene cu un broscoi: plângea. „De ce plângi?

— Pentru că ai spus că eu am luat banii.” Așa stând lucrurile, a rămas convins că Philippe era sincer, dar nici nu l-a sărutat, nici nu l-a mângâiat, nimic. L-a lăsat să plângă, continuând să spună lucruri vagi și banale. Abia după ce băiatului i-au secat lacrimile, a zis: „Știi, cred ce mi-ai spus”. Și iar au mai trecut zece secunde, timp în care fața copilului a început din nou să semene cu o broasca, și s-a pornit iar pe plâns. „Nu mai ai motiv să plângi. De ce plângi?” Băiatul n-a răspuns, dar a suspinat din rărunchi, apoi s-a apropiat de tatăl lui – stăteau amândoi pe canapea și și-a lipit obrazul de al lui. Și Costals, convins de dubla durere a lui Brunet, de-a fi fost furat și de-a fi fost bănuit, martor totodată al sensibilității deosebite a copilului, de vreme ce siguranța de-a fi fost crezut făcuse ca lacrimile să-i pornească și mai și, Costals deci, simțind pe fața lui atingerea feței copilului (proaspătă precum corpul unui obleț), rezistase din nou dorinței de a-l săruta și a-l alinta. Se mulțumise să-i atingă doar mina, apoi vorbiseră despre altceva. Și toate astea, numai ca să-i învețe pe ceilalți ca niciodată lacrimile lor nu-l vor îndupleca. (La drept vorbind, lacrimile lui Brunet nu fuseseră zadarnice, deoarece în felul asta își dovedise sinceritatea. Dar asta era cu totul altceva.)

Costals continua:

— A început să-mi fie mila de dumneata în ziua când mi-am dat seama ca nu te iubesc îndeajuns. Cu alte cuvinte, chiar de la început. Ah! dacă te-aș fi iubit! Dacă te-aș fi putut scoate din infernul

milei, ca să te fac să pătrunzi în paradisul iubirii! Totul ar fi devenit atât de minunat de simplu! Știi ce înseamnă să iubești: de trei luni de zile ai fi fost soția mea. Dar nu te iubesc. Vreau să spun că nu te iubesc din străfundul ființei mele. Și e o prăpastie între a iubi din străfundul ființei și a iubi altminteri. A iubi altminteri înseamnă a nu iubi. Viața mea e în alta parte. Viața mea e acolo unde dumneata nu ești. Ai fost o neînțelegere…

Domnișoara Dandillot se ridică în picioare, fremătând cu forța unei bile de biliard care freamătă în clipa dinainte de-a cădea în gaură, și zvâcni spre ușa. O ajunse din urma, o luă în brațe, silind-o să se așeze la loc, îngenunche la picioarele ei. O legăna, ea îi plângea la piept, în timp ce el îi sărută pleoapele cu tristețe. Cu tristețe, deoarece știa că legănând-o nu schimba cu nimic situația pe care i-o zugrăvise, și încă o dată îi era groaza de giugiulelile și mângâierile prin care cei în cauză încearcă să ascundă un rău de nereparat. Și lupta cu locurile comune ce-i veneau în minte: „Cu o mână să te lovească, iar cu cealaltă să te vindece etc.”, lupta cu imboldul acela vulgar al perechilor, conform căruia o „scena” nu se poate sfârși decât în pat. Costals nu vorbea, avea onestitatea să nu-i spună nimic: căci ce i-ar fi putut spune care s-o consoleze? Ar fi trebuit să-și retragă ultimele cuvinte, iar asta, nici dacă l-ar fi implorat, n-ar fi făcut-o. „Pasiunea sincerității, un soi de pasiune dubioasa ce îngăduie toate crimele.”[19] În cele din urma, Solange înceta să mai plângă, îl sărută pe fața, îi sărută palma și-i sărută până și antebrațul păros. Ultimele doua gesturi, pe care nu le mai făcuse până atunci, i se parura lui Costals cu totul ieșite din comun și prea puțin pe plac. Mai ales gura ei, prin par. E limpede că femeile nu erau normale de vreme ce le făcea plăcere să atingă un bărbat „copt”. (Poate că, la urma urmei, procedau după cum le-o cerea sexul lor. Dar, ce naiba, un

bărbat, odată trecut de optsprezece ani, nu mai era apetisant.)

Și-apoi, veșnic gesturi, acolo unde ar fi trebuit cuvinte! Între timp, cuvintele au venit:

— Și eu, care încerc să fac totul ca să fii fericit! Știi doar că am rămas o fetiță. Niciodată n-am ieșit din umbra părinților mei, n-am avut prieteni: cum vrei să nu fiu stângace în purtările mele față de ceilalți, și mai ales față de un bărbat ca dumneata? Trebuie să mă obișnuiesc cu dumneata. Totul e o chestiune de adaptare. Spui că e mai grav că între noi exista asemenea neînțelegeri înainte de căsătorie, decât la cinci ani după. Mie însă mi se pare. Că ar fi mult mai grav dacă s-ar întâmpla după cinci ani de căsătorie. Va veni o zi când obișnuința…

— Eu însă socot că a trăi împreuna n-o să devină niciodată un obicei pentru mine.

— Recunoaște ca, în clipa de față, ne aflam în niște condiții care nu sunt normale. Dumneata crezi că trebuie să te ocupi de mine toată ziua; dacă am duce o viață normala, nu ne-am vedea decât vreo câteva ceasuri pe zi. Dacă ar depinde numai de mine, chiar și acum te-ai bucura de cea mai mare libertate. Crezi oare că de la vârsta de cincisprezece ani și până acum n-am învățat să-mi găsesc ocupații și să mă distrez singură?

Continua s-o alinte. Îi netezi fruntea ca să-i înlăture crisparea. Solange spuse:

— Am riduri?

Costals glumi un pic:

— Oare nu te-am pus în gardă, în scris, că-mi rezerv dreptul să te chinui o dată la două săptămâni? Arătând micile pete făcute de lacrimile ei pe una din mâneci, o întrebă dacă înălbitorii obișnuiți sunt eficienți împotriva urmelor de lacrimi, afară de cazul când ar fi voit să le lase acolo ca amintire, iar „ansamblul” ei să capete pe viitor, în limbajul modei, denumirea de „Fântâni din Italia” sau „Prima oară când am plâns”.

— Ți-am spus ceva mai înainte: „N-am încredere în nimeni”, îți amintești?

— Oare cum aș putea uita?!

— Ei bine, nu era adevărat. Ți-am spus asta ca să te mint. *Vreau* să am încredere, așa cum creștinii pretind că trebuie să spui: „Vreau să cred”.

— Eu însă *am* încredere.

— Și cu toate astea, umblai prin cameră ca o mică sălbăticiune… ca o silvișoară…

Zâmbi, iar Costals a fost destul de prost ca să-și spună că se consola tare repede, zău așa…

— Dumneata, care faci totdeauna niște jocuri de cuvinte atât de proaste, de data asta ai nimerit-o… Și chiar ți-e teamă de-o silvișoară?

— Păi, te cred! O păsărea ca asta, care ți-ar ciuguli țeasta, clipă de clipă, în același loc, vreme de douăzeci ore, te-ar ucide.

Totuși, Costals nu-și putea da frâu liber elanului s-o strângă cinstit la pieptul lui, căci își ieșise din fire chiar în clipa când venise, înainte de a-și fi schimbat cămașa (Care de asta se și chema „cămașă Lacoste”, și pe care-o purta fără haină.), și cum ziua era nespus de umedă, sudoarea îl năpădise la subsuori: așa că se temea ca Solange să nu-i simtă mirosul, dacă ar fi apropiat-o mult de el. Teama asta a schimbat întreaga desfășurare a împăcării, dându-i ceva meschin și rece, și făcând-o pe Solange să sufere: ar fi voit atât de mult să i se ghemuiască în brațe! La rându-i, era stingherită de ochii ei roșii și de fața umflată, în ciuda pudrei cu care se dăduse repede. Și unul, și celălalt au șovăit să recunoască faptul ca, dacă voiau să ducă la bun sfârșit o scenă care să rămână adânc întipărită în analele lor sentimentale, ar fi trebuit ca mai înainte să treacă în baie să se dichisească.

Costals:

— Te-am făcut de două ori femeie: în ziua când te-am luat și în ziua când te-am făcut să plângi. Acum, chiar că porți întipărită pecetea mea. Și totuși, te rog să mă ierți că te-am făcut să plângi.

I-a răspuns cum nu se poate mai serios:

— Da, te iert.

Aflat în camera lui, după o clipă și-a aprins o țigara. După încă o clipă, Solange a bătut la ușă; și-a azvârlit repede țigara pe fereastra; nu, să nu pară plin de dezinvoltura! Solange l-a întrebat:

— Mi-am prins un pic rochia: se descususe. Dacă tot am acul în mână, n-ai nimic de cusut?

Și-a dat seama că și ea, la rândul ei, voia să se facă iertata, să se facă iertata fiindu-i de folos: în mod material, de vreme ce moralmente nu-i putea fi folositoare. A fost deopotrivă emoționat și stingherit. Stingherit mai curând.

— Nu, îți mulțumesc. Și-apoi e femeia de serviciu pe etaj…

Se spune că certurile între amanți fortifica iubirea. În realitate, provoacă fisuri pe care nimic nu le mai lipește. Când îți treci în revistă trecutul, constați (mai cu seamă în cazul unei firi nervoase) că cei pe care i-ai iubit profund sunt tocmai cei cu care n-ai avut *niciodată* râcă. Și asemenea oameni există: un miracol, dar există.

Următoarele cinci zile au trecut târâș-grăpiș, plimbări prin oraș sau la malul mării, excursii. Solange vedea din ce în ce mai limpede că nimic pozitiv n-avea să se ivească de pe urma ședерii ei acolo; simțea cum bărbatul făcea totul sub constrângere, că îi scapă, că era oarecum absent; iar ea se bosumfla, ca și cum și-ar fi spus: „La ce bun?" „Era prea frumos ca să țină", a rostit o dată într-un oftat, după ce tăcuse vreme îndelungată; ceea ce i-a atras o replică necruțătoare: „Ce-i vorba asta? Eu, când ceva merge din plin, îmi spun: «E prea frumos ca să nu țină». Și ține". Costals se gândea că ceea ce-ar fi trebuit Solange să spună când el o mângâia după ce plânsese era: „Ei bine, de vreme ce nu mă iubești și de vreme ce mi-ai spus-o, și numai Dumnezeu știe cu convingere, îmi iau adio de la gândul măritișului". Dar uite că n-o spusese. În schimb, era de acord cu tot. Se lipise de el ca o ventuză, și n-avea să se dezlipească decât în ziua-n care el avea s-o smulgă și s-o azvârle, chiar de-ar fi fost să se spargă: Nu pe el îl iubea, ci măritișul; sau nimic altceva decât biruința încăpățânații ei. Costals voi să fie cu inima împăcată.

— Tot mai crezi, după cele ce ți-am spus deunăzi, că trebuie să ne căsătorim?

Își lăsă ochii în jos înainte de-a răspunde, cu un aer de soră mai mare și de fată de lume, care însemna: „Ei, Doamne, dar o întrebare ca asta nu se pune", apoi răspunse:

— Bineînțeles. Totul o să se aranjeze cu timpul.

Sau, măcar, să-i fi trecut prin minte să plece mai devreme, iar ca să evite explicațiile, să pretexteze

că mama ei o chema pentru un motiv sau altul. Dar nu. Departe de asta. Iar cele câteva cuvinte aruncate la un moment dat: „Veneția trebuie să fie minunata toamna. E foarte greu de ajuns de-aici, acolo?" i-au demonstrat fără putință de tăgadă că dorea s-o ducă la Veneția, „îi dărui cu jumătate de măsură, iar să dăruiești cu jumătăți de măsură e zadarnic: trebuie să dau totul sau nimic. Îmi dau nemaipomenit de multă bătaie de cap cu ea, iar în sinea ei îmi reproșează că am chemat-o să lâncezească într-un oraș oarecum banal, ca Genova. Un oraș în care n-auzi cântându-se *O, sole mio,* pfu! ce mai oraș! Îmi otrăvește viața, fără ca asta s-o mulțumească cu ceva: cunoaștem! S-o duc la Veneția! Vezi să nu! Ca să-mi strice amintirile minunate din vremea când m-am aflat acolo cu o femeie pe care o iubeam *pătimaș,* ca și amintirile pure de pe vremea când am fost singur. E nefericită aici și vede că și eu sunt nefericit din cauza ei: și-atunci, de ce mai rămâne? Pentru că șederea aici îi este plătită, iar Genova, la urma urmei, e ceva mai răsărită decât Etretat? (După părerea lui Costals, insul care face un lucru de care n-are mare chef, ci doar fiindcă o face pe gratis, merită să fie pus la zid.) A întrebat-o de mai multe ori, pe un ton aproape de reproș: „Așadar, cu toată scena pe care ți-am făcut-o, tot mă mai iubești?" îi răspundea uitându-se galeș la el. Era dezamăgit. Ah, dacă s-ar fi putut desprinde de el!

Era atât de imunizat de obișnuință încât, atunci când se plimba aproape goală prin cameră, nici măcar nu-și ridica ochii s-o privească, pe ea, atât de drăgălașă, atât de potrivita pentru concursurile „Miss France". Indiferent ce necunoscută, oricât de oarecare ar fi ea, decât cel mai frumos trup din lume pe care-l poți avea în fiece noapte! Și totuși, uneori, avea capriciul s-o dorească, și-atunci îi dădea târcoale, ca uliul când se rotește deasupra unei găini; ridicol, fără îndoială, dar nu mai mult decât un câine sau un motan care dorește și care,

bieții de ei, nu se simt stingheriți de pofta ce le dă ghes. Solange pricepea greu de tot ce voia el. Aceleași și-aceleași mângâieri, care acum nu mai aveau nicio țintă, marmelada aceea cleioasa sentimentalo-sexuală – ce silă!

„Nu există niciun temei al datoriei, spunea Renan[20], și alți câțiva greci înaintea lui. Și totuși, am simțit prea puternic, în seara celei de-a doua zile de la venirea ei aici, ca pentru mine e o datorie să mă căsătoresc cu ea: așadar, îmi voi liniști conștiința, am s-o iau în căsătorie, mă voi arunca în prăpastia binelui, târând-o și pe ea după mine.” Nobile Costals! Totuși, chiar dacă accepta „să se arunce în prăpastia binelui”, o făcea, desigur, nu fără să știe ca se arunca dimpreună cu mai multe parașute, și-ar fi fost a naibii treaba ca niciuna dintre ele să nu se deschidă. Una dintre ele era aceea ce numise „scrisoare-parașută”; alfa, proiectul acela la care nu renunțase niciodată din ziua când îl concepuse, deși, uneori, îi punea surdina.

A luat hotărârea să-i vorbească lui Solange despre proiectul ăsta. Obligat fiind s-o atace mișelește odată ce se va fi apucat să-l pună în practica, dacă voia ca fata să nu-i scape, nu se va putea spune, pe de alta parte, că nu procedase aproape corect față de ea. Îi deschidea ușa ca ea să poată fugi cât încă mai era timp, convins, de altfel, ca nu va fugi, prizoniera a încăpățânării ei mărginite. El însă el va fi fost corect față de ea, și chiar mai mult decât corect.

În ajunul plecării lui Solange (9 octombrie), prânziseră devreme și-și luau cafeaua, singuri, într-unul din saloanele hotelului.

— M-am gândit la un mijloc ce mi-ar îngădui să te iau de soție și, în același timp, mi-ar asigura libertatea în ziua când viața în doi ar deveni de neîndurat. În ziua aceea, ar trebui să te fac să dispari. Înțelegi sensul pe care-l dau expresiei: a face să dispară?

— Să mă asasinezi?

— Da.

— Minunată idee! izbucni ea vesel. Cum de nu te-ai gândit mai de mult!

— Anumite împrejurări sunt de asemenea natură, încât crima e la fel de necesară pe cât e punctul final la frază, cel puțin pentru un ins care e maniac în privința punctuației, așa cum sunt eu. Să știi că vei ucide, că vei pune să fie ucis cineva în ziua în care o anume situație va deveni de nerezolvat, câtă liniște îți poate aduce o asemenea idee! E o nechibzuință ca, punând pe un taler această mare simplificare, iar pe celălalt taler lașitatea lor, cei mai mulți dintre oameni aleg lașitatea. E o nechibzuință ca un om să fie de acord să-și consacre ani de zile, în plina tinerețe, pentru pregătirea unei cariere, adică a modului în care-și va câștiga viața, dar refuză să-și consacre două luni pentru pregătirea unui asasinat, care poate fi cauza directă a fericirii acestei vieți. Omori și totul reintră în normal. Cei lași rănesc, iar fiara rănită se întoarce împotriva lor, ceea ce e logic. Iată de ce nu trebuie să rănești niciodată. Ci să ucizi.

— Dar legile moralei, ce faci cu ele?

— Nouă zecimi dintre cei care se împotrivesc să ucidă pe față sau măcar să pună pe alții să ucidă, sunt gata să ucidă pieziș, dar *conștient* în mii de feluri „cinstite”, când e vorba de niște inși emotivi sau nervoși, ori bolnavi, ori bătrâni. Știu un bătrân căruia ar fi de ajuns să-i intentezi proces, ca să-l ucizi, și asta în mod sigur. Unui alt bătrân ar fi de ajuns să-i aduci o jignire (De pildă, să-l deșurubezi de la președinția unui consiliu de administrație.), ca să-l ucizi, și asta în mod sigur. Pe un ins în puterea vârstei, dar de data asta de genul „anxios”, ar fi de ajuns să-l dezonorezi, publicând relatarea unei anume fapte de-a lui de pe vremuri, și asta l-ar ucide în mod sigur. O femeie – ar fi de ajuns ca prietenul ei s-o părăsească, și asta ar ucide-o cu siguranță.

— E o prăpastie între a ucide în felul ăsta și a ucide gâtuind pe cineva.

— Nicio prăpastie. Ci doar o nuanța, care reiese de pe urma impresionabilității.

Dintr-odată Solange tresări, iar dintr-o mișcare a capului arătă spre fundul încăperii. Acolo, în fundul încăperii, se vedeau niște pantofi galbeni, cu o minunăție de bombeuri de formă pătrată, niște picioare ca de lăcusta, un ziar desfăcut, iar deasupra tuturor acestora o jumătate de ou roz-rozaliu. Un domn citea ziarul într-o nemișcare și-o tăcere atât de mari, că nici măcar nu-i observaseră prezența. Și Costals care, după obiceiul persoanelor pătimașe, vorbise peste măsură de tare! Dar o liniști:

— După culoarea țestei, recunosc că domnul acesta e un englez. N-a înțeles nimic.

— Dar dacă știe franțuzește?!

— Nu, nu, nici vorbă să știe franțuzește, afirmă scriitorul, fără putință de tăgadă.

— Ei bine, ce mod de-a mă asasina ai ales pentru mine? șopti Solange, râzând pe-nfundate și punându-și mâna pe mâna lui.

Costals își trase mâna. Vedea el bine că niciodată Solange n-avea să ia în serios planul lui: e de-ajuns să nu-ți pui nicio mască, și ceilalți vor crede că-i vorba de-o mască. (Juca jocul ăsta la nesfârșit.) Se gândea la cuvintele lui Mefisto, din *Faust:* „Oamenii mărunți nu-l ghicesc niciodată pe diavol, nici măcar atunci când l-ar ține de guler”. „Bine! își spunea Costals, am pus-o în garda. În ziua când se va urca alături de mine în barcă, va fi din vina ei, vina prostiei ei. Căci numesc prostie orbirea de-a nu vedea ceea ce sare în ochi.” Ca răspuns la întrebarea ei: „Ce mod de-a mă asasina ai ales pentru mine?” Îi veni chef să descrie modalitatea în cauză: să-i dea vânt dintr-o barcă cu motor, pe când s-ar afla în largul marii. Dar se gândi că, deși azi îi lua vorbele în gluma, într-o bună zi – datorita desfășurării evenimentelor – și le

va aminti, poate, cu toată seriozitatea, și că nu va mai avea curajul să plece singură cu el pe mare. Așa că a tăcut. (Poate că tăcerea lui avea și-o altă explicație: eroii simt o dorință teribilă de-a nu spune tot ceea ce fac.)

— Știi, continuă Solange, aș vrea tare mult să-ți spun ceva. Dar mi-e teamă să nu te sicii.

— Atunci nu-mi spune. N-am niciun chef să fiu sâcâit.

— Am să ți-o spun, oricum. Găsesc că în planurile dumitale de asasinat e multă… Literatură!

— Curios. Oameni trăiesc înconjurați de grozăvii sau de lucruri ce pot trece drept grozăvii. Ziarele, de nu cumva chiar viața lor – le zugrăvesc în amănunt. Totuși, dacă un literat ia pe seama lui una dintre aceste orori sau așa-zis orori, în viața lui ori în vreo carte, se spune despre el că „face literatură”. Nu și iu dacă ai citit un volum de nuvele de-al meu, *Capcana.* Una dintre nuvele povestește amorurile dintre niște copile și profesoara lor, într-un internat. Criticii au vociferat care mai de care: fețe înspăimântate, scâncete de pudoare rănită, lacrimi îndurerate despre soarta mea. „E regretabil că domnul Costals a pornit în căutarea unui subiect atât de penibil…” *A pornit în căutarea!* Ca și cum n-ar fi de ajuns să te apleci ca să dai de el! Ca și cum nu toate internatele de fete, cu câteva rare excepții!… *Și atât de penibil!* 1) De ce ar fi safismul un subiect „penibil”? 2) Un literat trebuie să trateze doar subiecte „agreabile?”… „că a crezut de cuviință să se lase influențat de domnul Gide.” Ca și cum ar fi simțit nevoia vreunei influențe! Ca și cum n-ar fi de ajuns să privești viața, și încă în manifestările ei de zi cu zi! „De te întrebi în ce lume domnul Costals a întâlnit straniile eroine ale poveștilor lui deplasate.” În ce lume? În lumea noastră, idiotule, și poate chiar în clipa când îți scrii negru pe alb aiurelile, fiica dumitale…

Ținea între degete o țigară neaprinsă, în vreme ce aceea din care fuma era doar pe jumătate consumată. Solange se obișnuise de-acum cu noua lui purtare: de-o săptămână, de enervare, fuma aproape fără întrerupere. De la țigara pe care-o fuma o aprinse pe cealaltă, continuând:

— Zadarnic nu vrea scriitorul să țină pasul cu viața (Fie dintr-o lașitate firească, fie ca să nu șocheze, ca să ajungă în Academie etc.), el tot e acuzat că exagerează, că depășește realitatea, că zugrăvește „monștri", că descrie „cazuri patologice". Domnișoara Dandillot citește în ziar, în fiece dimineață, relatările a zece crime. Dar atunci când eu îi vorbesc despre intenția mea de-a asasina, i se pare atât de neverosimil, încât nu-și poate explica faptul decât prin influența „literaturii". De-ai zice ca…

Se opri scurt. Bătrânul domn se ridicase. Făcu câțiva pași spre ei, fără a-i privi nicio clipă, de parcă nici n-ar fi existat, puse la loc pe masă *Times* și luă *Daily Chronicle,* apoi se întoarse la fotoliul lui. Nu i se mai zări decât țeasta de culoarea spumei de zmeură deasupra ziarului desfăcut. Solange replica:

— Asasinii din ziare sunt în general oameni tarați sau niște brute, niște nefericiți care trăiesc într-un mediu social îngrozitor. Dumneata n-ai nicio legătură cu toate astea. Iată de ce nu mi te închipui ucigând.

— Oamenii sunt ca niște bile, nemișcate, pe o tavă ținută drept. Apleacă foarte puțin tava și se rostogolesc. În ajunul zilei când au ucis, asasinii erau oameni foarte liniștiți. Dacă mâine s-ar înălța baricade pe bulevardul Henri-Martin, crezi că n-aș ucide?

— Ai convingeri politice atât de categorice?

— N-am o convingere politică anume: le împărtășesc pe toate. Și niciuna dintre ele nu e categorică: toate sunt labile. Dar politica n-are nimic de-a face cu revoluția. Un om de duh nu

vede într-o revoluție decât ocazia de-a suprima, nepedepsit sau pe-aproape, oamenii pe care nu-i are la stomac.

— Oricum ar sta lucrurile, nu-i totuna să ucizi în timp de război civil și să faci o crimă în timp normal.

— Nu, nu-i așa? Ai dreptul că ucizi un necunoscut pentru că nu are aceeași părere cu tine asupra dreptului la grevă. Dar nu ai dreptul să suprimi persoana care e singura piedică nu numai în calea fericirii tale, ci și în calea muncii tale – persoană care ai putea fi pentru mine cândva. Mai vrei cafea?

— Nu, mulțumesc. Dar ia spune-mi, dacă te dibuie?

— N-o să mă dibuie, zise cu toată convingerea. De cincisprezece ani încerc să provoc explozia – dar uite că nu reușesc. Sunt invulnerabil. Știa cât de periculos e să provoci astfel destinul, dar nu era în stare să reziste în fața încrederii de sine și a trufiei, era ceva de-a dreptul fiziologic.

— Dar *dacă*…

— Pedeapsa îmi va fi mult redusă, căci după ce voi fi examinat mintal se va ajunge la concluzia că sunt „instabil” și „hiperemotiv”. Și-apoi, de multă vreme, așa, pentru orice eventualitate, am dovezi oficiale ale nebuniei mele, ale căror atestate, fie medicale, fie de altă natură, se află la poliția judiciară.

— Te gândești la tot.

— N-am încotro. Încolo, cum zice Sfântul Matei: „Nu pregăti dinainte ceea ce vei spune când vei fi prins…” Pe urmă o să vină un ministru inteligent; va adulmeca prilejul pe care îl ofer celebrității lui, așa că-și va face un punct de onoare din a mă grația din cauza de geniu.

Se lăsă o tăcere.

— Dacă, în clipa asta, o rază de inteligența te-ar face să înțelegi că de-adevărat întrevăd posibilitatea să te ucid, m-ai ierta? Rostind

cuvântul „ierta”, ochii i se umeziră. El ierta întruna. Dar nu-i iubea pe cei cărora le ierta și nu avea nicio satisfacție iertându-i. Nu era vorba despre nimic altceva decât despre teribila ispită de-a săvârși binele, care se abătea uneori asupra lui târându-l după ea cu niște mușchi de acvila.

— Cum se face că mă pot gândi la eventualitatea de a te ucide? se întreba el cu voce tare, fără a aștepta răspunsul lui Solange. Orice i-ar fi răspuns, îi era indiferent. Dacă ar fi răspuns: „Da, te-aș ierta”, i-ar fi fost indiferent. Ba poate chiar că l-ar fi făcut să fie nerăbdător. Poate că ar fi preferat să-i răspundă: „Nu” în chip brutal, pentru că atunci ar fi putut-o îndepărta de el mai ușor.

Repetă:

— Faptul că pot în același timp să te iubesc și să mă gândesc la această soluție extremă e cât se poate de straniu! De-ai spune că există totdeauna în mine, simultan, două mișcări contrare, așa cum pe țărm ultimul val se retrage, în timp ce altul nou luneca pe deasupra lui, în sens invers. Avea aerul că se gândește adânc, cu un soi de candoare, la ciudățenia cazului său.

— Atenție! făcu Solange. Tăcere!

The old gentleman se ridicase. Se îndreptă drept spre ei fără a-i privi, puse pe masă *Daily Chronicle,* lua *Daily Mail,* apoi se întoarse la locul lui. O jumătate de țeasta plutea deasupra ziarului, roz ca un ghețar în bătaia răsăritului.

— N-are importanță, dar, hotărât lucru, pui multă căldura când faci apologia asasinatului! Te admir că ai o morală personala, atât de puțin conformistă, și totuși continui să fii un om cinstit. Ar fi totuși bine s-o păstrezi pentru dumneata, pentru că, de-ar fi auzita de cine nu trebuie… Ce noroc ca n-ai copil…

Costals a simțit cum pălește și a fost impresionat. Opera de disimulare sau de prefăcătorie pe care-o exercita asupra lui însuși putea fi, așadar, distrusa într-o clipă, și încă de

cine!… O fetișcana jalnica avea puterea să-l deschidă, așa cum deschizi o cutie.

— Și de ce, mă rog, e un noroc că n-am copil? întrebă cu vocea schimbata.

— Pentru că, dacă ar auzi din gura dumitale toate teoriile astea…

O învălui într-o privire plină de ură. Ce putea să mai însemne un asasinat într-o barcă cu motor? Gata, se săvârșise chiar acum. Aha! va să zică ar fi împotriva lui și de partea băiatului, dacă, vreodată…

— Dacă aș avea un fiu, aș încerca pătimaș să-l fac să-mi semene, și asta împotriva tuturor. (Vocea îi era sacadata, cu rateuri, ca un motor.) Iar morala lui ar fi morala mea, împotriva tuturor. Și ar fi un copil pe cinste. O minune? Dar eu unul trăiesc în așteptarea minunilor. Totdeauna aștept o minune în cursul unei zile. O aștept și o provoc săptămâni în șir. Luni în șir. Au existat perioade când am așteptat-o și am provocat-o ani în șir. Și minunea vine totdeauna. Și o vad în chiar aceeași clipa – așa am fost eu dăruit – o vad așa cum Dumnezeu putea fi văzut când a apărut în tufișul arzător. Se întâmplă să și obosesc de minunea asta. Și-atunci aștept o alta. Săptămâni în șir. Luni în șir. Îți spui ca trebuie să fie totdeauna același lucru. Sunt cincisprezece ani de când procedez așa și încă nu m-am săturat. Niciodată n-o să mă satur. O să-mi dau duhul făcând la fel. O să-mi dau duhul scoțând minunea pe gura, ca mâncătorii de foc, prin bâlciuri, care scot foc pe gură. Și-acum să mai vorbim și despre altceva. Și dumneata, și eu am obosit de subiectul ăsta.

O ora mai târziu, când se uită la ceas, își dădu seama că se oprise de-o ora. Se gândi ca fusese din cauza violenței furiei lui, atunci când Solange îi spusese: „Ce noroc că n-ai copil”, și care, influențând mașinăria prin contactul direct cu trupul lui, o stricase. I se mai întâmplase de câteva ori.

Cele două zile până la plecarea lui Solange au trecut destul de ușor pentru Costals. Unul dintre motivele acestei ușurări era, fără doar și poate, plecarea în sine, dar mai era încă unul mult mai profund. Cât se poate de hotărât *s-o facă să dispară,* de cumva soluția aceasta ar fi devenit inevitabilă, retezase în felul ăsta perspectiva căsătoriei. Și cum perspectiva aceasta era singurul obstacol între Solange și el, sentimentul ce-l avea pentru ea începuse să se manifeste din nou. (Un singur exemplu: la restaurant, de-o săptămână, o lăsa să se așeze în fața lui. Acum îi ceru să se așeze alături, așa cum făcea pe vremuri, nu atât ca s-o poată mângâia, ci pentru a o simți aproape de el.) Căsătoria, de ce nu? Ar încerca s-o facă fericită un an, doi ani, așa cum îl copleșești cu bunătate pe cineva care e condamnat. „Ei bine! Solange va fi avut doi ani de fericire" – spusa doamnei Dandillot căpăta în mintea lui un ecou neașteptat. Solange nu mai simboliza pentru el durata neîndurătoare, ci precaritatea agreabila. Până și atracția fizică față de ea se însufleția odată cu schimbarea aceasta: acum, nu mai era cu putință să și-o închipuie rotofeie, la cincizeci de ani; nu depindea decât de el să n-aibă niciodată cincizeci de ani. În sfârșit, în încurcătura în care-l vârâse, hotărârea de-a o ucide făcându-l să prevadă întreaga atenție, voință, pricepere și stăpânire de sine de care trebuia să dispună pentru a pregăti și săvârși actul acesta fără consecințe pentru el îi reda în parte soliditatea lui obișnuită: dezaxat de Solange, iată că își regăsea echilibrul. Cât de ușoară devine viața atunci când vrei!

Când e să exprimi în cuvinte toate astea, ele căpătă o precizie pe care în mintea lui Costals n-o aveau. Pierderea nervoasă suferită din cauza ei avea asemenea proporții, încât totul în el se desfășura într-o mare zona imprecisă, populată de larve. În Algeria, fumase *kif*[21] împreună cu arabii. Iar unul dintre arabi, atunci când ajungea în

ultimul hal de abrutizare, avea obiceiul să repete (simplă senzație personală sau proverb?): „În capul fumătorului de *kif o* păsărică sparge lemne”. În capul lui Costals, o păsărică spărgea lemne. Dar oare unde dispăruse forța pe care Solange îl făcuse s-o piardă? Când se gândea la asta, un zâmbet straniu îi înflorea în ochi, de parcă ar fi știut încotro se dusese forța aceea.

În ultima noapte pe care-o petrecuseră împreună, o noapte cu furtuna, o mângâiase la nesfârșit, apoi se dusese la el în camera, când îi veni o idee, și-a fost de-a dreptul uluit că nu-i venise mai de mult. Îi ceruse o „făgăduială solemnă”: să nu se opună la divorț, în cazul când ar fi luat-o în căsătorie. Dar nu-i ceruse o făgăduială solemnă privitor la ceea ce limba franceză numește cu o pudoare sibilinica, „suprimarea părții”. Știa cât de mult îi stătea la inimă subiectul ăsta. (De cei paisprezece fii nici vorba nu mai era.) Uitarea asta îl încurca și-l înspăimânta. N-a putut să suporte incertitudinea încă o jumătate de oră (Până ar fi adormit.): s-a ridicat și s-a întors în camera lui Solange.

Dormea. S-a întins alături de ea, peste cearșaf, fără să aprindă lumina. Auzea un soi de scrâșnet, prea puțin grațios, făcut de măselele ei ce se frecau unele de altele. Auzea strigătele vapoarelor în portul zgâlțâit de furtună, mugetele lor groaznice atunci când pluteau în derivă, mugete pe care le scoteau ca niște animale, ca oamenii. N-avea niciun chef să se-atingă de ea, nici măcar s-o vadă dormind, în vreme ce fuseseră atâtea altele pe care le privise îndelung cum dorm, cum se încruntă, cum oftează, ca niște câini ce-ar fi visat, sau cu gura întredeschisa, în timp ce un fir de salivă li se prelingea printre buze.

— Solange!

Niciun răspuns.

Își închipui ca murise. Oh, ce înseninare! Își aminti de noaptea când, priveghindu-și mama

moarta, zdrobit de oboseala, se întinsese în cele din urma alături de leșul ei, tot peste cearșaf, ca și astăzi.

— Solange!

— Dumneata ești?

— Trezește-te!

— Ce s-a-ntâmplat?

— Vreau să-ți spun ceva important. Ești trează de-a binelea?

— Da.

— Ți-am cerut în urma cu o vreme să-mi faci o făgăduială solemna. Acum vreau să-ți cer alta „făgăduială" solemna. Insist asupra cuvântului „solemna" pentru că, dacă-i vorba de-o simpla făgăduială… Dacă o „dai", cum ai mai putea-o „ține"? În vreme ce, o făgăduială solemnă, e cu totul altceva!

— Ce vrei să-ți făgăduiesc?

— Dacă te iau în căsătorie și dacă rămâi însărcinată, o să faci tot ce trebuie ca să n-ai copil?

— Da.

— Un avort totdeauna e periculos. Dacă am lăsa copilul să se nască, ai face tot ce trebuie, pe urma, ca să nu trăiască?

Fulgerul țâșni în cameră, un gând orbitor al cerului: chiar și natura, când e mânioasă, are gânduri mărginite. Apoi s-a auzit un bubuit vast și prelung, un bubuit cum trebuie să fi fost bubuitul făcut de mare atunci când a înghițit oștile lui Faraon! „Faraon! faraon! se gândea Costals. Împietrirea lui Faraon… Dar tocmai Jehova îl face să se împietrească, iar mai apoi îl pedepsește pentru împietrirea lui. Și-atunci, dintre Jehova și Faraon, care din ei s-a purtat ca un ticălos?" Iar sufletul lui continua să strige în noapte, drăgăstos: „Faraon! Faraon!"

După ce transa s-a sfârșit, iar tăcerea s-a înstăpânit din nou, i-a spus:

— Ți-amintești ce ți-am cerut înainte de bubuitul tunetului?

— Da.
— Care e răspunsul dumitale?
— Da.
— Răspunsul dumitale e: „Da”?
— Da.
— E o făgăduială solemnă?
— Da.

„Ia te uită cine face atâtea mofturi când am adus vorba s-o suprim! Și ea, care zicea că fac literatură! Dar și ea e gata să ucidă, ca și ceilalți. Și eram prost de-a binelea când îmi spuneam: «În ce lume am târât-o pe biata fetiță!» La naiba, de multă vreme se afla ea în lumea asta.” Avu un impuls de simpatie față de ea: da, ei doi s-ar putea înțelege… „îmi place lumea asta sinistră în care trăim: ne potrivim de minune unul cu altul. Eu, unul, pe cei nevinovați nu-i am la stomac.” Își puse mâna pe genunchiul celei vii, peste cearșaf.

— Nu fi neîncrezătoare în mine, îi șopti.

— Niciodată n-am să fiu neîncrezătoare în dumneata.

O tutuia pentru prima oară, din ziua îndepărtată când, după primele lor sărutări, îndrăznise să i se adreseze cu „tu”, iar ea îl oprise repede zicându-i: „Nu știu să spun *tu”*. Cum ar veni, fată și femeie. Cum ar veni, bine-crescută și călătorind cu un amant. Cum ar veni, catolica, dar acceptând să se lipsească de Biserică pentru căsătorie. Cum ar veni, cinstită, dar gata să ucidă. Ori, tocmai asta bărbatul iubește la femeie. Doamna X… nu-i „spune” nimic. Dar află că fură, că ucide: începe s-o dorească. Cu zece minute mai înainte, lui Costals îi repugna să atingă trupul culcat alături de el: suprasaturat de carne. Dintr-odată se strecura sub cearșaf și se așeză deasupra ei. O îmbrățișa pe ucigașa de copii.

A doua zi, Solange pleca. Despre oboseala lui Costals vom avea o dovadă ieșită din comun. Deoarece continua să plouă, au rămas în camera ei și, după o clipă, de comun acord, au luat fiecare

câte-o carte. Ochii lui Costals se închideau… Recitea, fără să-și dea seama, paginile citite cu o zi mai înainte… Dintr-odată, într-o tresărire, văzu, lângă el, zâmbetul amuzat al lui Solange.

— Ei, te simți mai bine acum? îl întreba.

— Ce vrei să spui?

— Da, micul somn reparator…

— Vrei să spui c-am dormit?

— Ai dormit exact douăzeci și cinci de minute.

El nu dormea niciodată în cursul zilei. Niciodată. Nici chiar la Biblioteca Națională. Drept cine mă iei! Nu i se întâmplase decât în timpul războiului. Uite, prin urmare, în ce hal îl adusese! El, în floarea vârstei și sănătos tun, el, veșnic la pândă, atât de vioi și niciodată dispus să-și piardă timpul, el fusese în stare să adoarmă într-un fotoliu la ora patru după-amiaza, ca un bătrân șubred și neputincios. Își întoarse umilința împotriva lui Solange. Căldura aceea ce-o resimțea iarăși fața de ea, de două zile, se risipi într-o clipa, la fel cum se întâmplă cu căldură dintr-o încăpere căreia, în plina iarna, îi deschizi ferestrele. Ah, dacă ar fi înțeles, n-ar mai fi zâmbit amuzata! Micile victorii se plătesc scump.

Costals însă n-avea să știe niciodată că, a doua zi, epuizata la rândul ei de tensiunea nervoasa din cele doua săptămâni, Solange, așa îmbrăcata cum era, avea să se întindă pe patul unde doamna Dandillot se lungise după-prânz, să se odihnească: și-acolo adormise și ea, făcută ghem, vârâta în mama ei, care nu îndrăznea să se scoale de teama să n-o trezească.

La șapte seara, după plecarea lui Solange, Costals a ieșit din gara, s-a întors la hotel și-a mâncat. Era pentru prima oară, după doua săptămâni, când mânca pe saturate. Căci alături de Solange, la masă, era preocupat ce să vorbească, ce gândea ea, dacă se plictisea, cum să-și omoare timpul în după-amiaza aceea etc., așa încât nu

putea mânca pe săturate. Pe urma, de cum apucă să se dezbrace, se lăsă în voia unui somn opac ca vinul. (Un vin așa cum îi plăcea lui.)

A dormit până la ora doua din după-amiaza zilei următoare. Iar de la ora trei până seara a stat în pat, cu ochii închiși, încercând să-și recapete puterile, iar în trup să i se întoarcă sufletul, pe care femeia îl băuse.

A doua zi, de cum s-a sculat, fără ca măcar să se spele, s-a mutat la el în garsonieră. Era incomodat de creația lui care bătea înlăuntrul lui, cerând să iasă, pentru că acum se simțea din nou în puteri. Și-și izbea pulpele cu coada.

Și de cum a sosit, fără să-și deschidă valizele, ori să facă nimic altceva, a luat de pe masa ciornele, dosarele, carnetele cu însemnări și le-a înșirat de-a dreptul pe jos, prin cameră. Și-a spus: „Și acum, m-aștern pe treabă, nu glumă!”

Iar camera de lucru era cea mai mică dintre toate, pentru ca strâmtimea ei să concentreze gândul, să-l trimită spre voi, să se simtă încolțit de-a binelea. Și era într-o dezordine demnă de toți zeii.

Apoi și-a scos haina, vesta, cămașa, pe care le-a azvârlit pe jos, rămânând numai într-un maieu cu găurele. Și-a scos și pantofii, de-a rămas numai în șosete. Și s-a zburlit, vârându-și degetele de la o mână în chică. Și-așa, nici spălat, nici ras, s-a așezat la masa. Și a tras aer adânc în piept, ca lupul cel mare și negru din *Cei trei purcelușI.* Și poate ca semăna ba cu una, ba cu alta, dar cu siguranța că și cu un mitocan; și chiar asta și era. Apoi a scos strigatul lui de luptă, ca un fel de „Montjoye Saint-Denis!” Și cu glas tare a rostit: „Le f… muma-n c… la toți!…” (Oare creația românească nu este un viol al naturii?) Și s-a aplecat deasupra foii albe. Și a pătruns în opera lui, înfometat de-a binelea. Și a pătruns în probitatea lui.

Și cea dintâi frază s-a ivit, sigură pe avântul ei, pe curba și pe ținta ei, fericită de lungimea ei

făgăduită, cu inelele ei sclipitoare de *care* și de ce, cu parantezele ei, cu greșelile de gramatică (voite), cu ale ei virgule și puncte și virgule (O scanda cu glas tare: „virgula… punct și virgula…”; era respirația textului; dacă textul n-ar fi respirat bine, și-ar fi dat duhul, la fel ca un om viu.); a apărut, și-a înfășurat, și-a desfășurat meandrele, rugozitățile, moliciunile și împestrițările cu o încetineală sacră și, după ce și-a plimbat îndestul toți de *care* și de *ce*, la fel și parantezele, și greșelile de gramatică, și virgulele, ca și punctul cu virgulă, s-a înălțat pentru imaginea finală, asemeni unui rege-șarpe care, sătul de trândăvie, după ce s-a lăsat să curgă în voie în toate părțile, deși totdeauna urmărind un singur gând, își ridică deasupra pietrelor capul săgetător și strălucitor.

A scris nouă zile la rând, muncind câte douăsprezece ore pe zi. Își muia pana în sine însuși și scria cu sânge, cu noroi, cu spermă și cu foc. O golea pe Solange, ca pe-o mâncare pe care o împuținezi mâncând-o, ca un lac noroios după ce l-ai desecat cu totul. O pompa și o vărsa în romanul lui. Ea era departe și se credea la adăpost. Dar de departe, el îi sustrăgea fluidele și o depersonaliza, prin arta lui, așa cum ea îi sustrăsese fluidele și-l depersonalizase prin puterea plictisului ce emana din ea. Și o depersonaliza de două ori, dispersându-i trăsăturile în mai multe personaje ale cărții lui; încât înceta de-a mai fi un individ și încetând de-a mai *fi:* „Ah, ai voit să-mi bei sufletul!”

Iar în seara celei de-a noua zile a primit, ca omagiu din partea autorului, o cărțulie ce tocmai apăruse, a unui confrate pe care-l admira și-l detesta. (îl numea în batjocură „Domnul Sine-însuși”, deoarece acela, ca o mitralieră, trăgea rafale de *Eu.)* L-ar fi iubit și l-ar fi admirat dacă așa-zisul confrate ar fi trăit cu optzeci de ani în urmă, dar îl detesta pentru că era viu și incomod. Și a citit:

IBLIS

Isus, aflându-se într-un oraş la ceasul când căldura e în toi, cum oraşul era pustiu, auzi zvon de flaut ce răsuna groaznic în lumina aceea. A întrebat ce se întâmplă. O piatră i-a răspuns: Iblis îşi plânge sieşi de milă".

După o vreme, Isus l-ă întâlnit pe Iblis: „Prinț al Deliciilor, spune-se că plângi. E adevărat?" Iblis a răspuns: „Oamenii îşi fac o idee stranie despre ceea ce numesc ei darul lacrimilor. Şi demonii plâng. Şi ce dacă? La rândul meu, plâng şi eu uneori". Isus a zis: „De ce plângi'?".. Iblis a răspuns: „Plâng pentru nerecunoştința oamenilor, cărora le-am descoperit răul, dar care nu mă iubesc mai mult din această cauză. Acum ştiu că oamenii nu iubesc fericirea". Isus a întrebat: „Numai de asta plângi?" Iblis a răspuns: „Plâng pentru că eu, demonul, sunt silit să cred în Dumnezeu, şi sufăr din cauza asta". „Şi eu sunt silit să cred în tine, a spus Isus. Dar oare numai de asta plângi?" Iblis a spus: „Îmi mai plâng şi mie însumi de milă".

Şi a mai zis Iblis:, Am zburat pe deasupra războaielor, asmuțindu-i pe luptători, căci disprețul meu față de ei era necuprins. Am pătruns cu mângâierile mele cărnuri atât de fragede, încât se rupeau. M-am ghemuit lângă dobitoacele calde şi le-am ucis, împrumutându-le forma. Când mă retrag în peşterile mele, în pântecul deşertului îmbălsămat, nu am de-a face cu nicio ființă, ci doar cu obiectele preacurviei mele. Numai de ele am nevoie. Numai ele îmi trec pragul; numai ele îl cunosc; nu şovăi niciodată când mi se bate la uşă. Ele nu mă iubesc, la rându-mi, nu le iubesc. Ne amestecăm în tăcere ca umbrele. Asta-i tot ce fac şi nu simt niciun fel de plăcere".

„Ce idiot, explodă Costals. Are «de-a face» şi nu simte nicio plăcere! Un diavol neurastenic! Prin tot

ceea ce știm despre Dumnezeu, prin cuvintele, sentimentele, actele ce i-au fost atribuite de către toate religiile, secole de secole, știm că Dumnezeu e prost. Demonul fiind antiteza lui, ne-am fi așteptat să fie deștept; și-apoi, există numeroase dovezi în sensul ăsta. Dar dacă și el e prost, în cine să mai ai încredere!"

Continua să citească.

Iblis a spus: „Sunt și fapte săvârșite de mine care nu-mi sunt cunoscute decât mie. Deseori ajut un copil care umblă pe drumuri să poarte greutatea ce-l copleșește. Îi dau de știre, la ureche, unei fete, că drăguțul ei o duce de nas. Când un om adormit e amenințat de dușmanul lui, latru, iar el se trezește la timp. Mă culc alături de un bătrân care tremura de frig și-l încălzesc cu aripile mele mari. Iubesc oamenii, lucru straniu. Și-i iubesc pe osândiții mei cu capete rotunde, ce se încalecă unul pe altul ca viermii, în timp ce inima le bate repede…"

Costals se opri din citit, iar bătăile propriei inimi s-au accelerat, la contactul electric cu aceasta fraza. Se simțea de-aceeași teapa și-n deplină înțelegere cu capetele acelea rotunde, la fel cu copiii și cu animalele.

Isus i-a spus: „Ești plin de Ceruri, și tocmai de aceea ești Ispititorul. Dar poate omul avea încredere în tine?" Iblis a răspuns: „De ce să nu fiu crezut?" Isus i-a zis: „Oare nu știi că asta-i pedeapsa demonilor, să nu fie crezuți? Mi s-a părut că vorbești așa din orgoliu". Iblis a spus: „Nu am orgoliu". Dar Isus se gândea în sinea lui: „Să nu-i dăm ceea ce i se cuvine, căci asta l-ar face orgolios.

Isus s-a tras mai la o parte și a început să plângă. S-a întors apoi la Iblis și i-a spus: „Am plâns, deoarece, în sfârșit, te-am crezut. O,

Lucifer, tu, care ai fost zămislit ca o sărbătoare, şi-atât de frumos pe cer, roagă-te la Tatăl meu să te recheme în pajiştile îndurării, unde pe vremuri străluceai". Dar Iblis a răspuns: „Nu-i cu putinţă". Isus a întrebat:, „De ce? Ai spus doar că săvârşeşti răul, dar că nu încerci nicio plăcere de pe urma asta. Iar mai apoi ai spus că săvârşeşti binele". Iblis a zis: „Nici atunci când săvârşesc binele nu simt plăcere". Atunci Isus l-a părăsit.

Dobitoacele au ieşit din păduri şi s-au apropiat de Iblis, pentru a-l vedea cum suferă. Când a venit ceasul ca oamenii să iasă din adăpostul caselor, căci zăduful trecuse, acelea dintre dobitoace care se roagă pentru demoni (Sunt asemenea unor flori fără tulpină.) i-au spus lui Iblis:, Pu-te, altminteri te vor vedea oamenii şi te vor lapida". Iar Iblis a pornit către oraşe, unde săvârşise binele şi răul.

Costals a închis cartea, şi-a pus degetele pe pleoape, apoi a început din nou să scrie.

Şi a scris douăsprezece zile, muncind câte zece ore pe zi, plin de grosolănia şi naivitatea creatoare, plin de amuzamentul creator. Iar ceea ce scria era bine scris.

Apoi a scris patru zile, muncind câte paisprezece ore pe zi. Apoi s-a odihnit: a pornit la vânătoare de femei trei zile şi a avut două aventuri.

Apoi a scris alte cincisprezece zile, muncind câte douăsprezece ore pe zi. Pe urmă s-a odihnit: a vânat două zile, dar n-a avut nicio aventura.

Apoi a mai scris încă paisprezece zile, muncind câte douăsprezece-treisprezece ore pe zi. Pe urma s-a odihnit: a vânat trei zile la rând, dar n-a avut nicio aventura.

Apoi a mai scris şase zile, muncind câte nouă-zece ore pe zi. Iar în seara celei de-a şasea zile, sufla greu, ca un bou. Şi privind la ceea ce făcuse, a glumit şi a zis: „Da' ştiu că am tras!" Îşi răspândise propria substanţa, cu toate că aceasta

rămânea neatinsa în el: în munca, la fel ca în plăcere, totdeauna era plin de ceea ce se golea.

Apoi a mai scris încă unsprezece zile, muncind câte paisprezece ore pe zi. Iar în dimineața celei de-a douăsprezecea zile, care era a șaptezeci și doua zi a creației lui, a simțit că-i ajunge și s-a întors la Paris.

---

[1] Emile Clermont (n. a.)

[2] Pentru toate evenimentele la care se face aluzie în acest capitol, a se vedea volumele *Fetele* și *Îndurare pentru femei,* (n.a.)

[3] Costals face aluzie la pozele de Epinal, care erau primele lecturi ale copiilor francezi la începutul secolului. Puteai vedea în ele regi îndrăgostiți de fiicele lor, pisici îndrăgostite de prințese, uriași amatori de băieți mici etc. Nimic de mirare dacă în conștiința lui Costals a rămas aceasta înclinare spre confuzie. (n.a.)

[4] Domnul Dandillot își făcuse un principiu sacru din a refuza Legiunea de onoare. A se vedea *Îndurare pentru femei* (n.a.)

[5] Cuvânt care înseamnă „copil de țâță“ în familia autorului dinspre mamă. (n.a.)

[6] Julien Benda (1867-1956), scriitor francez, apărătorul raționalismului și al adevărului în literatura (n. tr.)

[7] În sp. cutremur de pământ (n.a.)

[8] S-o ia în căsătorie pe Solange. (n.a.)

[9] Pe un bolnav doctorii îl sfătuiesc să „schimbe aerul“, chiar daca (și ei o recunosc daca-i înghesui un pic), chiar daca aerul din locul recomandat nu-i cu nimic mai bun decât cel unde se afla bolnavul. Un timid degeaba se încurajează: nu izbutește s-o abordeze pe stradă pe necunoscuta la care jinduiește. Se îndepărtează, face un ocol, o lasă să meargă în voie o vreme, pe urma, cum locul întâlnirii dintre ei s-a schimbat, o abordează cu

ușurință. Un taur nu se lasa „provocat“ de matador. Muletele îl poartă cu vreo câțiva zeci de metri mai departe, și-acolo, matadorul îl face să reacționeze cum vrea el. Aceeași observație și în cazul când un cal se împotrivește să sară un obstacol, o fiara ce nu vrea s-asculte de îmblânzitor etc. (n.a.)

[10] Asta i cam prea de tot. (n.a.)

[11] După Biblie, femeia a fost făcuta dintr-o coastă de-a bărbatului. Așa numește Bossuet femeia: „un os supranumerar“. (n.a.)

[12] În arabă înseamnă „sus“ (n.a.)

[13] Pisicuță (n.tr.)

[14] Numele dat membrilor unei confrerii mistice musulmane răspândite în Africa de Nord și fondate in 1525. Aceștia practicau convulsionările. (n.tr.)

[15] Joc de cuvinte: *gêne,* în franceză, jenă, stinghereală, și Gênes - denumirea în franceză a orașului Genova (n.tr.)

[16] În sp., acreală (n.tr.)

[17] Solange nu plânge niciodată și n-a plâns niciodată. „Nu poți să plângi când se uită cineva la tine sau nu poți să plângi niciodată? o întreba doctorul. – Nu pot să plâng niciodată.“ Cf. *Îndurare pentru femei* (n.a.)

[18] Andrée Hacquebaut (n.a.)

[19] Jean Cassou (n.a.)

[20] „Printre cele zece sau douăzeci de teorii filozofice despre temeiurile datoriei, nu se afla nici una care să reziste la o analiză critica.“ – *Discursuri și Conferințe* (n.a.)

[21] Cânepă indiană amestecată cu tutun (n.tr.)

Table of Contents

NOTĂ 4
PARTEA ÎNTÂI 9
JURNALUL LUI COSTALS 70
PARTEA A DOUA 114
DIN JURNALUL LUI COSTALS 150